บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยกระบวนการ 6 ขั้น เพื่อรักษามาตรฐานรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยขอนำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์
    1.1 ความหมายกลยุทธ์
    1.2 ความหมายของการบริหารเชิงกลยุทธ์
    1.3 ความสำคัญของการบริหารเชิงกลยุทธ์
    1.4 หลักการบริหารเชิงกลยุทธ์
    1.5 กระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์
    1.6 แนวทางการดำเนินการวางแผนกลยุทธ์และจัดทำแผนกลยุทธ์
    1.7 การประเมินและควบคุมกลยุทธ์ (Strategy evaluation and control)
2. แนวคิดการบริหารจัดการสถานศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
    2.1 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง
    2.2 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
    2.3 ปัจจัยและเงื่อนไขของเศรษฐกิจพอเพียง
3. กรอบการประเมินสถานศึกษาพอเพียงกระทรวงศึกษาธิการ
    3.1 ระดับคุณภาพของสถานศึกษา โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
    3.2 ความเป็นมา
    3.3 เครือข่ายดำเนินงาน
    3.4 วิธีการประเมิน
    3.5 กรอบการประเมินสถานศึกษาพอเพียง
    3.6 รายการประเมินสถานศึกษาแบบอย่างจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง)
4. โรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School)

4.1 ความเป็นมา

4.2 แนวทางการประเมิน

4.3 แนวทางดำเนินการ

4.4 กรอบการประเมินสถานศึกษาโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School)

4.6 มาตรฐานรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school)

4.5 การดำเนินโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร จังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อรับรางวัลรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

5. ความพึงพอใจ

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์

การวางแผนกลยุทธ์เป็นการวางแผนเพื่อนำองค์กรไปสู่สิ่ง ที่ต้องการในอนาคต การจัดทำแผนกลยุทธ์จึงเป็นภาพรวมขององค์กร ที่ชี้ถึงอนาคตขององค์กรนั้น ๆ ในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำ มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความหมายกลยุทธ์

คำว่า กลยุทธ์ มาจากภาษาอังกฤษว่า (Strategy) หรือยุทธศาสตร์ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2542 (2542: 73) ให้ความหมายของกลยุทธ์ว่า หมายถึง การรบที่มีเล่ห์เหลี่ยม วิธีการที่ต้องใช้กลอุบายต่าง ๆ เล่ห์เหลี่ยมในการต่อสู้ แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของกลยุทธ์มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ ดังต่อไปนี้

Morrison, Renfro & Boucher (1987, อ้างใน นงนุช สุระเสน, 2555:10) ให้ ความหมายคำว่า กลยุทธ์ (Strategy) ว่ามาจากภาษากรีกว่า (Strategos) ซึ่งเป็นการรวมคำ 2 คำเข้า ด้วยกัน คือ คำว่า (Stratos) ที่แปลว่า กองทัพ และคำว่า (Ago) ที่เป็นคำกริยา ซึ่งแปลว่า นำ (Lead) รวมแปลได้ว่า ความชำนาญของนายพล ดังนั้น คำนี้จึง หมายถึง วิธีที่นายพลทหารเตรียมตัวเพื่อการต่อสู้ในการสงคราม

Certo and Peter (1991: 92) ให้นิยามว่ากลยุทธ์ หมายถึง วิธีการดำเนินงานที่มั่นใจได้ว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

Wright and Other (1992: 56) ให้คำนิยาม กลยุทธ์ หมายถึง แผนของผู้บริหารระดับสูงที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับภารกิจและเป้าประสงค์ขององค์กร

Schemerhorn (2002: 69) ให้ความหมายเกี่ยวกับกลยุทธ์ว่า กลยุทธ์เป็นแผนแม่บทหรือแผนปฏิบัติการที่มีความสำคัญสำหรับองค์กร เพื่อใช้ในการกำหนดทิศทางในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายและเกิดประโยชน์ในการแข่งขัน

Mary Coulter (2005:36) กล่าวว่า กลยุทธ์ คือ การตัดสินใจและการกระทำไปสู่เป้าหมายโดยตรงในการใช้ทรัพยากรและศักยภาพเพื่อสร้างโอกาสและป้องกันภยันอันตรายต่าง ๆ ขององค์กร

Stanley c. Abraham (2006:78) กล่าวว่า กลยุทธ์ คือ วิธีการที่ทำให้องค์กรแข่งขันได้อย่างแท้จริง

Fred R. David (2012: 56) ให้ความหมาย กลยุทธ์ว่าเป็นวัตถุประสงค์ระยะยาวที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ

โชติ แย้มแสง (2556: 81) ได้สรุปความหมายของกลยุทธ์ว่า หมายถึง แนวทางในการดำเนินงานขององค์กรอย่างเป็นระบบในการแก้ปัญหาสิ่งที่เป็นจุดอ่อนและสนับสนุนสิ่งที่เป็นจุดเด่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

พัชรินทร์พร ภู่อภิสิทธิ์ และคณะ (2556: 7) ที่สรุปความหมาย ของกลยุทธ์ (Strategy) ว่าหมายถึง รูปแบบ แผนการ หรือแนวทางเพื่อนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ตามเป้าหมายที่วางไว้

ด้านผู้บริหารโรงเรียนแห่งประเทศไทย (อ้างใน สุระศักดิ์ แก้วสียา, 2556: 19-20) ได้ให้ความหมายของกลยุทธ์ไว้ดังนี้

1. กลยุทธ์ หมายถึง วิธีดำเนินงานที่คาดว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

2. กลยุทธ์ หมายถึง แผนของผู้บริหารระดับสูงที่นำไปสู่ผลลัพธ์ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับภารกิจและเป้าหมายขององค์กร

3. กลยุทธ์ หมายถึง ชุดของทางเลือกระยะยาวเกี่ยวกับเป้าประสงค์เชิงปฏิบัติการและนโยบายรวมทั้งแผนปฏิบัติการของแผนงานของรัฐบาล ซึ่งองค์กรรัฐบาลกำหนด โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของแผนงานที่รัฐบาลกำหนดไว้และคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่างการดำเนินงานของแผนงาน

4. กลยุทธ์ คือ ชุดของเป้าหมายและแผนการปฏิบัติงานสำหรับแต่ละระดับขององค์กรโดยเฉพาะ

5. กลยุทธ์ คือ ชุดของการปฏิบัติที่ทำให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์

6. กลยุทธ์ คือ ตัวปฏิบัติการ (Operator) ที่ออกแบบมาเพื่อเปลี่ยนแปลงองค์กรจาก

สถานภาพ (Position) ปัจจุบันไปสู่สภาพประกอบที่พรรณนาไว้ตามประสงค์ภายใต้ข้อจำกัดของความสามารถ และศักยภาพ

7. กลยุทธ์ คือ แนวทางในการเปรียบเทียบจุดแข็งขององค์กรกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง เพื่อคิดหาวิธีที่ดีที่สุดในการตอบสนองความเปลี่ยนแปลงนั้น

จตุพร เสถียรคง (2557: 16-17) กล่าวว่า กลยุทธ์ คือ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์กร ซึ่งกลยุทธ์ที่ดีที่มีการนำไปปฏิบัติได้อย่างประสบความสำเร็จนั้น จะต้องมีการกำหนดเป้าหมายและทิศทางโดยทุกคนในองค์กรสามารถรับรู้และเข้าใจได้ เพื่อแปลงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามที่องค์กรต้องการ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า กลยุทธ์ (Strategy) หมายถึง รูปแบบแผนการ หรือแนวทางเพื่อนำทางองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ด้วยวิธีดำเนินการอย่างเป็นระบบเพื่อให้บรรลุ เป้าหมายขององค์กรที่วางไว้

2. ความหมายของการบริหารเชิงกลยุทธ์

คำว่า (“Strategy”) มาจากคำว่า (Strategies) ในภาษากรีกที่เกิดจากคำว่า (“Stratus”) หมายถึง (“Army”) หรือ “กองทัพ” ผสมกับคำว่า (“Ageing”) หมายถึง (“Lead”) หรือ “นำหน้า” ซึ่งในทางบริหารได้ตีความหมายว่า (“Leading the Organization”) ทั้งนี้การบริหารองค์กรก็เปรียบเทียบเสมือนกันกับการนำกองทัพไปสู้รบ โดยสิ่งสำคัญที่สุดของการสู้รบก็ คือ “การมุ่งที่จะต้องชนะ”ความหมายของแผนกลยุทธ์ มีผู้ให้ความหมายไว้ สรุปได้ดังต่อไปนี้

Robbins and Coulter (2012: 235) ได้ให้ความหมายของแผนกลยุทธ์ว่าเป็นแผนการดำเนินงานขององค์กรที่ครอบคลุมเป้าหมายความสำเร็จทั้งหมดขององค์กร โดยมีแผนการปฏิบัติการเป็นแผนในการดำเนินงานเฉพาะส่วนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

อุทิศ ขาวเธียร (2546: 10) ได้ให้ความหมายของแผนกลยุทธ์ว่า เป็นเครื่องมือเพื่อช่วยชี้นำการบริหารขององค์กร ที่เกิดจากกระบวนการระดมสมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมีส่วนร่วมโดยยึดหลักการวิเคราะห์ให้ทราบสภาวะแวดล้อมให้ “รู้เขา รู้เรา” เพื่อชี้แนะเป้าประสงค์และกลยุทธ์ กลวิธีทางปฏิบัติที่สอดรับกับสภาวะแวดล้อม และยังสามารถชี้นำกลไกในการเร่งรัดผลักดันกระบวนการพัฒนาตลอดจนแนวทางการกำกับติดตาม ประเมินผลความก้าวหน้าของการดำเนินงานตามแผนให้เกิดการชี้นำการดำเนินการให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในสนามอย่างต่อเนื่อง

ลัดดาวัลย์ บุญเลิศ (2554: 25) ได้สรุปความหมายของการวางแผนกลยุทธ์ว่า หมายถึง การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายในระยะยาวให้สมาชิกในองค์กรปฏิบัติ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและส่งผลให้องค์กรมีทิศทางในกระบวนการทำงานที่ชัดเจน โดยอยู่บนพื้นฐานของวิสัยทัศน์ขององค์กรและอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย

หยดฟ้า ราชมณี (2554: 6) ได้ให้ความหมายของแผนกลยุทธ์ว่า หมายถึง แผนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกระดับและเกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายในองค์กร เป็นแผนที่มีขอบเขตกว้าง ครอบคลุมวิธีการและการใช้ทรัพยากรการกำหนดทิศทางในอนาคตขององค์กรในระยะยาวโดยเน้นกลยุทธ์หรือวิธีการเฉพาะเพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์วางไว้

คติยา อายุยืน (2557: 11) ได้กล่าวถึงแผนกลยุทธ์ว่า คำว่า กลยุทธ์ (Strategy) หรือยุทธศาสตร์ มีความหมายในลักษณะเดียวกัน ซึ่งจะแตกต่างระหว่างการนำไปใช้ขององค์กรภาครัฐกับองค์กรภาคเอกชน ที่มีกระบวนการจะต้องวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกขององค์กรถึงจุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค และโอกาสตามแผนที่วางไว้ รวมทั้งการควบคุมการปฏิบัติงานขององค์กรเพื่อความสำเร็จตามแผนที่วางไว้และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา ซึ่งส่วนมากจะเป็นแผนระยะยาวดีกว่า

สรุปได้ว่า แผนกลยุทธ์ หมายถึง แผนหรือแนวทางที่ชี้อนาคตขององค์กรว่าจะไป ในทิศทางใด ทำให้องค์กรบรรลุผลตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์วางไว้ แผนกลยุทธ์เกิด จากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในองค์กรร่วมกันวางแผนกำหนดขึ้น

3. ความสำคัญของการบริหารเชิงกลยุทธ์

การวางแผนกลยุทธ์ เป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับการบริหารองค์กร ซึ่งมีผู้สรุปความสำคัญของการวางแผนกลยุทธ์ไว้ ดังนี้

บุญเลิศ เย็นคงคา และคณะ (2546: 22-24) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการวางแผนกลยุทธ์ว่า แผนกลยุทธ์ที่ช่วยให้องค์กรมีวัตถุประสงค์ และภารกิจในอนาคตอย่างชัดเจน สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้ปฏิบัติงาน ช่วยให้การดำเนินงานสอดคล้องในหน้าที่ต่าง ๆ ภายในองค์กรเพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้บริหารระดับต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการดำเนินงานมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาองค์กร

สายฝน ภานุมาศ (2550: 40–41) กล่าวว่า การวางแผนกลยุทธ์เป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างมากสำหรับผู้บริหารขององค์กรสมัยใหม่ ที่มุ่งหวังผลสำเร็จในการดำเนินงาน กล่าว คือ

1. สภาพแวดล้อมของประเทศมีการเปลี่ยนแปลงและขยายตัวอย่างรวดเร็วในหลายด้าน เช่น การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการมีการเชื่อมโยงการค้าและการลงทุนกับต่างประเทศมากขึ้น เกิดการปรับเปลี่ยนขั้วอำนาจทางการเมืองจากทหารและข้าราชการประจำสู่นักการเมืองและนักธุรกิจ การขยายตัวของชุมชนเมืองและการหดตัวของชุมชนชนบท การเปลี่ยนแปลงในค่านิยมการบริโภค และวิถีชีวิต เป็นต้น อันก่อให้เกิดผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและอุปสรรคต่อองค์กร

2. ผู้บริหารขององค์กรมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ว่าจะเป็นเงินงบประมาณ บุคลากร ตลอดจนเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ

รวมทั้งจะต้องผนึกกำลังและประสานการดำเนินงานภายในให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อให้สามารถเผชิญ กับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้

3. การขยายตัวและความสลับซับซ้อนขององค์กร ทำให้ผู้บริหารขององค์กรจะต้องพยายาม กำหนดทิศทาง จุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน

พรรณนภา อิงพงษ์พันธ์ (2554: 21-22) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารเชิงกลยุทธ์ว่า มีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อการบริหารสถานศึกษา 5 ประการ ดังนี้

1. ช่วยให้องค์กรมีวัตถุประสงค์และกำหนดทิศทางในอนาคตที่ชัดเจนทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ช่วยสร้างความสอดคล้องของการดำเนินการภายในองค์กรและทำให้หน่วยงานขององค์กรมุ่งไปสู่วัตถุประสงค์เดียวกัน

3. เปิดโอกาสให้ผู้บริหารในระดับต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการบริหารทำให้ได้พัฒนาความคิดและช่วยลดการต่อด้านการเปลี่ยนแปลง

4. ช่วยให้องค์กรสามารถคาดการณ์ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกองค์กรที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

5. ช่วยให้ผู้บริหารระดับสูงสามารถบริหารองค์กรได้อย่างกว้างขวางทำให้ลดความเสี่ยง

ธนพล มหากาล (2557: 28) ที่สรุปว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์มี ความสำคัญและจำเป็นในการบริหารสถานศึกษาดังนี้

1. ช่วยให้องค์กรสามารถคาดการณ์ถึงปัญหาและโอกาสที่จะเป็นในอนาคต

2. การบริหารเชิงกลยุทธ์เอื้ออำนวยให้องค์กรมีวัตถุประสงค์และทิศทางในอนาคตชัดเจน

3. การบริหารเชิงกลยุทธ์ เป็นเครื่องช่วยที่สำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถบริหารสถานศึกษาในขอบเขตที่กว้างได้เท่ากับช่วยลดความเสี่ยง

4. สามารถปรับให้สถานศึกษาให้เขากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกได้ทำให้มีข้อได้เปรียบในการแข่งขันที่เหนือกว่าสถานศึกษาอื่น

5. เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการบริหาร ทำให้พัฒนาความคิดและช่วยลดการต่อด้านการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้

6. การบริหารเชิงกลยุทธ์สามารถช่วยให้ผู้บริหารวางแผนกลยุทธ์ได้ดีและง่ายกว่าเดิม

7. ช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถยกระดับผลการปฏิบัติขึ้นมาได้

สรุปได้ว่า การวางแผนกลยุทธ์ มีความสำคัญอย่างมากต่อผู้บริหารขององค์กรที่มุ่งหวังให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ แผนกลยุทธ์สามารถใช้เป็นแนวทางในการ

ดำเนินงานภายในองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้น ๆ และเป็นการเตรียมความพร้อมในการเผชิญความไม่แน่นอนขององค์กรในอนาคต

4. หลักการบริหารเชิงกลยุทธ์

การบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นการบริหารที่เป็นระบบ ที่จะช่วยให้การบริหารองค์กรบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งนักวิชาการกล่าวถึง หลักการบริหารเชิงกลยุทธ์ไว้ดังนี้

กาญจนา ศิริวงศ์ (2552: 63) กล่าวว่า หลักการของการบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นการจัดการภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงและมีทิศทางที่ไม่แน่นอน ผู้บริหารต้องเข้าใจพลวัต (Dynamic) ของการเปลี่ยนแปลง ทั้งสามารถคาดเดาและกำหนดทิศทางขององค์กรไปสู่จุดหมายตามที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

มอร์แกน, มาร์ค และคณะ ให้ความเห็นว่า หลักการบริหารเชิงกลยุทธ์ต้องอาศัยระบบที่ช่วยผลักดันให้องค์กรทำสิ่งที่เหมาะสมและถูกต้องตลอดเวลา ซึ่งช่วยในการระบุวางแผนงาน และจัดลำดับความสำคัญของการลงทุนแต่ละโครงการ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเองก่อนนำ กลยุทธ์ไปปฏิบัติ ตลอดจนสร้างความแน่ใจว่าการดำเนินงานตามแผนบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ (อ้างอิงใน ณัฐยา สินตระการผล.2553: 56)

จากหลักการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่นักวิชาการได้กล่าวไว้พอสรุปได้ว่า

1. เป็นการกำหนดแนวทาง หรือทิศทางในการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2. ต้องวิเคราะห์และประเมินสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำแผนงานดำเนินการที่เหมาะสมที่สุด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. เป็นการบริหารที่มีกำหนดผลการปฏิบัติขององค์กรในระยะที่แน่นอน

5. กระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์

ภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้องค์กรสมัยใหม่เป็นองค์กรเชิงกลยุทธ์ซึ่งจะต้องมีการนำแนวคิดของการจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) มาใช้ เพราะการบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นรูปแบบการบริหารที่มีกระบวนการเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ที่จะทำให้การบริหารบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การที่องค์กรสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ในระยะยาวไว้ล่วงหน้าได้อย่างชัดเจน การกำหนดพันธกิจให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ และกำหนดกลยุทธ์ เพื่อผลักดันองค์กรให้บรรลุตามพันธกิจ และวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้จึงมีความสำคัญอย่างมากที่จะต้องอาศัยกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์มีนักวิชาการหลายคนได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ ดังนี้

Gordon Judith R.and associates (1990, pp.144-150 อ้างอิงใน วันชัย มีชาติ, 2554:118-123) ได้เสนอว่าในการจัดการเชิงกลยุทธ์ มีขั้นตอนสำคัญ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดพันธกิจขององค์กร (mission determination) เป็นการกำหนดว่าองค์กรจะมีภารกิจใด เป็นการตอบคำถามว่าองค์กรนั้นตั้งขึ้นมาเพื่ออะไร หรือแสดงเหตุผลความ จำเป็นในการมีองค์กรดังกล่าว การกำหนดพันธกิจขององค์กรจะเป็นการกำหนดสภาพแวดล้อมขององค์กร แสดงถึงความพยายามขององค์กรในภาพรวมว่าต้องการให้เกิดผลใดขึ้น พันธกิจขององค์กรสามารถพิจารณาได้จากพระราชบัญญัติจัดตั้งหน่วยงานในองค์กรราชการ และวัตถุประสงค์ขององค์กรในหนังสือบริหารสนธิในหน่วยงานเอกชน พันธกิจขององค์กรเอกชนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามช่วงเวลา ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้บริหาร ซึ่งสามารถกำหนดพันธกิจใหม่ หรือเปลี่ยนหน้าที่ได้ แต่องค์กรภาครัฐ หรือหน่วยงานราชการเปลี่ยนแปลงพันธกิจได้ยากเพราะต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมาย นอกจากนี้หน่วยงานราชการยังเป็นงานบริการสังคม ที่ลักษณะเป็นสินค้าสาธารณะบ้างเป็นการบังคับใช้กฎหมายบ้าง ทำให้ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงพันธกิจได้ การกำหนดพันธกิจในหน่วยงานภาครัฐจะเป็นการทบทวนอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน

2. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กร การวางแผนกลยุทธ์ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และในด้านการปรับตัวขององค์กร การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในการวางแผนกลยุทธ์เป็นการวิเคราะห์เพื่อนำมากำหนดกลยุทธ์ขององค์กรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม โดยในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม 2 ส่วน คือ

2.1 สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั่วไปและสภาพแวดล้อมภายในองค์กร

2.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในองค์กร เป็นขั้นตอนสำคัญของการวางแผนกลยุทธ์เพราะจะเป็นฐานในการกำหนดกลยุทธ์และทิศทาง ตลอดจนวิธีการดำเนินงานให้บรรลุทิศทางที่กำหนดไว้ขององค์กร

3. การกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนกลยุทธ์ หลังจากศึกษาพันธกิจ และวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรแล้ว องค์กรจะกำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานขององค์กรที่สอดคล้องกับภารกิจขององค์กร ซึ่งวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ คือ

3.1 มีความเฉพาะเจาะจงและมีความชัดเจน (specific)

3.2 สามารถวัดได้ (measurable)

3.3 เป็นที่ยอมรับและเห็นพ้องต้องกันในหมู่ผู้ที่เกี่ยวข้อง (agreeable)

3.4 สามารถปฏิบัติได้หรือเป็นจริงได้ (realistic)

3.5 ระยะเวลาที่กำหนดไว้ (time-frame) ลักษณะของวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้อาจเรียกว่า (SMART–GOAL)

3.6 มีความท้าทาย แต่สามารถบรรลุได้ไม่ยาก หรือง่ายจนเกินไป (challenging, but attainable)

3.7 วัตถุประสงค์ควรมีการบันทึก หรือเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร (documented, written)

4. การกำหนดกลยุทธ์ขององค์กร เป็นการกำหนดกลยุทธ์จากการวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ประกอบด้วยแผน 3 ระดับ คือ ยุทธศาสตร์ในระดับองค์กรโดยรวมซึ่งเรียกว่า (corporate level) กลยุทธ์ในระดับหน่วยงานย่อย หรือระดับหน่วยธุรกิจ หรือระดับ (business-level) และแผนระดับปฏิบัติการ หรือ (operational-level) โดยแผนกลยุทธ์แต่ละระดับจะต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันในลักษณะความเชื่อมโยงของเป้าหมายและวิธีการ ปฏิบัติ ดังนั้น หากการกำหนดมีความชัดเจนและเชื่อมโยงกันดีก็จะทำให้การปฏิบัติงานขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามที่องค์กรวางไว้

5. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กรเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นกระบวนการในการทำงานขององค์กร และเกี่ยวข้องกับการบริหารงานในมิติต่าง ๆ เช่น โครงสร้างขององค์กร ระบบการนำในองค์กร ระบบการติดต่อสื่อสารและการควบคุมภายในองค์กรซึ่งตัวแปรเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยในการปฏิบัติงานขององค์กรทั้งสิ้น

David Fred R., (1997, p.11 อ้างอิงใน พระมหาศิริชัย สิรินฺทาโณ (ศรีรัมย์) (2556: 13) การจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) ขององค์กรนั้นจะประกอบไปด้วยกระบวนการ 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ ขั้นตอนการกำหนดกลยุทธ์ ขั้นตอนการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และขั้นตอนการประเมินผลกลยุทธ์โดยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

1. ขั้นตอนการกำหนดกลยุทธ์ (Strategic Formulation) จะเกี่ยวข้องกับการกำหนดพันธกิจ (mission statement) การพิจารณาถึงโอกาสและข้อจำกัดที่มาจากสภาพแวดล้อมภายนอก การพิจารณา ถึงจุดแข็งจุดอ่อนขององค์กร การกำหนดวัตถุประสงค์ระยะยาว พิจารณาประเมินทางเลือกกลยุทธ์ต่าง ๆ และการตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงาน

2. ขั้นตอนการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (Strategic Implementation) จะเกี่ยวข้องกับการกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนประจำปี การกำหนดนโยบาย การจูงใจบุคลากรที่รับผิดชอบการจัดสรรทรัพยากรให้แก่การดำเนินกลยุทธ์ต่าง ๆ การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบใหม่ที่เน้นการทำตามกลยุทธ์การกำหนดโครงสร้างองค์กรที่มีประสิทธิผล การจัดเตรียมงบประมาณ รวมถึงการพัฒนาและการใช้ระบบการจัดการข้อมูล

Dess, Gregory G., and Alex Miller, (1993, p.1) กล่าวว่า กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ (Strategic analysis) ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการย่อย 3 ส่วน คือ

1.1 เป้าหมาย (Goal) เป้าหมายเชิงกลยุทธ์ (Strategic Goal) เป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ และวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายในการใช้ความพยายามขององค์กรเพื่อให้เป็นเป้าหมาย เชิงกลยุทธ์ซึ่งเป็นการนำไปกำหนดสู่กลยุทธ์

1.2 การวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) การจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ประสบผลสำเร็จขึ้นอยู่กับจุดแข็ง (Strengths) และอุปสรรค (Threats) จากสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วยการวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรค สภาพแวดล้อมภายใน ประกอบด้วย จุดแข็งและจุดอ่อนซึ่งมีวิธีการวิเคราะห์ดังนี้ โอกาสและอุปสรรคจากภายนอก (External opportunities and threats) คือ โอกาสและอุปสรรคจากภายนอก เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านประชากรศาสตร์ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้านการเมืองและรัฐบาล แนวโน้มทางการแข่งขันและเหตุการณ์สามารถ สร้างประโยชน์และอันตรายให้กับองค์กรได้ในอนาคต โอกาสและอุปสรรคที่อยู่เบื้องหลังการควบคุม ขององค์กรไม่สามารถควบคุมได้ จุดแข็งและจุดอ่อนภายใน (Internal strengths and weaknesses) เป็นกิจกรรมที่สามารถควบคุมได้ภายในองค์กร ซึ่งทำให้มีลักษณะดีและไม่ดี ประกอบด้วย การจัดการ การเงิน การบัญชี กระบวนการทำงาน การปฏิบัติตามแผนการวิจัย การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ ระบบคอมพิวเตอร์ มีจุดแข็งหรือจุดอ่อนเกิดขึ้น องค์กรสามารถใช้จุดแข็งกำหนดเป็นกลยุทธ์และในขณะเดียวกันก็ปรับปรุงจุดอ่อน และจุดแข็งจะต้องเปรียบเทียบกับคู่แข่งขัน

1.3 การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy formulation) กลยุทธ์ (Strategy) เป็นวิธีการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ระยะยาว การวิเคราะห์กลยุทธ์ที่สมเหตุสมผลถือเกณฑ์ 3 ระดับ คือ กลยุทธ์ระดับองค์กร (Co-operate level strategy) เป็นกระบวนการกำหนดลักษณะทั้งหมดและจุดมุ่งหมายขององค์กร ประกอบด้วย การลงทุน การดำเนินการ การพัฒนาปรับปรุงองค์กร กลยุทธ์ระดับธุรกิจ (Business level strategy) เป็นกลยุทธ์ที่พยายามหาวิธีการแข่งขันในแต่ละองค์กรที่พยายามจะสร้างสิ่งต่อไปนี้และกลยุทธ์ระดับหน้าที่ (Function level strategy) เป็นการสร้างข้อได้เปรียบสำหรับการแข่งขัน ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จขึ้นอยู่กับคุณค่า (Value chain) โดยคำนึงถึงคุณภาพ (Quality) ประสิทธิภาพ (Efficiency) และการส่งมอบคุณค่า (Value delivery) ให้กับผู้บริการ

2. การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (Strategy Implementation) และการควบคุมเชิงกลยุทธ์ (Strategic Control) เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ให้เป็นกลยุทธ์ที่เป็นจริง ประกอบด้วยการประสมประสาน (Integration) หมายถึง การที่บุคคลในหน่วยงานทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ โครงสร้างองค์กร (Organization Structure) การปฏิบัติตามกลยุทธ์ต้องการช่องทางการติดต่อสื่อสารภายในองค์กร ซึ่งความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ มีการมอบหมายอำนาจหน้าที่ซึ่งผู้บริหารจะกำหนดโครงสร้างขององค์กร

3. การควบคุมเชิงกลยุทธ์ (Strategic Control) เพื่อติดตามการปฏิบัติงานตามแผนและการปรับปรุงแผนการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน

4. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ (Strategic leadership) หมายถึง ความสามารถมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น ในด้านการกระทำ มีการจัดการประสมประสาน และเปลี่ยนแปลง

ปกรณ์ ปริยากร (2550: 91-92) ได้เสนอว่าในการจัดการเชิงกลยุทธ์ขององค์กรภาคธุรกิจประกอบด้วยขั้นตอนหลักสำคัญ 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์สถานการณ์ของกิจการ (Current situation analysis) วิเคราะห์จาก

1.1 พิจารณาผลประกอบการจากผลตอบแทนการลงทุนล้วนแบ่งการตลาดแนวโน้มในการทำกำไร ผลตอบแทนต่อหุ้น ฯลฯ

1.2 พิจารณากลยุทธ์ในปัจจุบันของภารกิจ (mission) วัตถุประสงค์ (objectives) กลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ใช้รวมทั้งแนวทางหรือมาตรการต่าง ๆ

2. การพิจารณาและประเมินบทบาทของนักบริหารในระดับกลยุทธ์ (examining and eva luation strategic anagement) โดยมุ่งไปที่การวิเคราะห์เจาะลึกบทบาทของคณะกรรมการบริหาร (board of directors) กับบรรดานักบริหารระดับสูง (top management) เป็นสำคัญ

3. การพิจารณาและประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก (a scan of external environment) การประเมินทั้งสภาพทั่วไป (general environment) และสภาพแวดล้อมของการแข่งขัน (competitive environment) เพื่อหาข้อสรุปที่ชี้ให้เห็นโอกาสต่าง ๆ (opportunities) และข้อจำกัดหรืออุปสรรคต่าง ๆ (threats) รวมทั้งปัจจัยสำคัญที่เป็นผลต่อความสำเร็จ (key success factors)

4. การพิจารณาและประเมินสภาพแวดล้อมภายใน (a scan of nternal corporate environment) การประเมินปัจจัยต่าง ๆ ภายในองค์กร เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง strengths) และจุดอ่อน (weaknesses) รวมทั้งข้อมูลด้านสมรรถนะอันโดดเด่น (core competencies) ของกิจการ

5. การวิเคราะห์ปัจจัยหรือประเด็นเชิงกลยุทธ์ (analysis of strategic factors) การประมวล จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ข้อจำกัด เข้าด้วยกัน อันจะนำไปสู่

ก. การระบุปัญหา (problems) และช่องว่าง (gaps) ที่จำเป็นต้องระมัดระวัง

ข. ทบทวนและปรับภารกิจกับวัตถุประสงค์ของกิจการ ถ้าจำเป็น

6. การคิดค้น วิเคราะห์และเลือกทางเลือกเชิงกลยุทธ์ (generation, evaluation, and selection of the best alternative strategy)

6.1 การกำหนดทางเลือกที่จะใช้เป็นกลยุทธ์เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกิจการ

6.2 การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของทางเลือกแต่ละทาง การเปรียบเทียบทางเลือก

6.3 การตัดสินใจเลือกกลยุทธ์

7. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (implementation) เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการนำกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ได้ผ่านการตัดสินใจแล้วไปดำเนินงานให้เป็นไปตามแนวปฏิบัติที่กำหนด

8. การควบคุมและการประเมินผล (control and evaluation) เป็นการจัดวางระบบการควบคุมและระบบสนับสนุนต่าง ๆ เพื่อแสวงหาข้อมูลและข้อสรุปในการวัดผลงานกับมาตรฐาน การปรับแก้และการประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานที่ต้องการศึกษาเพื่อพัฒนาและส่งเสริมองค์กรให้ยกระดับคุณภาพ สูงขึ้น 2 ตัวชี้วัด

นิติธร รุ่งเรือง (2553: 19) กล่าวว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม
2. การกำหนดกลยุทธ์
3. การปฏิบัติตามกลยุทธ์
4. การควบคุมและประเมินกลยุทธ์

ทอริมสัน สตริกแลนด์, Thompson Strickland (อ้างอิงใน ทรงศักดิ์ ศรีวงษา, 2550: 34) กล่าวว่า กระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วย

1. การกำหนดข้อความวิสัยทัศน์ ข้อความพันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ (Formulation & Vision, Mission statement, Goal Objective) ซึ่งกำหนดจุดหมาย 5 ประการ คือ

1.1 การกำหนดวิสัยทัศน์ขององค์กร เป็นข้อความทั่วไปซึ่งกำหนดทิศทางข้อความภารกิจ เป็นข้อความที่กำหนดส่วนประกอบของวิสัยทัศน์ ควรอธิบายถึงรายละเอียดขององค์กร ขอบเขตของการปฏิบัติตามความต้องการและค่านิยมเบื้องต้นขององค์กร

1.2 การกำหนดข้อความภารกิจ เป็นขอบเขตของงานในองค์กรซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อเป็นภาพรวมและดำเนินการวินิจฉัยออกมาเขียนเฉพาะที่เป็นเป้าหมายขององค์กรออกมา

1.3 การกำหนดเป้าเชิงกลยุทธ์ เป็นข้อความแสดงจุดมุ่งหมายหลักขององค์กร ซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อให้บรรลุภารกิจที่กำหนดไว้

1.4 การกำหนดเป้าหมาย เป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการในอนาคตที่องค์กรต้องพยายามให้เกิดขึ้น โดยส่วนใหญ่เป็นส่วนประกอบของการวางแผนที่สำคัญเกี่ยวกับเป้าหมายในอนาคตที่องค์กรต้องการให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมาย

1.5 การกำหนดวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ (Strategic Objective) วัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์เป็นข้อความเฉพาะที่กำหนดหลักเกณฑ์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่เป็นโอกาสภายใต้สภาพแวดล้อม

2. การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Formulation) หรือการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning) หมายถึง การกำหนดกลยุทธ์ทางเลือกและเลือกจากทางเลือกที่สามารถบรรลุจุดประสงค์เป็นแผนที่สำคัญและเป็นแผนระยะยาว

3. การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (Strategic implementation) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ให้เป็นการปฏิบัติและเป็นผลลัพธ์ คือ

3.1 การกำหนดโครงสร้างองค์กร

3.2 การจัดระบบการปฏิบัติการที่เหมาะสม

3.3 การยอมรับรูปแบบการจัดการที่เหมาะสม

3.4 การจัดวัฒนธรรมขององค์กรหรือค่านิยม

4. การประเมินและการควบคุมกลยุทธ์ (Evaluation and Strategic Control) การควบคุมเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการพิจารณาว่ากลยุทธ์ได้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์การดำเนินงานหรือไม่

พระมหาศิริชัย สิรินฺทาโณ (ศรีรัมย์) (2556: 17) การจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินการ ซึ่งอาจมีความสลับซับซ้อนและยากต่อความเข้าใจ ผู้บริหารจำเป็นต้องใช้การคิดอย่างเป็นระบบในการกำหนดกรอบของความเป็นองค์กร เพื่อให้เกิดความเข้าใจในส่วนต่าง ๆ ของการจัดการเชิงกลยุทธ์ และสามารถมองเห็นภาพทั้งองค์กรในมุมมองที่เหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารหลีกเลี่ยงการให้ความสนใจในประเด็นปลีกย่อยที่ไม่จำเป็น จะเห็นได้ว่าการจัดการเชิงกลยุทธ์จะประกอบไปด้วย กระบวนการพื้นฐาน 4 กระบวนการ คือ

1. การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ (Strategic Analysis)

2. การกำหนดกลยุทธ์ (Strategic Formulation)

3. การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategic Implementation)

4. การประเมินและควบคุมกลยุทธ์ (Strategic Evaluation and Control)

เมื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ของนักวิชาการต่าง ๆ และนำมาจัดหมวดหมู่เพื่อให้เหมาะสมกับกระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ในองค์กร สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดพันธกิจขององค์กร
2. การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์
3. การพิจารณาและประเมินบทบาทของนักบริหารระดับกลยุทธ์
4. การจัดทำกลยุทธ์
5. การดำเนินตามกลยุทธ์
6. การประเมินและควบคุมกลยุทธ์
7. เตรียมวางแผน ด้านการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ (Strategic analysis) มีนักวิชาการได้กล่าวถึงการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545: 16-38 อ้างอิงใน กาญจนา ศิริวงค์, 2552: 39-41) ระบุว่า การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรเพื่อให้ทราบสภาพของ องค์กร โดยวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมภายนอกและภายในขององค์กร มีขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กร สรุปได้ดังนี้

1. วิเคราะห์ภารกิจและผลผลิตหลัก

1.1 ผลผลิตหลัก (Output) คือ สิ่งของหรือบริการที่เป็นรูปธรรม หรือรับรู้ได้ที่จัดทำโดยหน่วยงานของรัฐเพื่อให้บุคคลภายนอกได้ใช้ประโยชน์ ผลผลิตหลักขององค์กร กลุ่มเป้าหมายของผลผลิตหลัก และตัวชี้วัดความสำเร็จของการจัดการองค์กร โดยมีกระบวนการวิเคราะห์ภารกิจและผลผลิตหลัก คือ ประชุมคณะกรรมการวางแผนเพื่อศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภารกิจองค์กรจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น นโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด เป็นต้น ระดมความคิด กำหนดรายการและเรียงลำดับความสำคัญ ภารกิจที่องค์กรจะต้องปฏิบัติจัดหมวดหมู่ สิ่งที่องค์กรต้องปฏิบัติ เช่น ภารกิจด้านการจัดการ การพัฒนาบุคลากร เมื่อได้ภารกิจองค์กรแล้ว คณะวางแผนจำเป็นต้องวิเคราะห์เป้าหมาย ผลผลิตหลักขององค์กรว่ามีกลุ่มใดบ้าง ซึ่งองค์กรในแต่ละแห่งมีผลผลิตหลัก

1.2 ผลผลิตและการบริหาร (Products and Service: S2) ได้แก่ ประสิทธิภาพ ของการให้บริการ

1.3 คุณภาพของบุคลากร (Man: M1) ได้แก่ งบประมาณ และคุณภาพของบุคลากรในองค์กร

1.4 ประสิทธิภาพทางการเงิน (Money: M2) ได้แก่ ความพอเพียง ความคล่องตัวในการเบิกจ่ายเงิน ประสิทธิภาพของการใช้เงินที่เน้นผลผลิต การระดมทรัพยากร และการใช้ทรัพยากรขององค์กร

1.5 วัสดุทรัพยากร (Material: M3) ได้แก่ ความพอเพียงและคุณภาพของวัสดุอุปกรณ์ในองค์กร

1.6 การบริหารจัดการ (Management: M4) ได้แก่ การมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กรการมอบอำนาจ การกระจายอำนาจในการบริหารจัดการขององค์กร การประชาสัมพันธ์

2. การประเมินสถานภาพขององค์กร การประเมินสถานภาพขององค์กร จะทำให้เราทราบว่า ปัจจุบันองค์กรเป็นอย่างไร มีปัจจัย จากสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นโอกาส และอุปสรรคมีปัจจัยแวดล้อมภายในที่เป็นจุดแข็ง และจุดอ่อนใดบ้าง เพื่อเป็นข้อสรุปในการจัดวางทิศทางขององค์กรในการประเมิน

กาญจนา ศิริวงศ์ (2552: 41-42) ได้กล่าวเกี่ยวกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรดังนี้

1. การวิเคราะห์ภารกิจและผลผลิต

1.1 ศึกษากฎหมาย นโยบาย และความคาดหวังของผู้เกี่ยวข้องในการจัดการ

1.2 สำรวจวัฒนธรรมค่านิยมของหน่วยงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการวางแผนกลยุทธ์

1.3 วิเคราะห์ภารกิจที่องค์กรต้องปฏิบัติแล้วจัดเรียงลำดับความสำคัญ

1.4 วิเคราะห์ผลการดำเนินงานผลผลิตหลัก

2. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

2.1 วิเคราะห์ด้านสังคมและวัฒนธรรม

2.2 วิเคราะห์ด้านเทคโนโลยี

2.3 วิเคราะห์ด้านเศรษฐกิจ อาชีพของประชาชนในท้องถิ่น รายได้ของท้องถิ่น

3. การดำเนินตามกลยุทธ์

สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย (2553: 48-54) ระบุว่า ความสำเร็จทางด้านกลยุทธ์ควรมีความสอดคล้องกันทั้งในส่วนของการกำหนดกลยุทธ์ (STTE Formulation) การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategy Implementation) ดังนี้

1. หากองค์กรสามารถทั้งวางแผนกลยุทธ์และนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติได้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้กลยุทธ์ขององค์กรประสบผลสำเร็จ (Strategic Success)

2. หากองค์กรมีการวางแผนกลยุทธ์ได้อย่างดี แต่ขาดประสิทธิภาพในการนำไปสู่การปฏิบัติก็จะเป็นการสูญเสียโอกาสครั้งสำคัญ (Missed Opportunity)

3. หากองค์กรวางแผนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ไม่สามารถนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติได้ดีก็จะทำให้เกิดความเสี่ยงได้ (At Risk) เนื่องจากนำกลยุทธ์ไม่ดีไปปฏิบัติ หากองค์กรไม่มีประสิทธิภาพใน

การวางแผนกลยุทธ์และการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติก็แสดงถึงความล้มเหลวตั้งแต่ต้น (Doomed From The Start) ดังที่แสดงตามภาพประกอบที่ 1 การนำแผนกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ดังนี้

การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Formulation)	สูญเสียโอกาส (Missed Opportunity)	ประสบผลสำเร็จ (Strategic Success)
	ล้มเหลวตั้งแต่ต้น (Doomed From The start)	เกิดความเสี่ยง (At Risk)

ภาพประกอบที่ 1 การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (Implementation Execution)

การนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติให้ได้ผล ควรประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ

1. การทำให้เกิดความเชื่อมโยง และสอดคล้องระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ภายในองค์กรกับแผน กลยุทธ์โดยปัจจัยสำคัญที่ต้องทำให้เชื่อมโยง คือ

1.1 โครงการและงบประมาณ เพื่อให้สามารถมั่นใจได้ว่าเมื่อได้รับการจัดสรรทรัพยากร และมีการดำเนินการตามโครงการแล้วจะส่งผลต่อแผนกลยุทธ์ที่ได้กำหนดขึ้น

1.2 โครงสร้างและกระบวนการทำงานเพื่อให้มั่นใจว่าโรงเรียนมีการจัดและปรับโครงสร้างและกระบวนการในการทำงานเพื่อรองรับการมุ่งสู่มาตรฐานสากลและสนับสนุนแผนกลยุทธ์

1.3 สมรรถนะและความสามารถส่วนบุคคล เพื่อทำให้แผนกลยุทธ์ได้รับการขับเคลื่อนและปฏิบัติตามได้เป็นผลสำเร็จจะต้องมีการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกับกลยุทธ์ที่จะบริหารองค์กรให้มีคุณภาพ

1.4 วัฒนธรรมและค่านิยมในการทำงาน เพื่อให้มั่นใจได้ว่าแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของบุคคลเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และปฏิบัติตามความรับผิดชอบและงานตามแผนกลยุทธ์

1.5 ความรู้และระบบข้อมูลสารสนเทศ เพื่อให้มีแหล่งความรู้และระบบข้อมูลสารสนเทศ ที่ผู้บริหารใช้ในการตัดสินใจในเชิงกลยุทธ์และบริหารสถานศึกษา

1.6 ระบบการประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้ระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรทุกระดับเป็นระบบที่ผลักดันและสนับสนุนให้บุคลากรปฏิบัติตามแผนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.7 ระบบการจูงใจและผลตอบแทน เพื่อให้เป็นระบบที่เกื้อหนุนให้บุคลากรปฏิบัติงานเต็มศักยภาพมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ระดับสูง

2. การทำให้องค์กรมีความสามารถในการแปลงแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ โดยที่โรงเรียนควรประกอบด้วย

2.1 ทักษะความสามารถของผู้บริหารโรงเรียน

2.2 ความมุ่งมั่นของผู้บริหาร เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัตินั้นต้องอาศัยความต่อเนื่อง

2.3. การมีผู้รับผิดชอบต่อการขับเคลื่อนแผนกลยุทธ์ เพื่อให้เกิดการมองภาพรวมหรือ ความเชื่อมโยงทั้งหมดในการขับเคลื่อน

2.4 ความยืดหยุ่นและมุ่งเน้นนวัตกรรม คือ ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงมีความสามารถในการพัฒนาและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้เหมาะสมกับการดำเนินงาน

2.5 การทำงานเป็นทีมในการขับเคลื่อนแผนกลยุทธ์

2.6 การแบ่งปันความรู้ของบุคลากรภายในองค์กร เพื่อช่วยกันปฏิบัติการขับเคลื่อนแผนกลยุทธ์

ตารางที่ 1 กระบวนการในการถ่ายทอดกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ

กระบวนการ/เครื่องมือ	เหตุผล/ความสำคัญ	ขั้นตอน/วิธีการ
การกำหนดกรอบกลยุทธ์ (วัตถุประสงค์ ตัวชี้วัด เป้าหมาย)	เพื่อให้ผู้บริหารมุ่งเน้นสิ่งที่องค์กรต้องการจะพัฒนาเพื่อนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์และพันธกิจ โดยมีการกำหนดเป้าประสงค์เชิงกลยุทธ์เพื่อแสดงถึงสิ่งที่องค์กรต้องการจะทำเพื่อให้บรรลุประเด็น กลยุทธ์แต่ละประการที่กำหนดขึ้น นอกจากนี้ ยังมี กลยุทธ์หลักที่แสดงถึงวิธีการดำเนินการสำคัญที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าประสงค์เชิงกลยุทธ์ขององค์กร	1. วัตถุประสงค์ภายใต้กลยุทธ์แต่ละประเด็นว่า อะไร คือ สิ่งที่องค์กรมุ่งหวัง หรือต้องการที่จะบรรลุในด้านต่าง ๆ โดยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ต้องมีความเชื่อมโยงกันในเชิงเหตุและผลภายใต้มิติต่าง ๆ 2. กำหนดตัวชี้วัดของแต่ละวัตถุประสงค์ 3. กำหนดค่าเป้าหมาย หรือตัวเลขที่องค์กรต้องการจะบรรลุของตัวชี้วัดแต่ละตัว 4. การกำหนดกลยุทธ์ริเริ่มหรือสิ่งที่องค์กรจะทำหรือดำเนินการเพื่อที่จะให้บรรลุตามวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ที่ได้มีการกำหนดไว้ 5. กำหนดแผนงาน/โครงการต่าง ๆ ที่จะดำเนินการ เพื่อให้สามารถบรรลุค่าเป้าหมายของตัวชี้วัดที่ได้กำหนดไว้ โดยนำองค์กรที่มีอยู่แล้วมาพิจารณาก่อนเป็นอันดับแรก

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กระบวนการ/เครื่องมือ	เหตุผล/ความสำคัญ	ขั้นตอน/วิธีการ
การถ่ายทอดแผนกลยุทธ์ด้วยแผนที่กลยุทธ์ (Strategy Map)	เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการสื่อสารและถ่ายทอดกลยุทธ์ให้ชัดเจน และเป็นที่เข้าใจทั่วทั้งองค์กร อีกทั้งทำให้บุคลากร ระดับ มุ่งเน้นในกลยุทธ์ ที่สำคัญ บุคลากรเข้าใจบทบาทของตนเองต่อการบรรลุวัตถุ ประสงค์ต่าง ๆ เป็นการนำวัตถุประสงค์ของแต่ละ กลยุทธ์มาเรียงกันเป็นแผนที่ยุทธศาสตร์ (Strategy Map) ตามหลักเหตุและผลเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการทบทวนผลการดำเนินงาน	ยืนยันวิสัยทัศน์ที่โรงเรียน ต้องการจะเป็นในอนาคต ภายในระยะเวลาที่กำหนด ยืนยันกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ องค์กรต้องการจะพัฒนา กำหนดวัตถุประสงค์ ภายใต้กลยุทธ์ นำวัตถุประสงค์แต่ละกลยุทธ์มาเรียงกันในแผนที่กลยุทธ์ (Strategy Map) ตามหลักการของเหตุและผล นำแผนที่กลยุทธ์ที่ได้สร้างขึ้น ไปเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและถ่ายทอดให้กับบุคลากรภายในองค์กร

ปกรณ์ ปรียากร (2552: 155-159) กล่าวว่า เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกิจการ ดังที่ได้กำหนดไว้ นอกจากจะกำหนดกลยุทธ์ที่ดี ดังที่กล่าวมาแล้ว นักบริหารต้องคำนึงถึงการนำกลยุทธ์ไปดำเนินงานให้สำเร็จด้วย ถ้ากิจกรรมด้านใดด้านหนึ่งล้มเหลวโดยสิ้นเชิง ขอให้พิจารณาความ สัมพันธ์ระหว่างการกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Formulation) กับการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ดังแสดงไว้ตามภาพประกอบที่ 2

Strategy Formulation

		Good	Poor
Strategy Implementation	Good	Success	Roulette
	Poor	Trouble	Failuure

ภาพประกอบที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างการกำหนดและนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ

ที่มา: Thomas V. Bonoma, The Marketing Edge: Making Strategies Work (New York; The Free Press, 1985), p. 12 อ้างอิงใน ปกรณ์ ปรียากร. การวางแผนกลยุทธ์: แนวคิดและแนวทางเชิงประยุกต์: 157.

จากภาพสามารถอธิบายได้ดังนี้

ช่อง 1 สำเร็จ (Success) จะเกิดขึ้นได้เมื่อองค์กรกำหนดกลยุทธ์ที่ดีและการนำไปปฏิบัติที่ดีหมายถึง ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่กำหนดเงื่อนไขความสำเร็จไว้ในแผน สามารถดำเนินการได้ทั้งหมด ดังนั้น โอกาสที่จะประสบความสำเร็จมากที่สุดเมื่ออยู่ในช่องนี้

ช่อง 2 รูเล็ทท์ (Roulette) เป็นสถานการณ์ที่เป็นไปได้ทั้งสองทาง คือ 1) กลยุทธ์กำหนดไว้ไม่แยบยลเลย แต่ฝ่ายบริหารสามารถดำเนินการในขั้นปฏิบัติการได้ดี งานจึงสำเร็จ หรือ 2) กลยุทธ์ที่กำหนดไว้ไม่ดีดังกล่าวแม้ในการปฏิบัติจะกระทำด้วยความตั้งใจอย่างยิ่ง แต่งานก็ไม่สำเร็จ ดังนั้นการใช้คำว่า รูเล็ทท์ (Roulette) จึงเหมาะสมกับสถานการณ์ในช่องนี้ เพราะทำนายยากกว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะเป็นอย่างไร เปรียบเทียบกับการพนันก็ต้องใช้คำพูดว่า ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโชควาสนา

ช่อง 3 ยุ่งเหยิง (Trouble) เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่กำหนดกลยุทธ์ไว้เป็นอย่างดีแต่ขาดการคิดคำนึงถึงวิธีการปฏิบัติที่ดีงานจึงไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนด นักบริหารไม่ได้วิเคราะห์ปัญหานี้เลยกลับไปกำหนดกลยุทธ์ใหม่เพิ่มขึ้นอีก กลยุทธ์ใหม่ถูกนำไปปฏิบัติอีกแต่ก็ล้มเหลว

ช่อง 4 ล้มเหลว (Failure) กรณีนี้เป็นที่ชัดเจน คือ กลยุทธ์กำหนดไว้ไม่ดี ผสมผสานกับการขาดวิธีปฏิบัติที่ไม่ดี ผลลัพธ์ คือ ความล้มเหลว แม้จะพยายามปรับปรุงอย่างหนึ่ง คือ ปรับวิธีการในกลยุทธ์ หรือปรับปรุงกระบวนการ ปฏิบัติงาน แต่งานก็ยังคงล้มเหลว

ข้อสรุปจากการวิเคราะห์ตารางในรูปภาพนี้มี 2 ประการ คือ

1. การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติการ มีความสำคัญเช่นเดียวกันกับการกำหนดกลยุทธ์

2. คุณภาพของการกำหนดกลยุทธ์ที่ได้รับการยอมรับ หมายถึง ว่า ผู้กำหนดกลยุทธ์สามารถ ใช้วิจารณญาณในการวางระบบการปฏิบัติการที่มีประสิทธิผลด้วย

การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่ดำเนินงานต่อจากการกำหนดกลยุทธ์ เพื่อทำให้กลยุทธ์ที่กำหนดขึ้นเป็นความจริง และประสบความสำเร็จตามต้องการ โดยที่การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติเป็นงาน ที่มีขอบเขตความรับผิดชอบหลากหลาย ตั้งแต่การศึกษากลยุทธ์ การวางแผนปฏิบัติ การตัดสินใจในการดำเนินงาน และการประเมินความสำเร็จในการดำเนินงาน การควบคุมเพื่อให้การจัดการมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล นักกลยุทธ์ต้องตอบคำถาม 3 ข้อ ดังนี้

1. ใครจะเป็นผู้นำแผนกลยุทธ์ไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับโครงสร้างองค์กร ผู้ดำเนินกลยุทธ์อาจกระจายไปสู่หลายคน โครงการ วัตถุประสงค์ คือ การพัฒนาวิถีทางที่จะดำเนินกลยุทธ์ ซึ่งกลยุทธ์ในอุดมคติมีความสมบูรณ์พร้อม อาจจะไม่สมบูรณ์ในทางปฏิบัติ เพื่อนำมาเขียนรายละเอียดของโครงการ และระบุค่าใช้จ่าย

2. วิธีการปฏิบัติ หลังจากขั้นตอนของโครงการและค่าใช้จ่ายแล้ว การดำเนินกลยุทธ์ต้องสร้างมาตรฐานของกระบวนการดำเนินงาน อะไรเป็นสิ่งที่ต้องกระทำ ผู้บริหารในระดับหน้าที่จะ

ปฏิบัติตามแนวทางของโครงการ ค่าใช้จ่าย และวิธีการในการปฏิบัติงาน ซึ่งนักกลยุทธ์จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ

3. ผู้ปฏิบัติควรต้องดำเนินการอย่างไร การที่จะนำแผนไปปฏิบัติได้จริงนั้นองค์กรจะต้องจัดระเบียบของแผนไว้อย่างเหมาะสม ควรมีพนักงานในการปฏิบัติตามแผนอย่างเพียงพอ กิจกรรมแต่ละกิจกรรมที่จัดให้มีขึ้นควรเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของแผน ซึ่งการเปลี่ยนกลยุทธ์ทุกครั้งต่างก็เหมือนกับการเปลี่ยนโครงสร้าง และการปรับทักษะของพนักงานให้เหมาะสมกับงานเฉพาะอย่าง ซึ่งต้องมีการปรับเปลี่ยนสิ่งที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมด้วย

6. แนวทางการดำเนินการวางแผนกลยุทธ์และจัดทำแผนกลยุทธ์

การจัดการกลยุทธ์ หรือการวางแผนกลยุทธ์ เป็นกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดทิศทางในอนาคตขององค์กร โดยกำหนดสภาพการณ์ในอนาคตที่ต้องการบรรลุและกำหนดแนวทางในการบรรลุสภาพการณ์ที่กำหนดบนพื้นฐานข้อมูลที่รอบด้านอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่านได้สรุป แนวทางการดำเนินการวางแผนและจัดทำแผนกลยุทธ์ ไว้ดังนี้

Kotler and Murphy (1981: 470-489) ได้แบ่งขั้นตอนการวางแผนกลยุทธ์ไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวัตถุประสงค์ (Goal Formulation)

ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำแผนกลยุทธ์ (Strategy Formulation)

ขั้นตอนที่ 4 การออกแบบองค์กร (Organization Design)

ขั้นตอนที่ 5 การออกแบบระบบปฏิบัติงาน (System Design)

เสกสรร หมู่วิเศษ (2552: 12) ได้สรุปขั้นตอนของการวางแผนยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. ทบทวนภารกิจของโรงเรียน เพื่อให้ทราบว่าโรงเรียนมีขอบข่ายงานและภาระหน้าที่อะไรบ้างและสามารถทราบว่ามีอะไรเป็นงานหลัก งานรองและงานสนับสนุน รวมทั้งได้ทราบผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

2. วิเคราะห์สถานภาพปัจจุบัน มีเทคนิคการวิเคราะห์หลายวิธีที่สำคัญ เช่น การวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมของหน่วยงาน การวิเคราะห์ความคาดหวัง/ความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นต้น

3. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย/ตัวชี้วัด วิสัยทัศน์ หมายถึง การมองภาพอนาคตของผู้นำและสมาชิกในหน่วยงานและการกำหนด จุดหมายปลายทางที่ชัดเจนท้าทายมีพลังและ มีความเป็นไปได้ ทั้งนี้ อยู่ บนพื้นฐานของค่านิยมและ ความเชื่อขององค์กรด้วย เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สะท้อนอนาคตของหน่วยงาน ภารกิจ เป็นสิ่งที่จะทำให้การดำเนินงานของหน่วยงานบรรลุจุดหมายปลายทางตามที่ กำหนดในวิสัยทัศน์ โดยกำหนดขอบข่ายงานและบทบาทหน้าที่ของ

ผู้รับผิดชอบ เป้าหมาย/ตัวชี้วัด เป็นจุดหมายปลายทางที่หน่วยงานต้องการปรับปรุงและพัฒนาไปในอนาคตโดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จที่สามารถวัดได้

4. กำหนดยุทธศาสตร์สู่ความสำเร็จ เป็นยุทธวิธีหรือวิธีการที่จะทำให้เกิดผลตามเป้าหมาย และสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และภารกิจที่กำหนดไว้

5. จัดทำแผนปฏิบัติงานและโครงการ เป็นการนำกลยุทธ์มากำหนดเป็นแผนงาน/โครงการ และงบประมาณที่ต้องใช้ดำเนินการในแต่ละปี มีตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจนและแต่ละแผนงาน/โครงการสามารถนำไปปฏิบัติได้

6. ดำเนินการตามแผน เป็นการนำแผนสู่การปฏิบัติ โดยมีกิจกรรม ขั้นตอนการดำเนินงาน และผู้รับผิดชอบตามที่กำหนดในแผนงาน/โครงการ

7. ประเมินผลและรายงาน เป็นขั้นตอนที่จะทำให้ทราบว่าโรงเรียนได้มีการนำแผนปฏิบัติ หรือไม่มากน้อยเพียงใด มีอุปสรรคและปัญหาอะไรที่ต้องปรับปรุงแก้ไข บรรลุตามวัตถุประสงค์ หรือไม่ มีผลต่อคุณภาพของผู้เรียนอย่างไรบ้าง นอกจากนี้ จะต้องรายงานให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น นักเรียน ผู้ปกครอง ครู คณะกรรมการโรงเรียน/ชุมชนและหน่วยงานที่โรงเรียนสังกัด เพื่อรับทราบผลการดำเนินงานตามที่กำหนดในแผนด้วย

สุพจน์ ทรายแก้ว (อ้างถึงใน นงนุช สุระเสน, 2555: 17-19) ได้กล่าวถึงแนวทางการดำเนินการวางแผนกลยุทธ์ ว่า ขั้นตอนการวางแผนกลยุทธ์ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision)

2) กำหนดภารกิจหลักหรือพันธกิจ (Mission)

3) กำหนด เป้าประสงค์หรือจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา (Goal)

4) กำหนดประเด็นกลยุทธ์หรือกลยุทธ์ (Strategy)

5) กำหนดกลยุทธ์หรือแนวทางการพัฒนา

การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision)

วิสัยทัศน์ (Vision) หมายถึง สภาพการณ์ที่เราปรารถนาให้เกิดขึ้นในอนาคต (ต้องการเป็น อะไร) วิสัยทัศน์ที่ดีมีลักษณะดังนี้

1) เป็นข้อความที่เข้าใจง่าย แสดงให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายและทิศทาง

2) มีความเป็นไปได้ในการบรรลุถึงภายในระยะเวลาที่กำหนด

3) สร้างแรงบันดาลใจ ท้าทาย เร้าใจ

4) สอดคล้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม

5) วัดผลสำเร็จได้

6) เป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง

ในการกำหนดวิสัยทัศน์นั้น จะต้องศึกษาวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ดังนี้

การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินสถานภาพการพัฒนา คือ การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT analysis)

- จุดแข็ง (Strength-S)
- จุดอ่อน (Weakness-W)
- โอกาส (Opportunity-O)
- อุปสรรค (Threat-T)

จุดแข็ง หมายถึง ทรัพยากรด้านต่าง ๆ ที่ได้เปรียบหรือส่วนที่เข้มแข็งภายในองค์กร ที่สามารถใช้ ประโยชน์เพื่อผลักดันให้องค์กรสามารถดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ และภารกิจขององค์กร เช่น ด้าน โครงสร้าง ด้านระบบงาน ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์รวมทั้งด้านกฎหมาย เป็นต้น

จุดอ่อน หมายถึง ข้อเสียเปรียบ ข้อผิดพลาดในองค์กรที่เป็นข้อด้อยหรือเป็นข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ส่งผลทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์และภารกิจขององค์กร เช่น ด้านโครงสร้าง ด้านระบบงานด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านกฎหมาย

โอกาส หมายถึง สถานการณ์หรือปัจจัยที่เกิดจากสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเกื้อกูลต่อการบรรลุวัตถุประสงค์และภารกิจขององค์กร เช่น สภาพแวดล้อมภายนอกทั่วไป ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านเทคโนโลยี เป็นต้น สภาพแวดล้อมการดำเนินงาน ได้แก่ ด้านลูกค้า ด้านสถานภาพการแข่งขัน ด้านผู้สนับสนุนปัจจัย ด้านแรงงาน ด้านสถานการณ์นานาชาติ เป็นต้น

อุปสรรค หมายถึง สถานการณ์หรือปัจจัยที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีลักษณะ เป็นอุปสรรค ขัดขวาง หรือทำให้เกิดผลเสียหาย ผลกระทบในทางลบต่อการบริหารงานขององค์กร เช่น สภาพแวดล้อมภายนอกทั่วไป ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านเทคโนโลยี เป็นต้น สภาพแวดล้อมการดำเนินงานได้แก่ ด้านลูกค้า ด้านสถานภาพการแข่งขัน ด้านผู้สนับสนุน ปัจจัยด้านแรงงาน ด้านสถานการณ์นานาชาติ เป็นต้น

การวิเคราะห์ จุดแข็ง (Strength-S) และจุดอ่อน (Weakness-W) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายใน ส่วนการวิเคราะห์ โอกาส (Opportunity-O) และอุปสรรค (Threat-T) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก

ดัชนี/ตัวชี้วัด ความสำเร็จของการปฏิบัติงาน (Key Performance Indicators หรือ KPI) หมายถึง สิ่งที่สะท้อนถึงความสำเร็จของการปฏิบัติงานซึ่งสังเกตได้/วัดได้/นับได้ เนื่องจากกระบวนการปฏิบัติงานตามทฤษฎีระบบ (System Theory) ประกอบด้วยปัจจัยป้อนเข้า (Inputs)

กระบวนการ (Processes) ผลสัมฤทธิ์ (Results) ซึ่งผลสัมฤทธิ์จะประกอบด้วยผลผลิต (Outputs) และผลลัพธ์ (Outcomes)

ดังนั้น การกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของการปฏิบัติงาน จึงอาจกำหนดได้ดังนี้

1. ตัวชี้วัดปัจจัยนำเขา (Input Indicators)
2. ตัวชี้วัดกระบวนการ (Process Indicators)
3. ตัวชี้วัดผลผลิต (Output Indicators)
4. ตัวชี้วัดผลลัพธ์ (Outcome Indicators)

การกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของการปฏิบัติงาน จะต้องอธิบายให้ละเอียดและชัดเจน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน และสามารถวัดได้ถูกต้องตรงตามความต้องการดังนั้น การกำหนด ตัวชี้วัดความสำเร็จของการปฏิบัติงาน อย่างน้อยควรมีการอธิบายถึงรายละเอียดของตัวชี้วัด ดังนี้

1. กำหนดนิยามขอบเขตความหมายของตัวชี้วัด
2. กำหนดหน่วยวัด
3. วิธีการวัด/การคำนวณ
4. กำหนดเป้าหมาย/เกณฑ์
5. มีข้อมูลปัจจุบัน (ข้อมูลพื้นฐาน)
6. แหล่งข้อมูล/วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
7. ความถี่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการกำหนดเป้าหมาย จะต้องคำนึงถึงหลัก (SMART) ดังนี้

1. S–Specific มีความชัดเจน
2. M–Measurable สามารถวัดได้
3. A–Agreement อ่านแล้วต้องมีความเข้าใจตรงกัน
4. R–Realistic สามารถเป็นไปได้ (เป็นจริงได้)
5. T–Time Frame มีกำหนดเวลาแล้วเสร็จ แนวคิดทฤษฎีการวางแผนกลยุทธ์ของนักการศึกษาบางท่านอาจใช้คำว่า แผนยุทธศาสตร์ แทนคำว่า แผนกลยุทธ์ ซึ่งมีความหมายเดียวกัน

แนวความคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่ควรทบทวน มีดังนี้

Massie & Douglas (1981, อ้างถึงในสุระศักดิ์ แก้วสียา, 2556: 38-39) กล่าวถึงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ว่าเป็นกระบวนการกำหนดจุดหมายระยะยาวขององค์กร (Long range goals) การเลือกวิถีทาง (Means คือ ยุทธศาสตร์ และนโยบาย) เพื่อให้บรรลุจุดหมายนั้น ตลอดจน

การจัดสรร ทรัพยากรและการพัฒนาแผนระยะยาวเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยมีองค์ประกอบของแผนดังภาพประกอบที่ 3

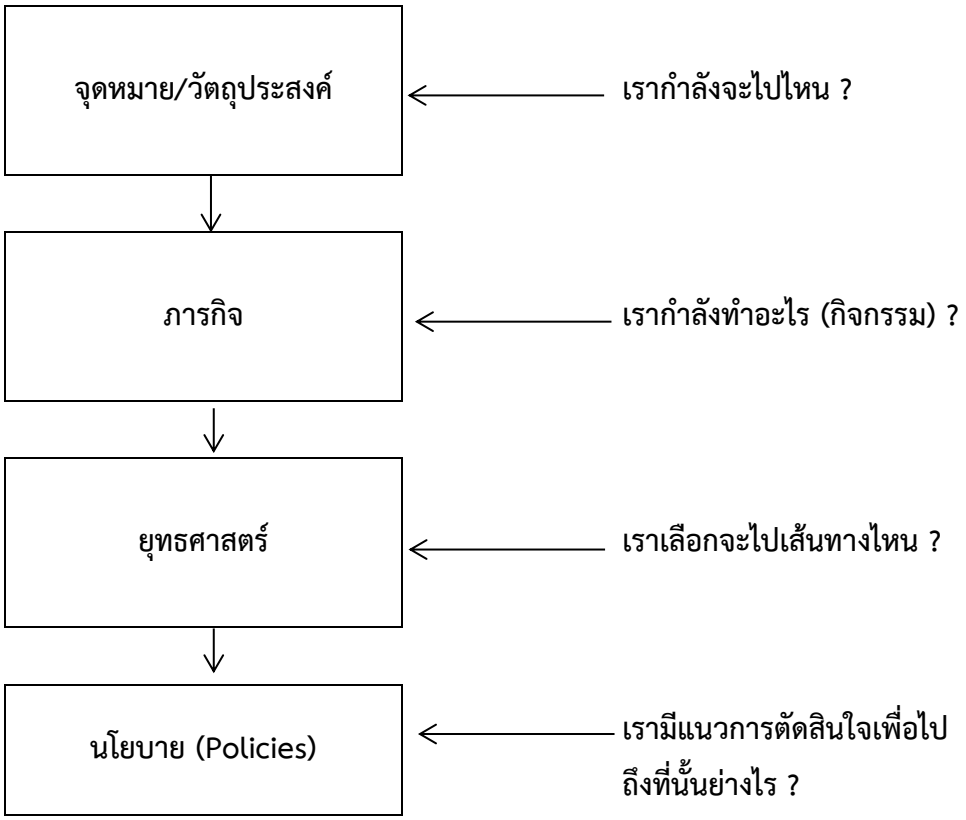

ภาพประกอบที่ 3 องค์ประกอบของแผนยุทธศาสตร์ ของ Massie & Douglas
(อ้างถึงใน สุระศักดิ์แก้วสียา, 2556: 38)

โดยมีจุดหมายองค์กร (Goals of organization) เป็นจุดหมายสุดท้ายที่องค์กรมุ่งบรรลุให้ถึงเป็นพื้นฐานของการวางแผนยุทธศาสตร์ พันธกิจ (Missions) หมายถึง ขอบข่ายของกิจกรรมที่องค์กร ดำเนินอยู่ ยุทธศาสตร์ (Strategies) หมายถึง ทิศทางหรือแบบแผนการดำเนินงานในระยะยาวขององค์กร ที่กำหนดขึ้นโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายนอก แต่อาจเปลี่ยนแปลงได้หากสภาพแวดล้อมที่องค์กรจัดหามาได้

กล่าวโดยสรุป แนวทางการดำเนินการวางแผนกลยุทธ์และจัดทำแผนกลยุทธ์ ผู้วิจัยนำมาใช้ในงานวิจัยนี้ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์กร (SWOT) เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาองค์กร จะต้องวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ด้วย เรียกว่า (SWOT Analysis)

2) การค้นหาอุปสรรคและปัญหาในการดำเนินงานขององค์กร

3) การกำหนดกลยุทธ์ เพื่อไปสู่ความสำเร็จ

4) การกำหนดนโยบาย

5) การกำหนดกิจกรรมสำคัญตามกลยุทธ์และนโยบาย เป็นการนำกลยุทธ์มากำหนดเป็นแผนงาน/โครงการ กิจกรรมและงบประมาณที่ต้องใช้ดำเนินการ มีตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้

6) ขั้นการจัดทำเป็นแผนกลยุทธ์

7. การประเมินและควบคุมกลยุทธ์ (Strategy evaluation and control)

ใช้หลักการสร้างการตรวจสอบเชิงกลยุทธ์ เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์การแข่งขัน ควรมีการปรับกลยุทธ์ การใช้ขั้นตอนและกฎระเบียบ การขจัดอุปสรรคที่มีต่อการดำเนินงานและการสร้างกลไก โดยอาศัยเครื่องมือทางธุรกิจเป็นมาตรการในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน แสดงตามภาพขั้นตอนการควบคุมกลยุทธ์ ดังนี้ (ภาณุ สิมมานนท์, 2549: 34) ภาพประกอบที่ 4 แสดงขั้นตอนการควบคุมกลยุทธ์

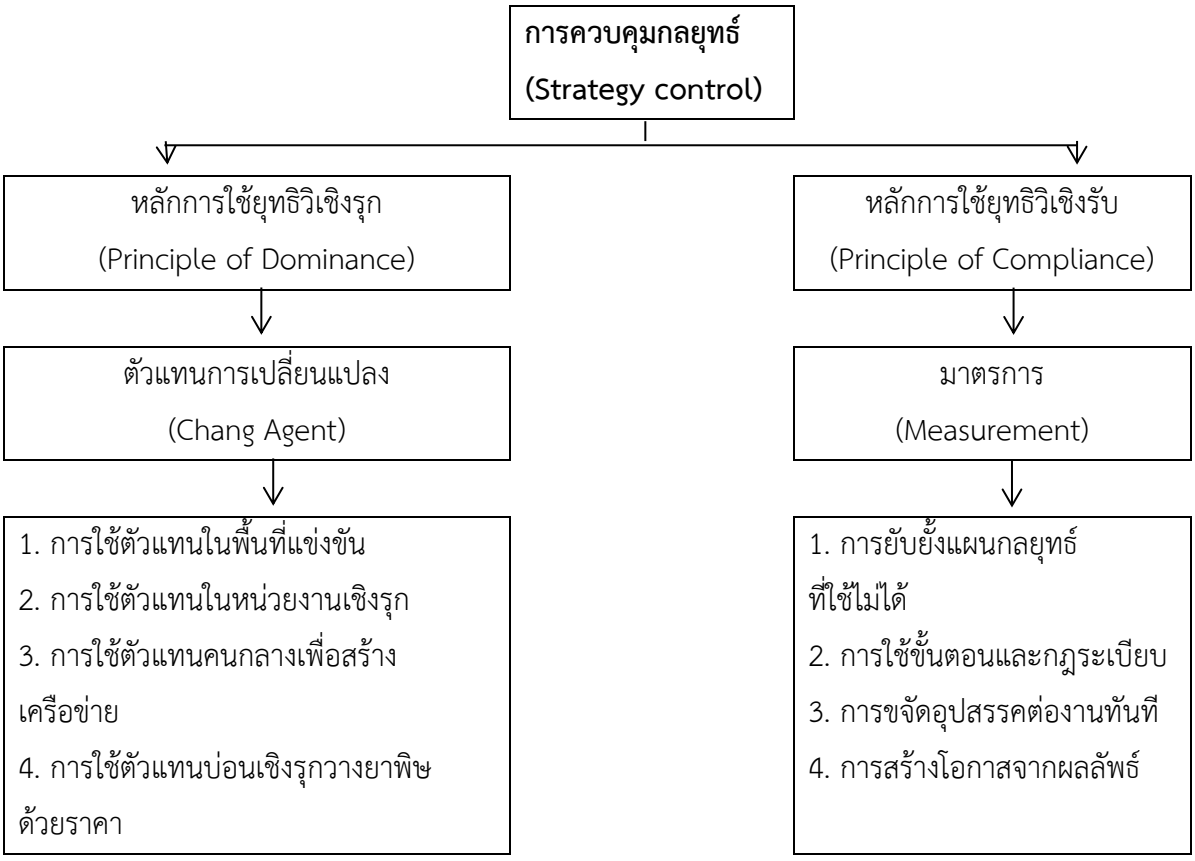

ภาพประกอบที่ 4 แสดงขั้นตอนการควบคุมกลยุทธ์

วัตถุประสงค์ของการควบคุมกำกับกลยุทธ์ ในการการควบคุมและกำกับกลยุทธ์มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1. ติดตามการดำเนินงานขององค์กรว่าได้มีการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ที่วางไว้หรือไม่

2. ประเมินความเหมาะสมของแผนกลยุทธ์ว่ามีความสอดคล้องกับโครงสร้างองค์กรและกลไกในการควบคุมต่าง ๆ หรือไม่

3. ประเมินสภาพแวดล้อมที่สำคัญและมีความสัมพันธ์กับองค์กรว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และองค์กรได้มีการปรับกลยุทธ์การดำเนินงานให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้หรือไม่

4. ให้สามารถทราบผลการดำเนินงานขององค์กรว่าได้บรรลุเป้าหมาย หรือมีความเบี่ยงเบนไปจากแผนเพียงใด

5. ประโยชน์ในการตอบแทน หรือควบคุมผู้ปฏิบัติงานให้ได้ผลตอบแทนอย่างเหมาะสมตามผลงานที่ได้กระทำอันเป็นการจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทำงานตามเป้าหมายขององค์กร

หลักการควบคุมกำกับกลยุทธ์

ระบบการควบคุมองค์กรไม่ว่าจะเป็นการควบคุมการปฏิบัติงานหรือการควบคุมกลยุทธ์จะมีองค์ประกอบพื้นฐานอยู่ 2-3 ส่วน องค์ประกอบเหล่านี้ประกอบด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์หรือการกำหนดมาตรฐาน การวัดผลการปฏิบัติงาน การเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ หรือมาตรฐานกับผลการปฏิบัติงานจริง การประเมินเหตุผลของความเบี่ยงเบน และการแก้ไขถ้ามีความจำเป็น ระบบการควบคุมจะกำหนดปฏิกิริยาย้อนกลับหรือการแก้ไขในตัวเอง เพื่อให้องค์กรอยู่ในสภาพประกอบที่มั่นคง ปฏิกิริยาย้อนกลับนี้จะช่วยให้ข้อมูลเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าความก้าวหน้านั้นเป็นไปตามแนวทางที่มุ่ง จะบรรลุวัตถุประสงค์ ระบบการควบคุมทั้งหมดจะประกอบไปด้วยการควบคุมมาตรฐาน การวัดความก้าวหน้า เป็นระยะการเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ การชี้ประเด็นปัญหาและการแก้ไขนำไปสู่ การปรับหรือกำหนดเกณฑ์และมาตรฐานการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

คุณลักษณะที่ควรจะเป็นของการควบคุม

การที่ผู้บริหารจะควบคุมทุกสิ่งทุกอย่างภายในองค์กรย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้เพราะการควบคุมที่มากจนเกินความพอดีจะขัดขวางโอกาสใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งยังเป็นการลดนวัตกรรมขององค์กรอีกด้วย ดังนั้นการควบคุมองค์กรควรต้องมีลักษณะเฉพาะที่ ๆ ช่วยสนับสนุน ให้การควบคุมได้ผล ซึ่งประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ 7 ประการ คือ

1. การควบคุมควรตั้งบนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้องเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมอย่างแท้จริงและมีความสอดคล้องกับเวลา

2. เป็นการควบคุมเฉพาะส่วนที่สำคัญ

3. มีความยืดหยุ่น

4. มีความประหยัด

5. ไม่ซับซ้อนและง่ายต่อการเข้าใจ

6. กระทำได้ในเวลาที่เหมาะสม

7. เน้นในเรื่องที่เป็นกรณีพิเศษ

การควบคุมกำกับเชิงกลยุทธ์

1. การควบคุมการปฏิบัติงานขององค์กรสามารถจัดแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ 3 ประเภท คือ การควบคุมเบื้องต้นหรือการควบคุมการปฏิบัติงานล่วงหน้า การควบคุมในขณะปฏิบัติงานและการควบคุมโดยอาศัยข้อมูลย้อนกลับ

2. การควบคุมจะแตกต่างกันในแต่ละระดับของผู้บริหารในองค์กร โดยทั่วไปจะแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ซึ่งถูกควบคุมโดยผู้บริหารระดับสูง ระดับกลางและระดับต้นในแต่ละระดับขององค์กรจะมีกลยุทธ์ที่ได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกัน 3 ระดับ คือ กลยุทธ์ระดับองค์กร กลยุทธ์ระดับหน่วยธุรกิจ และกลยุทธ์ระดับหน้าที่ กลยุทธ์ในแต่ละระดับจะถูกควบคุมโดยผู้บริหาร ในระดับต่าง ๆ ขององค์กร

3. การควบคุมกำกับกลยุทธ์ เป็นกระบวนการสุดท้ายของการบริหาร เป็นกระบวนการที่ผู้บริหารใช้เป็นเครื่องมือในการผลักดันองค์กรไปสู่ความสำเร็จในการควบคุมกลยุทธ์ให้มีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจและสภาพแวดล้อมขององค์กรผู้บริหารจะอาศัยเครื่องมือและเทคนิคบางอย่างในการดำเนินงาน

กระบวนการควบคุมกลยุทธ์

ระบบการควบคุมกลยุทธ์ที่ดีและมีประสิทธิภาพจะมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ

1. มีความยืดหยุ่น (Flexible) เพื่อให้ผู้บริหารสามารถตอบสนองต่อระบบการควบคุมได้ในทุกสถานการณ์

2. ระบบการตรวจสอบและประเมินผล ควรให้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน เพื่อช่วยให้เห็นภาพการปฏิบัติงานขององค์กรได้อย่างแท้จริง การค้นหาข้อมูล เพื่อการประเมินของผู้บริหารควรจะเป็น วิธีการที่ไม่ยุ่งยาก สามารถจัดหาข้อมูลได้อย่างเหมาะสมและทันเวลา เพื่อให้สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องบนพื้นฐานของข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน

กระบวนการในการควบคุมกำกับกลยุทธ์ในลักษณะของ (Feed forward control) และ (Con-current control) จะเป็นกระบวนการที่ไม่ยุ่งยากหรือไม่ซับซ้อนจะมีลักษณะเป็นเพียงการตรวจสอบและประเมินความสอดคล้องของกลยุทธ์เท่านั้นแต่สำหรับการควบคุมกำกับกลยุทธ์ในลักษณะของ (Feedback control) จะมีขั้นตอนที่ยุ่งยากมากกว่า ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนสำคัญ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดสิ่งที่จะวัดหรือประเมิน (Determine what to measure) ผู้บริหารจะต้อง กำหนดผลลัพธ์ที่ต้องการประเมิน ซึ่งสิ่งที่กำหนดขึ้นมานี้จะต้องสามารถประเมินหรือวัดอย่างชัดเจน จากที่มีการกล่าวไว้ในข้างต้นว่ากระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์จะต้องมีการวิเคราะห์สถานการณ์ทั้ง ภายนอกและภายในองค์กรทำให้ผู้บริหารสามารถกำหนดทิศทางขององค์กร และสามารถกำหนดสถานะ ความสำเร็จขององค์กรในอนาคตได้รวมทั้งยังสามารถกำหนดกลยุทธ์ เพื่อผลักดันองค์กรให้บรรลุความสำเร็จตามที่ได้กำหนดไว้ในกระบวนการเหล่านี้จะก่อให้เกิดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ขององค์กร ซึ่งสิ่งที่กล่าวมานี้วัตถุประสงค์ขององค์กรจะเป็นส่วนที่มีความเฉพาะเจาะจงมีความชัดเจน สามารถเปรียบเทียบ และสามารถวัดได้ นอกจากนี้วัตถุประสงค์ที่ได้จากกระบวนการวางแผนกลยุทธ์ที่ถูกต้องจะสามารถสะท้อน ถึงกลยุทธ์และทิศทางที่แท้จริงขององค์กรได้ ผู้บริหารสามารถกำหนดผลลัพธ์ที่สำคัญ ๆ ขององค์กรเพื่อนำมากำหนดเป็นสิ่งที่จะวัดหรือประเมินได้

2. การกำหนดมาตรฐานหรือผลการปฏิบัติงาน (Establish standard or targets of performance) มาตรฐานที่ใช้ในการประเมินผลส่วนใหญ่จะได้จากรายละเอียดของวัตถุประสงค์ที่ได้มีการกำหนดไว้ในกระบวนการวางแผนกลยุทธ์ ถ้าองค์กรมีกระบวนการและขั้นตอนของการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่มีลักษณะเหมาะสมแล้ว มักจะมีการนำวัตถุประสงค์นั้น กลับมาใช้เป็นตัวชี้วัดและมาตรฐานอีกครั้งหนึ่ง หรืออาจได้จากการตั้งมาตรฐาน จากกลยุทธ์ที่องค์กรเลือกใช้ เช่น การกำหนดกลยุทธ์เป็นผู้นำด้านต้นทุน (Cost-leadership strategy) อาจกำหนดมาตรฐานเป็นการลดต้นทุนลงร้อยละเท่าไรเมื่อเทียบจากปีก่อนหรือเมื่อเทียบกับมาตรฐานกลาง เป็นต้น หรืออาจกำหนด จากมาตรฐานกลางที่กำหนดโดยองค์กรวิชาชีพต่าง ๆ

3. การวัดหรือการประเมิน (Measure actual performance) ในการประเมินผลการปฏิบัติงานขององค์กรจะเป็นการสร้างระบบหรือกำหนดวิธีการเพื่อวัดผลการบรรลุวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายขององค์กรในการประเมินควรกำหนดเวลาในการประเมินให้สอดคล้องต่อความจำเป็นในการควบคุม นอกจากนี้การประเมินควรกำหนดรูปแบบให้การวัดหรือการประเมินนั้นมาจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่แตกต่างกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบทุกด้าน เช่น ผู้ให้บริการ ผู้ปฏิบัติงาน ประชาชนทั่วไป เป็นต้น

4. การเปรียบผลลัพธ์ที่วัดได้กับมาตรฐานที่กำหนด (Compare actual performance with the standard) หากผลการดำเนินงานขององค์กรที่วัดได้สูงกว่าหรือเท่ากับมาตรฐานที่กำหนดก็จะถือว่าเป็นการสิ้นสุดกระบวนการควบคุมและกำกับกลยุทธ์ แต่หากว่าผลการดำเนินงานขององค์กรสูงกว่ามาตรฐานที่ตั้งไว้มาก ผู้บริหารควรพิจารณาว่ามาตรฐานที่ตั้งไว้มีความถูกต้องเพียงใด และหากผลการดำเนินการต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ ผู้บริหารจะตรวจสอบว่ามาจากสาเหตุใด ซึ่งอาจกระทำได้โดยการทบทวนแผน ทบทวนกลยุทธ์ ทบทวนพันธกิจ วิสัยทัศน์ รวมทั้งการตรวจสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในองค์กร เพื่อหาสาเหตุและดำเนินการแก้ไข

5. การตรวจสอบเพื่อหาแนวทางการแก้ไข (Take corrective action) ในการที่ผลลัพธ์ของการดำเนินการขององค์กรต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนดองค์กรจำเป็นต้องดำเนินการตรวจสอบเพื่อหา แนวทางแก้ไข ซึ่งอาจพิจารณาปัจจัยต่อไปนี้

5.1 พิจารณาสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อประเมินว่าเป็นความผิดพลาดที่ไม่อาจควบคุมได้ซึ่งจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ใหม่ให้เหมาะสม

5.2 พิจารณากระบวนการต่าง ๆ ในการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อประเมินความผิดพลาด ที่เกิดขึ้น

5.3 พิจารณาความเหมาะสมของมาตรฐานที่ใช้วัด

การประเมินผล (Evaluation)

การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การวิเคราะห์ ตรวจสอบความก้าวหน้า และความ สัมฤทธิ์ผลของโครงการหรือแผนงานว่ามีมากน้อยเพียงใด ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเชิงกลยุทธ์ของนักวิชาการ

เจ้าของแนวคิดทฤษฎี	แนวคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วย
Gordon Judith R.and associates(1990)	1. การกำหนดพันธกิจขององค์กร 2. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กร 3. การกำหนดวัตถุประสงค์ 4. กำหนดกลยุทธ์ขององค์กร 5. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ
Fred R. David (1991)	1. กำหนดเป้าหมายขององค์กร 2. การนำไปปฏิบัติ 3. การประเมินผลการดำเนินงาน
Bateman and Snell (1999)	1. การกำหนดกลยุทธ์ 2. ปฏิบัติตามกลยุทธ์
Schermcrhorn (1999)	1. การกำหนดกลยุทธ์ 2. การปฏิบัติตามกลยุทธ์
Pearce and Robinson, (2000)	1. กระบวนการตัดสินใจ 2. การปฏิบัติต่าง ๆ

ตารางที่ 2 (ต่อ)

เจ้าของแนวคิดทฤษฎี	แนวคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วย
Robbins and Coulter, (2007: 89)	1. การวางแผน 2. การจัดองค์กร 3. การนำ 4. การควบคุม
Thompson Strickland (2008)	1. การกำหนดข้อความวิสัยทัศน์ 2. การกำหนด 3. กลยุทธ์ 4. การปฏิบัติตามกลยุทธ์ 5. การประเมินและการควบคุมกลยุทธ์
นิติธร รุ่งเรือง (2553)	1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม 2. การกำหนดกลยุทธ์ 3. การปฏิบัติตามกลยุทธ์ 4. การควบคุมและประเมินกลยุทธ์
ปกรณ์ ปริยากร (2550)	1. การวิเคราะห์สถานการณ์ของกิจการ 2. การพิจารณาและประเมินบทบาท ของนักบริหาร 3. การพิจารณาและประเมินสภาพแวดล้อม ภายนอก 4. การพิจารณาและประเมินสภาพแวดล้อม ภายในกิจการ 5. การวิเคราะห์ ปัจจัยหรือประเด็นเชิงกลยุทธ์ 6. การคิดค้น วิเคราะห์ และเลือกทางเลือก ในเชิงกลยุทธ์ 7. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติการควบคุม และการประเมินผล
พระมหาศิริชัย สิรินฺทาโณ(ศรีรัมย์) (2556)	1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กร 2. การกำหนดกลยุทธ์ 3. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ 4. การควบคุมกลยุทธ์

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พบว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์ มีปัจจัยการบริหารเชิงกลยุทธ์ ที่สำคัญที่นักวิชาการหลายท่านนิยมใช้ร่วมกันประกอบด้วย

1. ด้านการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ (Strategic analysis) แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ
   1.1 การวิเคราะห์ภารกิจ และผลผลิต ประกอบไปด้วย
      1) กฎหมาย นโยบาย
      2) ค่านิยม
      3) ภารกิจที่องค์กรต้องปฏิบัติ
      4) การดำเนินงานผลผลิตหลัก
   1.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย
      1) สังคมและวัฒนธรรม
      2) เทคโนโลยี
      3) เศรษฐกิจ อาชีพ
2. การจัดทำกลยุทธ์ ประกอบด้วย
      1) ความรู้และระบบข้อมูลสารสนเทศ
      2) การติดต่อสื่อสาร
      3) ความรู้ความเข้าใจต่อบทบาทและหน้าที่
      4) การประชาสัมพันธ์/อบรม/สัมมนา/คู่มือ
3. การปฏิบัติตามกลยุทธ์ ประกอบด้วย
      1) การจูงใจ
      2) การตระหนักรู้
      3) ทัศนคติ
4. การประเมินกลยุทธ์/การควบคุมกำกับกลยุทธ์ ประกอบไปด้วย
      1) คุณภาพของบุคลากร (Man: M1)
      2) ประสิทธิภาพทางการเงิน (Money: M2)
      3) วัสดุทรัพยากร (Material: M3)
      4) การบริหารจัดการ (Management: M4)
      5) ความยืดหยุ่น
      6) การตรวจสอบและประเมินผล

จะเห็นว่าแนวคิดนักวิชาการหลายท่านต่างแสดงความคิดเห็นและให้ความหมายองค์ประกอบต่างกัน ดังนั้นผู้วิจัยสนใจที่ศึกษากระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ ดังภาพประกอบที่ 5

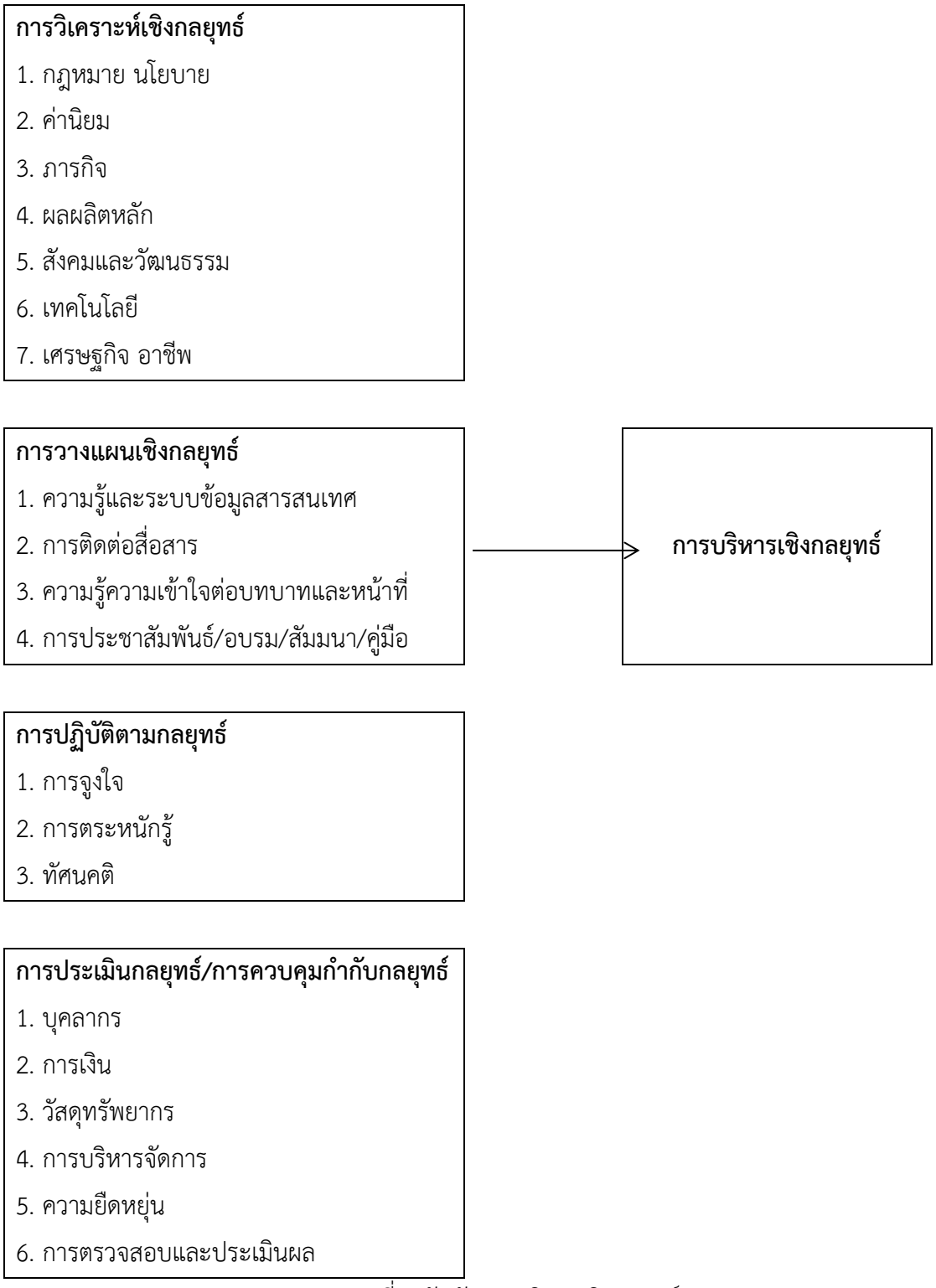

ภาพประกอบที่ 5 ปัจจัยการบริหารเชิงกลยุทธ์

แนวคิดการบริหารจัดการสถานศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด นานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

เศรษฐกิจพอเพียงว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับชั้นตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2548: 8)

1. ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

กรมวิชาการ (2542: 50) ได้กล่าวถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า หมายถึง พอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการ คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัวไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน

2. จิตใจพอเพียงทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายมาก

3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งสิ่งแวดล้อมและได้ทั้งเงิน

4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม

5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรมจึงจะ

มั่นคง เช่น เศรษฐกิจของจังหวัดตราด ขณะนี้ไม่กระทบกระเทือนจากฟองสบู่แตก ไม่มีคนตกงาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อม การจัดการน้ำที่เอื้อต่ออาชีพการทำสวนผลไม้ทำการประมงและการท่องเที่ยว

7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่วูบวาบ เดี๋ยวจนเดี๋ยวรวยแบบกะทันหันเดี๋ยวตกงานไม่มีกินไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนั้นประสาทมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความฝันผวาที่เร็วเกิน จึงเครียด เพี้ยน รุนแรงฆ่าตัวตาย ติดยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

อำพล เสนาณรงค์ (2542: 67) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การพยายามพึ่งตนเอง ช่วยตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ให้พอมีพอกิน โดยเฉพาะอาหารและที่อยู่อาศัยส่วนที่ไม่สามารถผลิตเองได้ก็แลกเปลี่ยนหรือซื้อจากภายนอกบ้าง แต่ควรซื้อและใช้ของจากที่ผลิตได้ในท้องถิ่นหรือในประเทศมากที่สุด พยายามก่อหนี้ให้น้อยที่สุด และควรมีชีวิต ความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและพอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อ เพื่อให้รายจ่ายไม่เกินรายรับ

ณรงค์ โชควัฒนา (25421: 96) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การพัฒนาอย่างบูรณาการโดยไม่มองเฉพาะเศรษฐกิจอย่างเดียว ต้องมองสังคม และสิ่งแวดล้อมพร้อม ๆ ไปกับการพัฒนาโดยการพัฒนา ต้องมองรอบด้าน เรียกว่า บูรณาการและพึ่งตนเอง พึ่งเงินออม สติปัญญาและการตลาด โดยอาศัยปัจจัยในการพัฒนา คือ คนและเป้าหมายของคนก็ คือ อยู่ดี กินดี มีสุขทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม เศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ดี

ประเวศ วะสี (2542: 4-6 อ้างถึงใน ชุติมา บริสุทธิ์, 2553: 12-13) ได้กล่าวในหนังสือเศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจและสังคม ว่าเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค และให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า คำว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั้น หมายถึง พอเพียง ในอย่างน้อย 7 ประการ ได้แก่

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน

2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรต่อผู้อื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายมาก

3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง ได้แก่ การรู้จักที่จะอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว เพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อการยังชีพ และทำมาหากินในชีวิตประจำวันได้ เช่น การเกษตรกรรมผสมผสาน เป็นต้น

4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง คือ การที่ชุมชนสามารถรวมตัวกัน มีความสามัคคีต่อกันเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคง รวมตัวกันชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ง่ายดาย ส่งผลให้ชีวิตมีความสุขมีคุณภาพที่ดี

5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ร่วมกันและสามารถปฏิบัติตัวต่อสภาวการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง

6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง คือ การที่กลุ่มชนมีวิถีการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและรากฐานทางวัฒนธรรมของตน ซึ่งการดำเนินชีวิตภายใต้รูปแบบของการมีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับตนนั้น จะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใด ๆ ที่ร้ายแรงต่อคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตน เนื่องจากสิ่งเหล่านั้นล้วนแต่เอื้อประโยชน์ต่อครรลองชีวิตของตนทั้งสิ้น

7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่วูบวาบ เดี๋ยวจน เดี๋ยวรวย ซึ่งเมื่อทุกอย่างเกิดความพอเพียงก็จะเกิดความสมดุล คือ ความเป็นปกติและยั่งยืน ซึ่งอาจจะเรียกในชื่ออื่น ๆ ได้ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุลหรือเศรษฐกิจบูรณาการ เป็นต้น

บุญเสริม บุญเจริญผล (2543: 3 อ้างถึงใน ชุติมา บริสุทธิ์, 2553: 13) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เป็นวิธีการดำเนินการเลี้ยงชีวิตแบบรู้จักพอด้วยการพยายามผลิตสินค้าขึ้นมาเอง ให้พอเพียงสำหรับคนในครอบครัวกินและใช้ หากผลิตได้เหลือกินเหลือใช้ จึงขาย หากผลิตได้ไม่พอก็ต้องซื้อบ้างมิได้มุ่งผลิตเพื่อขายอย่างเดียว โดยไม่นำมาบริโภคด้วย นอกจากนั้นการผลิตและการบริโภคต้องอยู่ในหลักของความพอดี รู้จักพอในการผลิตและการบริโภค ลักษณะการดำเนินชีวิต แบบเศรษฐกิจพอเพียง มีหลัก 4 ประการ ดังนี้

1. ต้องพึ่งตัวเองให้มากที่สุด
2. ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดผลคุ้มค่าที่สุด
3. ไม่ผลิตและบริโภคเกินกำลัง แสวงหาความพอเหมาะพอดีได้ดุลยภาพ
4. ต่างมีส่วนร่วมช่วยเหลือกันและกัน ไม่ต่างคนต่างอยู่โดยไม่เหลียวแล

สุเมธ ตันติเวชา (2544: 41) เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมืองรัฐประเทศหรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้า และบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2545 อ้างถึงใน ชุติมา บริสุทธิ์, 2553: 14) ได้เน้น สุเมธ ตันติเวชกุล (2541: 2543 อ้างถึงใน วรเดช จันทรศร, อรรถ สมร่าง, ธันวา จิตต์สงวน และพิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ, 2551: 7) ได้อธิบายความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดในการเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของและเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนมีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงใหลไปตามกระแสวัตถุนิยม มีอิสรภาพไม่พันธนาการอยู่กับสิ่งใด ยึดเส้นทางสายกลาง ในการดำเนินชีวิตที่ส่งผลให้สามารถพึ่งตนเองได้

อภิชัย พันธเสน (2549: 17) ให้ความหมายหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ แนวคิดในการดำเนินชีวิตที่ต้องประกอบด้วย ความพอเพียงหรือความพอประมาณ คือ ไม่ฟุ่มเฟือยแต่ก็ไม่จำเป็นต้องกระเบียดกระเสียรจนเกิดความเดือดร้อน แต่ที่สำคัญที่สุดก็จะต้องมีเหตุผลแต่เป็นเหตุผลในพุทธธรรมหรือจริยธรรมของทุกศาสนา นั่น คือ ความไม่โลภจนเกินไป ซื่อสัตย์สุจริต และไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2549: 10) ให้ความหมายหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวัง

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2549: 87) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจ หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่เดือดร้อนโดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็ว แต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับก่อน

จากการศึกษาความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ได้ทรงพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย ซึ่งมีหลักการสำคัญ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินงานทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตในของคนให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื้อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

2. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย 2550: 3)

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต

เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นเช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึง ความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านความรอบคอบ ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง ในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2554: 6) การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบการวางแผนการตัดสินใจ และการกระทำ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการ

เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กันดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าว คือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน (2554: 7) เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนใน ทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและ

นักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้ เป็นอย่างดี สรุปได้ดังภาพประกอบที่ 6

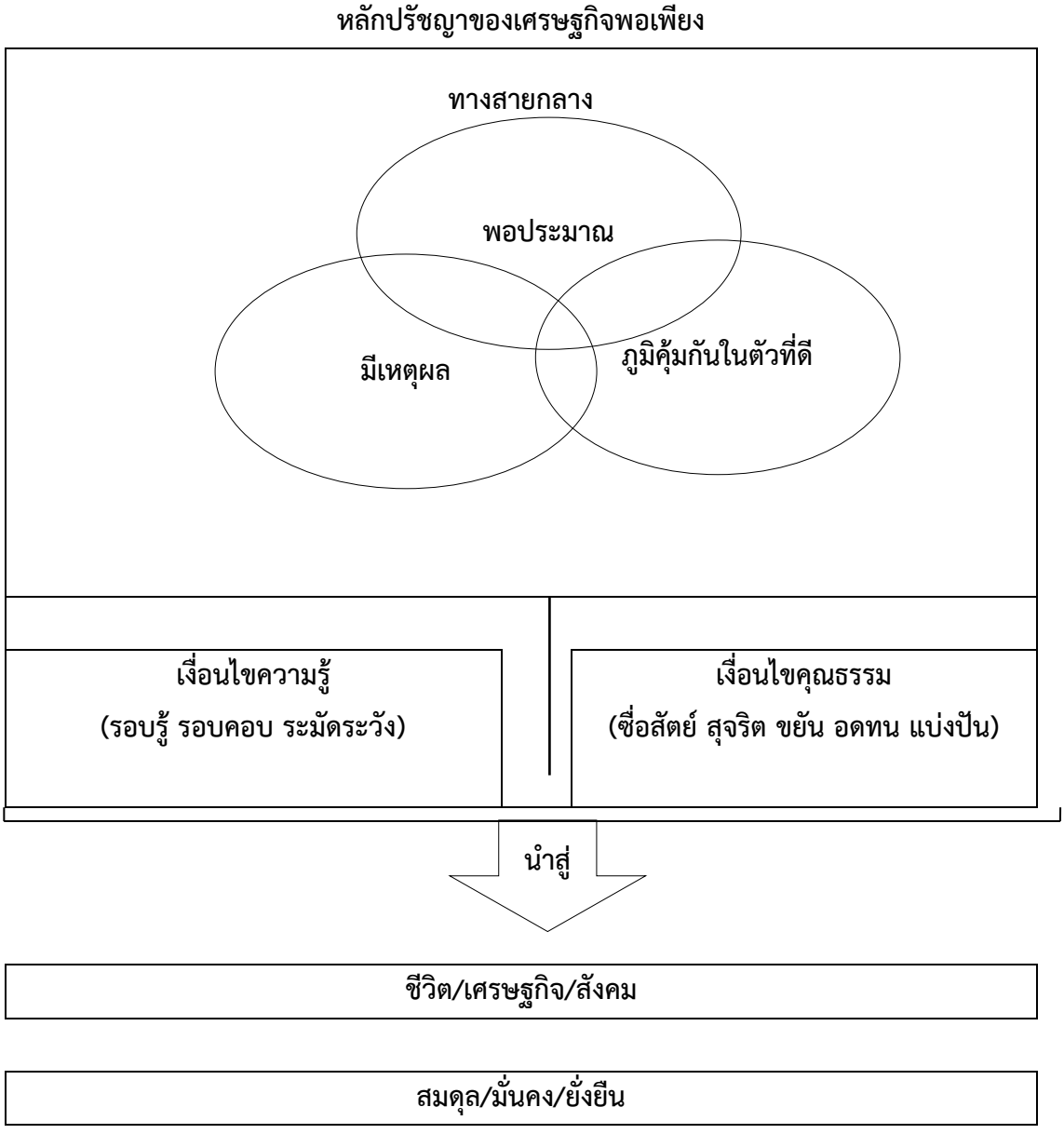

ภาพประกอบที่ 6 สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (กรมการพัฒนาชุมชน 2549: 5)

โดยสรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกรอบแนวคิดที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐาน จากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และทุกระดับ โดยอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และเป็นการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยประกอบไปด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวซึ่งจะต้องมีเงื่อนไขในเรื่องความรู้และคุณธรรมประกอบด้วย ส่วนในแนวทางปฏิบัติต้องมีการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

3. ปัจจัยและเงื่อนไขของเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยในการขับเคลื่อนการพัฒนาบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 4 กลุ่มปัจจัย โดยเรียงตามลำดับความสำคัญของแต่ละปัจจัย ได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม 2549: 25)

1. กลุ่มปัจจัยทุนทางสังคม ทุนทางสังคมแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ ทุนทางสังคมที่เป็นรูปธรรม อันรวมถึงทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ทรัพยากรและสมาชิกในสังคมกับทุนทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น นวัตกรรมต่าง ๆ ทางด้านเทคโนโลยี เป็นต้น และทุนทางสังคมที่เป็นนามธรรม เช่น วัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นกรอบการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคม ความรู้ในสังคมความสัมพันธ์ไว้วางใจกันในชุมชน เป็นต้น

จากประสบการณ์ของชุมชนต่าง ๆ พบว่า โดยทั่วไปแล้วคนในชุมชนจะกระตือรือร้นที่จะรวมกลุ่มเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นและปัญหานั้นส่งผลกระทบกับผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในชุมชน ดังนั้นกระบวนการสร้างสำนึกร่วมในการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาจึงเกิดขึ้นอย่างธรรมชาติ โดยผ่าน การรวมกลุ่มของคนท้องถิ่นในการร่วม ให้เหตุผลวิเคราะห์ปัญหาและสังเคราะห์ทนทางแก้ไขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างและปกป้องผลประโยชน์ร่วมของคนภายในชุมชน เมื่อการรวมกลุ่มดังกล่าวประสบความสำเร็จ ชุมชนจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่นที่ประสบกับปัญหาเดียวกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลประสบการณ์ความรู้และร่วมมือกันสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชนตน ท้ายสุดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนยังสามารถส่งเสริมการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ อีกด้วย

1.1 ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม การใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อน โดยใช้ประเพณีของท้องถิ่นของตนเอง ต้องทำเอง ฝึกเอง และเรียนรู้ด้วยตนเอง เพราะไม่ทำก็ไม่รู้หรือไม่ทำก็ไม่มีทางทำได้ ต้องหาสถานที่สงบฝึกปัญญา ซักถามเมื่อสงสัย รู้ที่มาที่ไปรู้รากเหง้าตนเองสร้างสำนึกรักบ้านเกิด สร้างนิสัยผูกมัดเชื่อมโยงชุมชนโดยการออมทรัพย์ร่วมกันผ่านโครงการพึ่งตนเอง เพื่อสร้างเม็ดเงิน และใช้เงินที่เหลือจัดสวัสดิการชุมชน

1.2 ศาสนา สำหรับการใช้ศาสนาเป็นปัจจัยขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควรอาศัยหลักคำสอนของศาสนาเผยแพร่ ควบคู่ไปกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีข้อเสนอแนะว่า ในการสอนหรือชักจูงคนอื่น ๆ ให้เห็นคล้อยตามกับเรานั้น เราไม่ควรใช้คำว่าอย่าหรือ

สั่งห้ามไม่ใช้ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพราะธรรมชาติของคนเรานั้นจะยึดมั่นในอัตตาและไม่ชอบให้อัตตาถูกทำลาย หรือถูกใครสั่งการ ดังนั้นเวลาจะสื่อสารกับใครในเรื่องใด ๆ ก็ตามควรคิดค้นหากลวิธีที่นุ่มนวลและสอดคล้องกับจริตของผู้รับสาร โดยควรคำนึงถึงแบบแผนของการสื่อสารให้เป็นไปอย่างสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง

1.3 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชทานแก่พสกนิกร ดังนั้นพระราชดำรัสหรือพระราชกรณียกิจของพระองค์ จึงเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในการขับเคลื่อนการพัฒนาบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในระดับบุคคลและชุมชน เนื่องจากพระองค์เป็นที่พึ่งทางจิตใจของคนไทยทุกหมู่เหล่า ดังนั้นจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการปลุกจิตวิญญาณการทำงาน เพื่อสังคม ตามรอยพระยุคลบาท

2. กลุ่มปัจจัยการรวมกลุ่ม และชุมชนเข้มแข็ง

กระบวนการใช้เครือข่ายและชุมชนเข้มแข็งขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีขั้นตอนดังนี้

2.1 หาวิธีการถ่ายทอดการเรียนรู้ และถอดแบบโดยมีชุมชนหลัก ชุมชนรองและชุมชนเงา เป็นแกนระดับต่าง ๆ ในการถ่ายทอดสู่ชุมชนลูกข่าย ภายใต้หลักสูตรที่มีการสร้างร่วมกัน สร้างความเข้มแข็งแก่บุคลากร โดยสร้างผู้นำ มีตัวตายตัวแทน

2.2 มีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยการสรุปบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2.3 ปัจจัยหลักที่ควรจะมีเพื่อเกิดเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง คือ มีสถานที่ในการทำงานที่พร้อม มีแหล่งทุนหนุนเสริม และมีหลักสูตรที่จะเรียนรู้

3. กลุ่มปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาตินั้น หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศ ที่ทำให้เรามีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย ตั้งแต่ ป่า ดิน ต้นน้ำ ทะเล ปลายน้ำ ชายฝั่งทะเล ทรัพยากรและภูมินิเวศ ทั้งทางพืชและสัตว์ต่าง ๆ กระบวนการใช้ปัจจัย ทางทรัพยากรขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.1 สร้างจิตสำนึกชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และรักษาสิ่งแวดล้อม

3.2 สร้างองค์ความรู้และสร้างกลุ่มการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรร่วมกันในหมู่สมาชิก รวมทั้งส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชน หมั่นศึกษาวิจัย และทำความเข้าใจในศักยภาพของทรัพยากรของชุมชนและของประเทศ

3.3 กำหนดข้อบังคับให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรม และร่วมกันเฝ้าระวังไม่มีการทำลายทรัพยากรเกิดขึ้น

3.4 ส่งเสริมกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรให้มีใช้ได้อย่างยั่งยืน

3.5 ถอดบทเรียนจากผลของความสำเร็จและความล้มเหลวจากการพัฒนาที่ผ่านมาของสังคมไทยและชุมชนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

4. กลุ่มปัจจัยด้านรัฐธรรมนูญและแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สำนักงานฯ ได้ดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการแปลงแผนพัฒนาฯ ไปสู่ภาคปฏิบัติ โดยมีตัวอย่างโครงการดังนี้

4.1 โครงการสร้างสรรค์พลังแผ่นดิน: เป็นโครงการตามแนวคิดของรัฐบาลที่จะใช้พลังแผ่นดินของประเทศเพื่อแก้ปัญหาหลัก ๆ และแปลงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ไปสู่ภาคปฏิบัติให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม เช่น แก้ไขปัญหา ความยากจนในระดับตำบล ลดปัญหายาเสพติดปราบปรามการทุจริตการฉ้อราษฎร์บังหลวง สร้างพลังทางสังคม วัฒนธรรม และปัญญาตลอดจนศีลธรรม และเร่งปฏิบรูประบบบริหารราชการแผ่นดินให้เกิดผล ผ่านการอบรม เครือข่ายการพัฒนาที่เป็นวิทยากรกระบวนการเปลี่ยนแปลงในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในเชิงร่วมคิด ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบระหว่างสมาชิกในชุมชนต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์การบริหาร จากเดิมที่รัฐหรือภาคราชการเป็นแก้ไขปัญหาเสนอความต้องการของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งหมด

4.2 นโยบายการพัฒนาเมืองและชุมชนให้น่าอยู่: คณะรัฐมนตรีได้มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำหน้าที่ประสานหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน อันเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เพื่อให้เกิดการพัฒนาเมืองและชุมชนให้น่าอยู่ตามคุณลักษณะสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ความน่าอยู่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐาน มีการบริหารจัดการที่ดี

4.3 โครงการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารการเงินการคลังท้องถิ่น: โครงการดังกล่าวอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนกงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอันมีวัตถุประสงค์ เพื่อมุ่งประสานและส่งเสริมการมีส่วนร่วม มีประสิทธิภาพมีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ เพื่อเป็นรากฐานที่สำคัญและก่อให้เกิดภูมิคุ้มกันที่ดีแก่สังคมไทย อันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญองค์ประกอบหนึ่งนอกเหนือจาก ความพอประมาณ และความมีเหตุผลตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเป็นปรัชญานำทางในแผนพัฒนาฯ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น อันเป็นแนวทางหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ในแผนพัฒนาฉบับที่ 9 ในส่วนของการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนของสังคม บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาให้เกิดแผนฉบับที่ 9

อรสุดา เจริญรัถ (2543: 78) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การเกิดขึ้นการดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย กล่าวว่า มโนทัศน์ที่เป็นข้อค้นพบจากข้อมูลภาคสนามชี้ให้เห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงโดยนัยยะของความสามารถในการตอบสนองความต้องการของตนเองที่ปรากฏอยู่ในรูปของความสมดุลระหว่างการผลิต และการบริโภค รวมทั้งดุลยภาพระหว่างความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ ความสมดุลระหว่างกายกับจิตของมนุษย์นั้นเกิดขึ้นและดำรงอยู่ภายใต้สังคมประเพณีของหมู่บ้านนี้ได้ด้วยเงื่อนไขหลักสำคัญ 2 ประการ

ประการแรก คือ ศักยภาพหมู่บ้านที่ยังคงสามารถดำรง รักษา “อำนาจ” ในการดูแลจัดการทรัพยากรต่าง ๆ และกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของตนเองไว้ ทำให้สามารถใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่จัดการทรัพยากรต่าง ๆ และกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของตนไว้ ทำให้สามารถใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่จัดการให้กิจกรรมการผลิตและกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ตอบสนองความต้องการในการบริโภคของตนเองอย่างสมดุล

นอกจากนั้นยังพบว่ามีเงื่อนไขอื่น ๆ อีก 4 ประการที่เป็นเงื่อนไขสนับสนุน ทำให้เศรษฐกิจพอเพียงสามารถเกิดขึ้น และดำรงอยู่ได้ในโครงสร้างสังคมประเพณีของหมู่บ้าน คือ

1. การปลอดจากการแทรกแซงของอิทธิพลภายนอกและระบบการค้าแบบเงินตรา
2. สภาพของป่าที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งทรัพยากรที่เพียงพอ
3. เทคโนโลยีที่มีขนาดเหมาะสมและไม่ซับซ้อนจนเกินไป
4. จำนวนประชากรที่เหมาะสม

ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2550: 36) การมีวิถีการผลิตหลักแบบยังชีพของหมู่บ้านนั้นทำให้ความต้องการบริโภคของครอบครัว และชุมชนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่กำหนดลักษณะของกิจกรรมการผลิต ไม่ว่าจะเป็นชนิดหรือจำนวนผลผลิตต่าง ๆ ในขณะที่อำนาจของชุมชนจะเป็นปัจจัยที่ควบคุมดูแลให้ การผลิตนับตั้งแต่การจัดการปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดิน แรงงาน เมล็ดพันธุ์ ฯลฯ รวมถึงกระบวนการผลิตตลอดจนกระทั่งการแลกเปลี่ยน หรือจัดสรรผลผลิตที่เกิดขึ้นให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการในการบริโภคอย่างสอดคล้องและพอเพียง

ดังนั้น ข้อสรุปที่ได้ก็ คือ วิถีการผลิตแบบยังชีพจะเป็นเงื่อนไขพื้นฐานเบื้องต้นที่ทำให้เกิดความเชื่อมโยงกันระหว่างการผลิตและการบริโภค ในขณะที่อำนาจของชุมชนและครอบครัว จะทำหน้าที่บูรณาการให้เกิดความสมดุลระหว่างสองกิจกรรมนี้ในช่วงต่อมา ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวจำเป็นต้องดำเนินไปควบคู่กันไปทั้งสองประการ จึงจะทำให้ความพอเพียงเกิดขึ้น และสามารถดำรงอยู่ได้ จากการศึกษา สามารถสรุปปัจจัยและเงื่อนไขของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยดังต่อไปนี้

ปัจจัยพื้นฐาน ของชุมชน ได้แก่

1. ทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมถือเป็นปัจจัยในที่ปรากฏอยู่ในชุมชนแต่ละชุมชนเอง ซึ่งก่อให้เกิดพลังความร่วมมือที่จะขับเคลื่อนชุมชน เพื่อแก้ไขและพัฒนาให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างพอเพียงและยั่งยืน ซึ่งทุนทางสังคมดังกล่าวแบ่งออกเป็น

1.1 ทุนมนุษย์ ต้องเริ่มจากผู้นำและชาวบ้านในชุมชนมีความรักใคร่ไว้เนื้อเชื่อใจมีน้ำใจและเอื้ออาทรเพื่อนมนุษย์ มีความเชื่อในระบบคุณค่า และหลักศีลธรรมที่ดี เช่น มีคุณธรรมมีวินัยความซื่อสัตย์ จิตสำนึกสาธารณะ ฯลฯ

1.2 ทุนทางสถาบัน กลุ่ม/เครือข่าย ต้องมีความเป็นปึกแผ่น ร่วมคิด ร่วมทำมีความเป็นชุมชน ซึ่งได้แก่ สถาบันทางศาสนา สถาบันการเมือง สถาบันการศึกษารวมทั้งองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กรพัฒนาภาคเอกชน องค์กรชุมชน ชมรม อาสาสมัคร สื่อมวลชน สถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก

1.3 ทุนทางวัฒนธรรม มีความเชื่อ มีจิตสำนึก มีวัฒนธรรมประเพณียึดโยงกันทำให้คนอยู่รวมเป็นกลุ่ม

2. ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ทำเลที่ตั้งของชุมชนที่อยู่ในภูมิประเทศที่สภาพทางภูมิศาสตร์อุดมสมบูรณ์ หรือยังสามารถอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรเหล่านั้นให้เป็นฐานในการดำรงชีวิตของชุมชนได้ รวมทั้งการเข้าถึงหรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนด้วย

3. ทุนทางความรู้ สติปัญญา/เทคโนโลยี หมายถึง องค์ความรู้ที่เป็นทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีอยู่ในชุมชน และมีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในชุมชนและจากการยอมรับจากภายนอก

4. นโยบาย/กระบวนการพัฒนาจากภายนอก

นโยบาย/กระบวนการพัฒนาจากภายนอก หมายถึง กระบวนการทางนโยบายจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จากภายนอกชุมชนที่ได้ถูกนำไปใช้ในชุมชน หรือท้องถิ่น ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปของการดำเนินการตามแผนงาน/ยุทศาสตร์ หรือการทำโครงการต่าง ๆ (Implementation) ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อชุมชนท้องถิ่น

จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะเห็นได้ว่า จะต้องประกอบไปด้วยกรอบความคิดเพื่อชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติ ทั้งแนวทางปฏิบัติและตัวอย่างการประยุกต์ที่เกิดขึ้นเน้นการกระทำที่พอประมาณ บนพื้นฐานของความมีเหตุผลและการสร้างภูมิคุ้มกัน ซึ่งจะต้องอยู่บนพื้นฐานของเงื่อนไขของการมีความรอบรู้ รอบคอบระมัดระวัง มีคุณธรรม ความซื้อสัตย์ โดยจะทำให้เกิดการพัฒนาและผลของการพัฒนาที่สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงนำไปสู่ความยั่งยืนของการ

พัฒนาต่อไปจากความหมาย ความสำคัญ และการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา โดยผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิดมาสังเคราะห์เป็นขั้นตอนดังภาพประกอบที่ 7-8

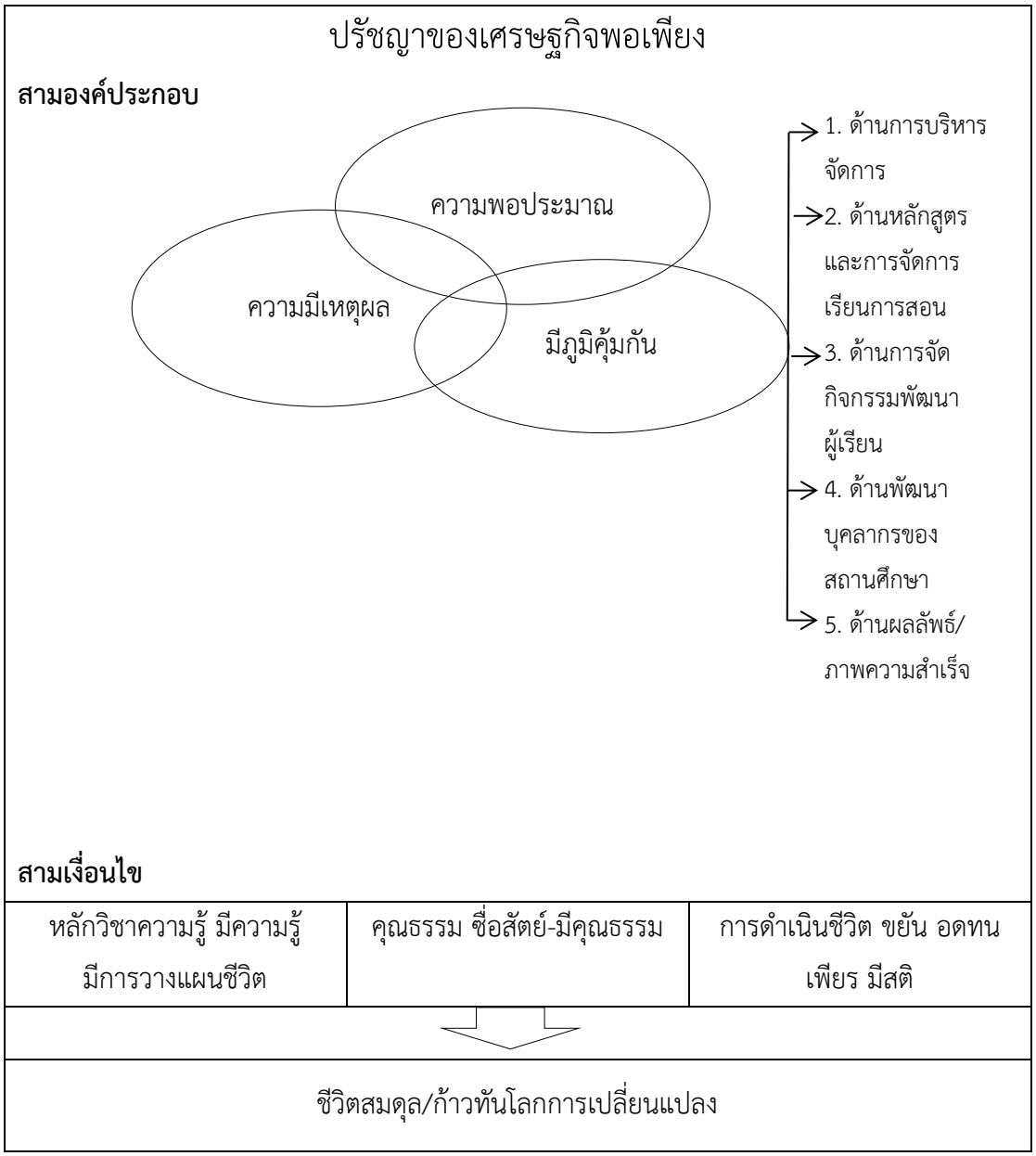

ภาพประกอบที่ 7 กรอบความคิด เพื่อชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติ

ขั้นตอนการพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยกระบวนการ 6 ขั้น เพื่อรักษามาตรฐานรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร จังหวัดหนองบัวลำภู

กระบวนการ 6 ขั้น เพื่อรักษามาตรฐานรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร จังหวัดหนองบัวลำภู

ขั้นที่ 1: สร้างศรัทธา (Motivational Faith)

การสร้างความเชื่อและศรัทธาร่วมกันในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งร่วมกันที่จะทำความดีโดยมีเป้าหมายที่สร้างคนดีให้สังคม

ขั้นที่ 2: ตามหาความรู้ ความเข้าใจสู่แนวคิดการแก้ปัญหา (Acquiring Knowledge And Solving Problems)

ผู้บริหาร ครู ทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาฐานการเรียนรู้ โดยการศึกษาเอกสาร งานวิจัย ศึกษาดูงาน ประชุมเชิงปฏิบัติการ วิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาและกำหนดแนวทางพัฒนา

ขั้นที่ 3: กระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory Process)

ผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองหรือกแกนนำชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ มีส่วนร่วมคิด วางแผน หรือสนับสนุนกิจกรรมในโรงเรียน ประเมินผลการมีส่วนร่วมของนักเรียนและผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาการดำเนิน

ขั้นที่ 4 : นำพาสู่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Reaching To Sufficiency Economy Philosophy)

โดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ กิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในมิติด้านวัตถุ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย

ขั้นที่ 5: เคียงคู่ ติดตาม ปรับปรุง สร้างสรรค์และพัฒนาอย่างยั่งยืน (Approaching Sustainable Development)

โรงเรียนติดตามอย่างมุ่งมั่น ทบทวน ปรับปรุง สร้างสรรค์และพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการจัดการเรียนรู้

ขั้นที่ 6: ขยายผลนำความรู้สู่สาธารณชน (Expanding Knowledge To The Public)

ปรับปรุงดำเนินงานให้มีคุณภาพ นำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาและเผยแพร่ผลสู่ภายนอก

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นเตรียมการ 2 เงื่อนไข

1. เงื่อนไขความรู้ มีความรู้รอบด้าน รอบคอบ และนำมาเชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน มีความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม คือ ความตระหนักในคุณธรรมมีความซื้อสัตย์สุจริต และมีความอดทนมีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ขั้นปฏิบัติการ 3 หลักการ

1. ความพอประมาณ ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป

2. ความมีเหตุผล การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลอย่างรอบคอบ ระมัดระวัง

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว
การเตรียมตัวให้พร้อมผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง

ขั้นติดตามและประเมินผลและปรับปรุงให้สมดุล
สมดุล 4 มิติ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงใน 4 มิติ คือ ด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยกระบวนการ 6 ขั้น เพื่อรักษามาตรฐานรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร จังหวัดหนองบัวลำภู

ภาพประกอบที่ 8 ขั้นตอนการพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยกระบวนการ 6 ขั้น

กรอบการประเมินสถานศึกษาพอเพียงกระทรวงศึกษาธิการ

1. ระดับคุณภาพของสถานศึกษา โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในการพัฒนาสถานศึกษาต่าง ๆ ให้สามารถน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการศึกษา ซึ่งรวมถึงการบริหารสถานศึกษา การสร้างวัฒนธรรมองค์กรการจัดสภาพแวดล้อม และการจัดการเรียนรู้ ผ่านหลักสูตรการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนั้น สามารถแบ่งระดับคุณภาพของการพัฒนาสถานศึกษา ได้เป็น 4 ระดับ ดังนี้ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง 2548: 5-6)

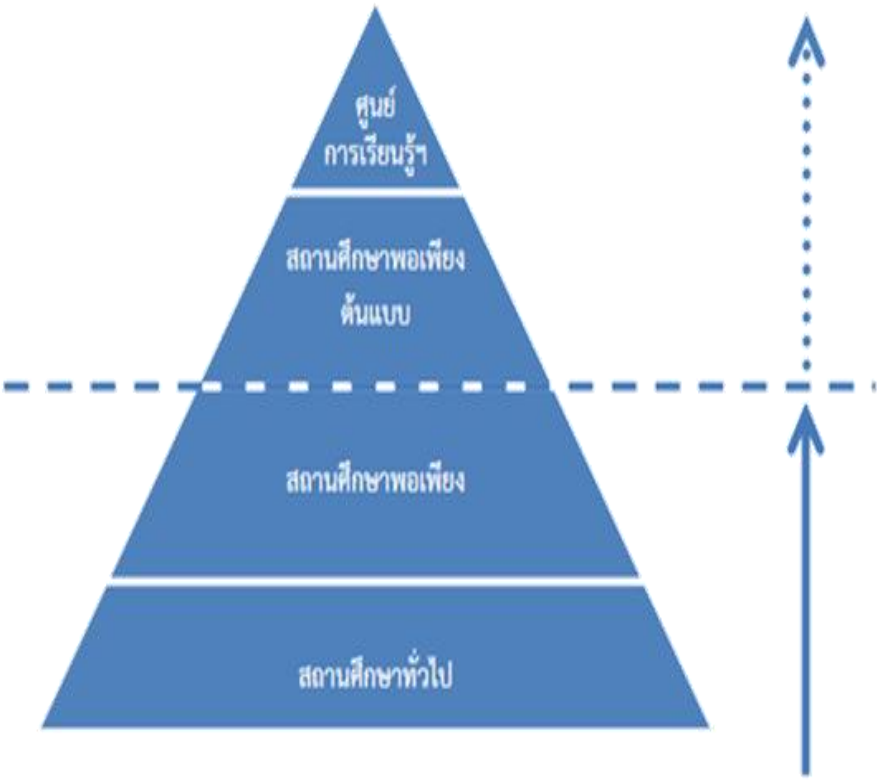

ภาพประกอบที่ 9 ระดับคุณภาพของการพัฒนาสถานศึกษา

1. สถานศึกษาทั่วไป: สถานศึกษาที่เริ่มน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการสถานศึกษาตั้งแต่การบริหารสถานศึกษาการสร้างวัฒนธรรมองค์กรการจัดสภาพแวดล้อม และการจัดการเรียนรู้ ผ่านหลักสูตรการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2. สถานศึกษาพอเพียง: สถานศึกษาทั่วไปที่ผ่านการประเมินสถานศึกษาพอเพียงซึ่งเป็นแบบอย่างในการจัดกระบวนการเรียนการสอน และการบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามเกณฑ์ประเมินสถานศึกษาพอเพียงของกระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)

3. สถานศึกษาพอเพียงต้นแบบ: สถานศึกษาพอเพียงที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพพร้อมเป็นแหล่งศึกษาดูงานของสถานศึกษาอื่น ๆ ในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาจัดการสถานศึกษา

4. ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา: สถานศึกษาพอเพียงต้นแบบที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้และพี่เลี้ยงให้แก่สถานศึกษาทั่วไปที่ต้องการพัฒนา สู่ความเป็นสถานศึกษาพอเพียง

2. ความเป็นมา

กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการจัดการด้านศึกษา เพื่อพัฒนาเยาวชน และประชาชนคนไทยให้มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองเมืองไทยและพลเมืองโลก จากวิกฤตปัญหาของชาติทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในอดีตที่ผ่านมารัฐบาลได้น้อมนำหลักปรัชญาพระราชทาน “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการพัฒนาประเทศโดยกำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 76 และมาตรา 83 (1) และกำหนดเป็น กลยุทธ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9, 10 และอยู่ในยกร่างฉบับที่ 11 ด้วย ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา โดยมีขอบข่ายการขับเคลื่อนสู่สถานศึกษา 4 ด้าน คือ

1. ด้านการบริหารจัดการ
2. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน
3. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
4. ด้านพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา

โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ข้อที่ 5 ในจำนวน 8 ข้อ คือ “อยู่อย่างพอเพียง”

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสถานศึกษาในสังกัดกระจายทั่วประเทศ ตระหนักเห็นความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดกระบวนการคิด ปลูกฝังการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้กำหนดเป็นจุดเน้นที่สำคัญ โดยกำหนดในกลยุทธ์ที่ 2 ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทย และวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นกรอบแนวทางให้หน่วยงานและสถานศึกษาในสังกัดใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนสู่สถานศึกษา ซึ่งมีระบบการกำกับติดตามการดำเนินงานระบุชัดเจนในคำรับรองการปฏิบัติราชการ อีกทั้งนวัตกรรมการจัดการศึกษา แนวทางการจัดการเรียนรู้ โรงเรียนมาตรฐานสากล (World-Class Standard School)ได้กำหนดในสาระการเรียนรู้สู่ความเป็นโรงเรียนมาตรฐานสากล สาระการเรียนรู้โลกศึกษา (Global Education) คือ เรียนรู้ถิ่นฐาน สืบสานวิถีไทย มองไกลศึกษาโลก สืบโชคชะตามนุษย์ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการประยุกต์หลักคิดจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ในการพัฒนาผู้เรียนทั้งสิ้นที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ นโยบายในการปฏิรูปการศึกษารอบที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561) การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561) เป็นการปฏิรูปใน 4 ประเด็น ประกอบด้วยพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ และพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่

จากการดำเนินการที่ผ่านมากระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำเครื่องมือประเมินสถานศึกษาแบบอย่าง การจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแบบอย่างในการขยายเครือข่ายการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาอื่น โดยความร่วมมือของโครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และมูลนิธิสยามกัมมาจล ทำให้มีโรงเรียนที่ผ่านการประเมินสถานศึกษาแบบอย่างในปี 2550 จำนวน 135 โรง และปี 2552 จำนวน 1,126 โรง ซึ่งในจำนวนนี้เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 999 โรงเรียน

ในปี 2554 เป็นปีมหามงคล เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองการเทิดพระเกียรติเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระราชทานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ประชาชนชาวไทยทั้งมวล ทรงมีพระชนม์มายุครบ 84 พรรษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมุ่งเน้นที่จะพัฒนาสถานศึกษาในสังกัดให้สามารถผ่านการประเมินเป็นสถานศึกษาพอเพียง จำนวน 9,999 แห่ง เพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษาดำเนินการพัฒนาตนเอง และเป็นเครื่องมือสำหรับคณะกรรมการประเมินสถานศึกษาพอเพียง นำไปใช้ประกอบการประเมินเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จอย่างมีคุณภาพต่อไป

3. เครือข่ายดำเนินงาน

1. กระทรวงศึกษาธิการ
2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์
4. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
5. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

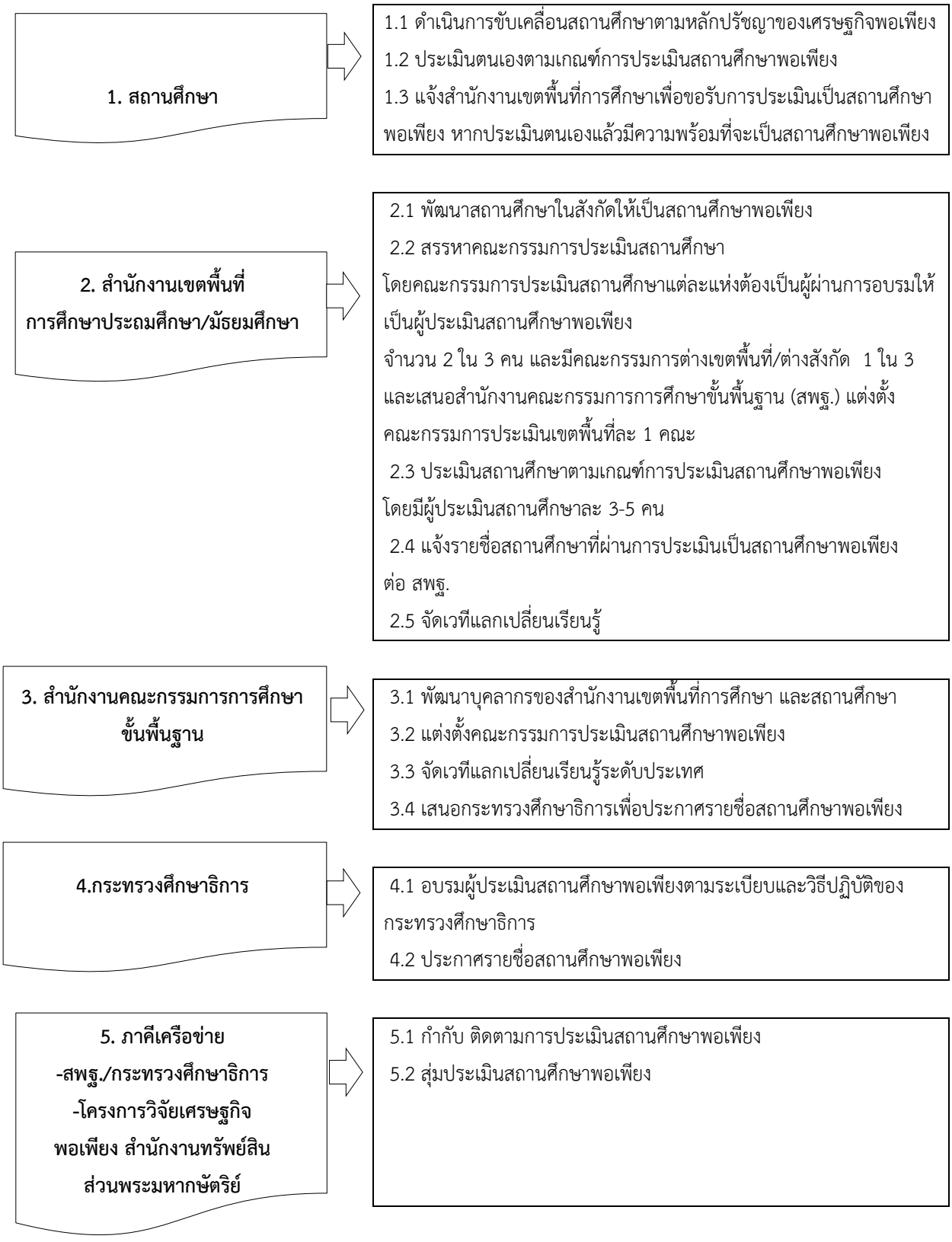

ภาพประกอบที่ 10 บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. วิธีการประเมิน

พัฒนาเครื่องมือประเมินสถานศึกษาพอเพียงจากต้นฉบับเดิม “เครื่องมือประเมินสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกระบวนการเรียนการสอน และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปีงบประมาณ 2552 ของกระทรวงศึกษาธิการ” เพื่อใช้เป็น “ เครื่องมือประเมินสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปี 2554-2556”

ขั้นตอนการประเมิน

1. สถานศึกษาทั่วไป: สพป./สพม. ให้สถานศึกษาดำเนินการประเมินตนเองตามเกณฑ์เครื่องมือประเมินสถานศึกษาแบบอย่างฯ ของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อจัดกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม สำหรับการพัฒนาให้เป็นสถานศึกษาพอเพียงในระหว่างปี พ.ศ. 2554-2556 (กลุ่ม A เกณฑ์คุณภาพระดับ 2.5 ขึ้นไป กลุ่ม B เกณฑ์คุณภาพอยู่ระหว่างระดับ 2-2.49 และกลุ่ม C เกณฑ์คุณภาพต่ำกว่าระดับ 2)

2. สถานศึกษาพอเพียง: สถานศึกษาทั่วไปที่ผ่านการประเมินตามเกณฑ์คุณภาพในระดับ 3 ขึ้นไป ในแต่ละด้าน ทั้ง 5 ด้าน ตามเกณฑ์ของ ศธ. โดยผู้ประเมินที่ ศธ. กำหนด (2 ใน 3 ของคณะกรรมการต้องคัดเลือกจากรายชื่อที่ ศธ. แต่งตั้ง) และมีการประเมินสุ่มตรวจ (Spot Check) โดยคณะกรรมการส่วนกลาง

การพัฒนาสถานศึกษาทั่วไปให้เป็นสถานศึกษาพอเพียง

1. จัดให้สถานศึกษาในเขตพื้นที่ ทำการประเมินตนเองตาม เกณฑ์ประเมินสถานศึกษาพอเพียงของกระทรวงศึกษาธิการ แล้วนำมาจัดกลุ่มตามระดับคุณภาพเป็น 3 กลุ่ม

2. พัฒนาสถานศึกษากลุ่ม A เพื่อพร้อมรับการประเมินให้เป็นสถานศึกษา

3. สำหรับสถานศึกษากลุ่ม B และ C นั้น ให้ดำเนินการพัฒนาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเมื่อพร้อมรับการประเมินเป็นสถานศึกษาพอเพียงให้สถานศึกษานั้นส่งใบสมัครไปที่เขตพื้นที่การศึกษา เพื่อขอรับการประเมินเป็นสถานศึกษาพอเพียงได้

4. หน่วยงานต้นสังกัดร่วมกับสถานศึกษาพอเพียงต้นแบบและศูนย์การเรียนรู้ฯ ในเขตพื้นที่การศึกษา หรือเขตพื้นที่ใกล้เคียง ใช้เป็นแหล่งศึกษาดูงานและเป็นพี่เลี้ยงให้แก่สถานศึกษาทั่วไป ในการพัฒนาสู่การเป็นสถานศึกษาพอเพียง หรือพัฒนาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5. ประสานศูนย์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ศธ. เพื่อดำเนินการประเมินสถานศึกษาทั่วไป ให้เป็นสถานศึกษาพอเพียง ตามเกณฑ์ขั้นตอนที่ ศธ. กำหนด

6. ร่วมกับสถานศึกษาพอเพียงต้นแบบและศูนย์การเรียนรู้ฯ พัฒนาสถานศึกษาทั่วไปในกลุ่ม B และกลุ่ม C ตามลำดับ

แนวทางการประเมิน

1. การสังเกตสภาพภูมิทัศน์/พฤติกรรมของบุคลากร/ชุมชน
2. แบบสอบถาม
3. การสัมภาษณ์ผู้บริหาร/ครู/อาจารย์/นักเรียน/ผู้ปกครอง/ชุมชน
4. การตรวจสอบร่องรอยเอกสาร เช่น แผนปฏิบัติการ แผนยุทธศาสตร์แผนงาน/โครงการ คำสั่งแต่งตั้ง เอกสารประกอบ บันทึกการประชุม สรุปรายงานผลการดำเนินงานแผนการจัดการเรียนรู้ ภาพนิ่ง/วีดิทัศน์ เอกสารการระดมทุน การให้ความร่วมมือ การประสานงานการสร้างเครือข่าย สื่อนวัตกรรม การวิจัยพัฒนา การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา

5. กรอบการประเมินสถานศึกษาพอเพียง

สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ยังไม่เป็นสถานศึกษาพอเพียง ปี 2550 และ 2552 ซึ่งมีคะแนนคุณภาพอยู่ในกลุ่ม A และพร้อมรับการประเมินและสถานศึกษาทั่วไปในกลุ่ม B และ C ที่มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง เพื่อสามารถพร้อมรับการประเมินในปี 2555 และ 2556

สาระการประเมิน

ประเมินสถานศึกษาในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ 5 ด้าน 17 องค์ประกอบ 62 ตัวชี้วัด ได้แก่การดำเนินงาน 4 ด้าน ตามแนวทางการติดตามประเมินผลยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา (2550-2554) กระทรวงศึกษาธิการ และด้านที่ 5 คือ ประเมินผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการ

1. ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา 4 องค์ประกอบ 14 ตัวชี้วัด
   - องค์ประกอบที่ 1 นโยบาย
   - องค์ประกอบที่ 2 วิชาการ
   - องค์ประกอบที่ 3 งบประมาณ
   - องค์ประกอบที่ 4 บริหารทั่วไป
2. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน 4 องค์ประกอบ 14 ตัวชี้วัด
   - องค์ประกอบที่ 1 หน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
   - องค์ประกอบที่ 2 การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน

องค์ประกอบที่ 3 สื่อและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่ 4 การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3 องค์ประกอบ 15 ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 1 การแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

องค์ประกอบที่ 2 กิจกรรมนักเรียน

องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

4. ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา 2 องค์ประกอบ 7 ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 1 การพัฒนาบุคลากรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่ 2 การติดตามและขยายผล

5. ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ 4 องค์ประกอบ 12 ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 1 สถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 2 ผู้บริหารสถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 3 บุคลากรของสถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 4 นักเรียน

สาระการเรียนรู้ประกอบการประเมินแต่ละช่วงชั้นการศึกษาขั้นพื้นฐาน*

ระดับชั้น	**สาระประกอบการประเมิน**
ชั้นประถมปีที่ 1-3	1. ผู้เรียนใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า 2. ผู้เรียนรู้จักการออม มีวินัยในการใช้จ่าย 3. ผู้เรียนสามารถบอกที่มาของรายได้และรายจ่ายของตนเองและครอบครัว เช่น ทำบันทึกรายรับ-รายจ่ายของตนเอง 4. ผู้เรียนวิเคราะห์การใช้จ่ายของตนเอง และสามารถวางแผนการใช้จ่ายเงินของตนเอง
ชั้นประถมปีที่ 4-6	1. ผู้เรียนสามารถระบุปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกซื้อสินค้าและบริการ 2. ผู้เรียนรู้สิทธิพื้นฐานและรักษาผลประโยชน์ของตนเองในฐานะผู้บริโภค 3. ผู้เรียนสามารถอธิบายและประยุกต์หลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน 4. ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำกิจกรรม ต่าง ๆ ในครอบครัว โรงเรียน ชุมชน เช่น การประหยัดพลังงาน-ค่าใช้จ่ายในบ้านการใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ระดับชั้น	สาระประกอบการประเมิน
	5. ผู้เรียนรู้วิธีใช้และประโยชน์ของการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด
ชั้นมัธยมปีที่ 1-3	1. ผู้เรียนสามารถอธิบายความเป็นมา หลักการ ความสำคัญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อสังคมไทย รวมทั้งประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิต 2. ผู้เรียนสามารถเสนอแนวทางการพัฒนาการผลิตในท้องถิ่นตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นตามหลักเศรษฐกิจ 4. ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจพอเพียงกับระบบสหกรณ์
ชั้นมัธยมปีที่ 4-6	1. ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ เช่น การพัฒนาประเทศในภาคเกษตร อุตสาหกรรม การค้าและการบริการ 2. ผู้เรียนประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัว 3. ผู้เรียนสามารถสำรวจวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา กำหนดแนวทางแก้ไขการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

* อ้างอิงตามมาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงแต่ละชั้นปีจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

6. รายการประเมิน และเกณฑ์คุณภาพ สถานศึกษาแบบอย่างการจัดกระบวนการเรียนการสอน และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง)

การประเมินสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง) เป็นการประเมินระดับคุณภาพ/การปฏิบัติของสถานศึกษา ใน 5 ด้าน 17 องค์ประกอบ 62 ตัวชี้วัด ซึ่งระบุใน เครื่องมือประเมินสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปี 255 4-2556 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

รายการประเมินด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา มี 4 องค์ประกอบ 14 ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 1 นโยบาย (4 ตัวชี้วัด)

องค์ประกอบที่ 2 วิชาการ (4 ตัวชี้วัด)

องค์ประกอบที่ 3 งบประมาณ (4 ตัวชี้วัด)

องค์ประกอบที่ 4 บริหารทั่วไป (2 ตัวชี้วัด)

รายการประเมินด้านที่ 2 ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน มี 4 องค์ประกอบ 14 ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 1 หน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (3 ตัวชี้วัด)

องค์ประกอบที่ 2 การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน (4 ตัวชี้วัด)

องค์ประกอบที่ 3 สื่อและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (3 ตัวชี้วัด)

องค์ประกอบที่ 4 การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (4 ตัวชี้วัด)

รายการประเมิน ด้านที่ 3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มี 3 องค์ประกอบ 15 ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 1 การแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน (5 ตัวชี้วัด)

องค์ประกอบที่ 2 กิจกรรมนักเรียน (6 ตัวชี้วัด)

องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ (4 ตัวชี้วัด)

รายการประเมิน ด้านที่ 4 ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา มี 2 องค์ประกอบ 7 ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 1 การพัฒนาบุคลากรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (4 ตัวชี้วัด)

องค์ประกอบที่ 2 การติดตามและขยายผล (3 ตัวชี้วัด)

รายการประเมิน ด้านที่ 5 ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ มี 4 องค์ประกอบ 12 ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 1 สถานศึกษา (1 ตัวชี้วัด)

องค์ประกอบที่ 2 ผู้บริหารสถานศึกษา (1 ตัวชี้วัด)

องค์ประกอบที่ 3 บุคลากรของสถานศึกษา (5 ตัวชี้วัด)

องค์ประกอบที่ 4 ผู้เรียน (5 ตัวชี้วัด)

รายการประเมิน ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา มี 4 องค์ประกอบ 14 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1 นโยบาย (4 ตัวชี้วัด)

ตัวชี้วัดที่ 1 มีนโยบายน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนในสถานศึกษา และบูรณาการในแผนปฏิบัติงานประจำปี

ตัวชี้วัดที่ 2 ดำเนินการตามนโยบาย และแผนปฏิบัติงานประจำปี ที่น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนในสถานศึกษา

ตัวชี้วัดที่ 3 ติดตามผลการดำเนินการ ตามนโยบายและแผนปฏิบัติการประจำปี ที่น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนในสถานศึกษา

ตัวชี้วัดที่ 4 นำผลการติดตามมาพัฒนา นโยบาย/แผนงาน/โครงการ ขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 2 วิชาการ (4 ตัวชี้วัด)

ตัวชี้วัดที่ 5 มีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ด้านวิชาการ ที่ส่งเสริมการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน

ตัวชี้วัดที่ 6 ดำเนินการตาม แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ด้านวิชาการ ที่ส่งเสริมการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน

ตัวชี้วัดที่ 7 ติดตามผล แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ด้านวิชาการ ที่ส่งเสริมการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน

ตัวชี้วัดที่ 8 นำผลการติดตามไปพัฒนา แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ด้านวิชาการ ที่ส่งเสริมการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สู่การเรียนการสอน องค์ประกอบที่ 3 งบประมาณ (4 ตัวชี้วัด)

ตัวชี้วัดที่ 9 มีการวางแผนการบริหารจัดการงบประมาณของสถานศึกษา ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 10 ดำเนินการตามแผนงบประมาณของสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 11 ติดตามผลการดำเนินงานตามแผนงบประมาณของสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 12 นำผลการติดตามมาพัฒนาและปรับปรุง การบริหารจัดการงบประมาณตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่ 4 บริหารทั่วไป (2 ตัวชี้วัด)

ตัวชี้วัดที่ 13 บริหารอาคารสถานที่และจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 14 ประสานสัมพันธ์กับชุมชนให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการอยู่อย่างพอเพียง

ตัวอย่าง ร่อยรอย/เอกสาร ประกอบการประเมิน

1. หลักสูตรสถานศึกษา/หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
2. แผนปฏิบัติการประจำปี
3. คำสั่ง/ประกาศ
4. บันทึกการประชุม/การนำผลการรายงานไปใช้/เอกสารการประชุม
5. รายงานผลการปฏิบัติงาน/รายงานการดำเนินโครงการ
6. ผลการวัดความสำเร็จของกิจกรรมในแต่ละโครงการ/รายงานผลการจัดกิจกรรม
7. แผนการติดตามประเมินผล
8. เครื่องมือการติดตามประเมินผล
9. รายงานการวิจัย
10. แผนการนิเทศ/บันทึกผลการนิเทศ/ภาพนิ่ง/วิดิทัศน์
11. เอกสารการระดมทุน/ทรัพยากร
12. รายงานการใช้ทรัพยากร ในการจัดการศึกษา
13. แหล่งเรียนรู้/หลักฐานเชิงประจักษ์
14. สื่อ นวัตกรรมการเรียนการสอน/ทะเบียนสื่อนวัตกรรม
15. เอกสารเผยแพร่และประชาสัมพันธ์
16. สังเกตสภาพภูมิทัศน์

รายการประเมิน ด้านที่ 2 ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

มี 4 องค์ประกอบ 14 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1 หน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (3 ตัวชี้วัด)

ตัวชี้วัดที่ 1 มีหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทุกระดับชั้น

ตัวชี้วัดที่ 2 มีการนิเทศ/ติดตาม/ประเมินผล การนำหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ตัวชี้วัดที่ 3 มีการศึกษา/วิเคราะห์/วิจัย เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่ 2 การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน (4 ตัวชี้วัด)

ตัวชี้วัดที่ 4 มีแผนจัดการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ต่าง ๆ ทุกระดับชั้น

ตัวชี้วัดที่ 5 คุณภาพของแผนจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ

ตัวชี้วัดที่ 6 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ

ตัวชี้วัดที่ 7 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่ 3 สื่อและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (3 ตัวชี้วัด)

ตัวชี้วัดที่ 8 จัดหา/ผลิต/ใช้/เผยแพร่ สื่อการเรียนรู้ เพื่อบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการจัดการเรียนการสอน

ตัวชี้วัดที่ 9 จัดทำ/พัฒนา/เผยแพร่ แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 10 ใช้แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ที่ส่งเสริมการอยู่อย่างพอเพียงของผู้เรียน

องค์ประกอบที่ 4 การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (4 ตัวชี้วัด)

ตัวชี้วัดที่ 11 จัดทำเครื่องมือ และวัด และประเมินผลที่หลากหลายและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 12 ใช้วิธีการวัดผลและประเมินผลที่หลากหลาย และสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 13 รายงานผลการประเมิน และนำมาปรับปรุง/พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 14 จัดแสดง/เผยแพร่/ประกวด/แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลงานของผู้เรียน ที่เกิดจากการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

ตัวอย่างร่องรอย/เอกสาร ประกอบการประเมิน

1. หลักสูตรสถานศึกษา/หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น/เอกสารหลักสูตร
2. แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม/คำสั่งปฏิบัติงาน/แผนปฏิบัติการประจำปี
3. หน่วยการเรียนรู้/แผนการจัดการเรียนรู้/แผนการนิเทศติดตามผล
4. โครงงานของนักเรียน
5. บันทึกการประชุม
6. สื่อ นวัตกรรมการเรียนการสอน/แหล่งเรียนรู้/ทะเบียนสื่อนวัตกรรม
7. งานวิจัยในชั้นเรียน
8. เครื่องมือวัดผลประเมินผล
9. แผนงาน/ชิ้นงานของนักเรียน/ภาพถ่ายกิจกรรม
10. แฟ้มสะสมผลงานนักเรียน/รางวัลที่ได้รับ

รายการประเมิน ด้านที่ 3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มี 3 องค์ประกอบ 15 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1 การแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน (5 ตัวชี้วัด)

ตัวชี้วัดที่ 1 มีกิจกรรมแนะแนว และระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน เพื่อสนับสนุนการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 2 จัดกิจกรรมแนะแนวให้ผู้เรียนได้รู้จักการวางแผนชีวิตของตนเองได้อย่างสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 3 มีระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้สามารถ แก้ปัญหา/พัฒนาตนเองได้อย่างสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 4 ติดตามผล การจัดกิจกรรมแนะแนว และระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 5 นำผลการติดตามมาใช้พัฒนาการจัดกิจกรรมแนะแนว และระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่ 2 กิจกรรมนักเรียน (6 ตัวชี้วัด)

ตัวชี้วัดที่ 6 มีแผนงาน/โครงการ ส่งเสริมกิจกรรมนักเรียน ให้อยู่อย่างพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 7 จัดกิจกรรมลูกเสือ/เนตรนารี/ยุวกาชาด หรือผู้บำเพ็ญประโยชน์ สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 8 ส่งเสริมให้มีการจัดตั้ง ชุมนุม/ชมรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 9 มีการประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น/วัฒนธรรม/หลักคำสอนทางศาสนา ในการจัดกิจกรรมนักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 10 ติดตามผลการจัดกิจกรรมนักเรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 11 นำผลการติดตามมาปรับปรุง/พัฒนา กิจกรรมนักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ (4 ตัวชี้วัด) ตัวชี้วัด ที่ 12 มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดจิตอาสา และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 13 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา/พัฒนาสถานศึกษา/ชุมชน ด้านเศรษฐกิจ/สังคม/สิ่งแวดล้อม/วัฒนธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 14 ติดตามผลการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของผู้เรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 15 นำผลการติดตามมา ปรับปรุง/พัฒนา การดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของผู้เรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวอย่าง ร่องรอย/เอกสาร ประกอบการประเมิน

1. แผนงาน/โครงการ แนะแนว และระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
2. การจัดกิจกรรมแนะแนว การประเมินผล การนำผลไปใช้ให้ผู้เรียนได้รู้จักศักยภาพของตนเอง
3. แฟ้มสะสมงาน/การสรุปงาน ที่เกี่ยวข้องกับระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
4. การจัดกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด หรือผู้บำเพ็ญประโยชน์
5. แผนงาน/โครงการที่ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
6. การจัดกิจกรรม และการประเมินผล ตลอดจนการนำผลการประเมินไปใช้เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา/พัฒนาสถานศึกษา/ชุมชน ในด้านต่าง ๆ
7. การจัดกิจกรรม และการประเมินผล ตลอดจนการนำผลการประเมินไปใช้

เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมของสถานศึกษา/ชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรม หรือหลักคำสอนทางศาสนา ตามภูมิสังคม

8. แผนงาน/โครงการ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดจิตอาสา และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

9. การจัดกิจกรรม และการประเมินผล ตลอดจนการนำผลการประเมินไปใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดจิตอาสา และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

10. แฟ้มสะสมงาน/การสรุปงาน/โครงการที่เกี่ยวข้อง

11. รูปภาพประกอบการทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ต่าง ๆ

12. เกียรติบัตร/รางวัลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

13. สอบถาม/สัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้แทนชุมชน

รายการประเมิน ด้านที่ 4 ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา มี 2 องค์ประกอบ 7 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1 การพัฒนาบุคลากรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 1 มีแผนงาน/โครงการ พัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 2 ประชุม/อบรม/สัมมนา/ศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติภารกิจหน้าที่

ตัวชี้วัดที่ 3 ส่งเสริมให้บุคลากรแสวงหาความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสม่ำเสมอ

ตัวชี้วัดที่ 4 จัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แก่บุคลากรของสถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 2 การติดตามและขยายผล

ตัวชี้วัดที่ 5 ติดตามผลการดำเนินโครงการ/กิจกรรมพัฒนาบุคลากร เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตและปฏิบัติภารกิจหน้าที่ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 6 นำผลการติดตามมา ปรับปรุง/พัฒนา การดำเนินโครงการ/กิจกรรมพัฒนาบุคลากร เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตและปฏิบัติภารกิจหน้าที่ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 7 ขยายผลและเผยแพร่ ผลการดำเนินชีวิตและปฏิบัติภารกิจหน้าที่ของบุคลากรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวอย่าง ร่องรอย/เอกสาร ประกอบการประเมิน

1. แผนพัฒนาบุคลากร
2. แผนปฏิบัติการประจำปี
3. แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม
4. หน่วยการเรียนรู้/แผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการฯ
5. บันทึกการประชุม
6. แบบประเมินตนเองของครู
7. รายงานการปฏิบัติกิจกรรมคุณธรรม
8. แผนการนิเทศ ติดตามผลการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
9. รายงานผลการประชุม อบรม และสัมมนาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง
10. ภาพถ่ายกิจกรรม/รางวัล/เกียรติบัตร ฯลฯ

รายการประเมิน ด้านที่ 5 ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ มี 4 องค์ประกอบ 12 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1 สถานศึกษา

ตัวชี้วัดที่ 1 คุณลักษณะของสถานศึกษาพอเพียง

องค์ประกอบที่ 2 ผู้บริหารสถานศึกษา

ตัวชี้วัดที่ 2 คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาพอเพียง

องค์ประกอบที่ 3 บุคลากรของสถานศึกษา

ตัวชี้วัดที่ 3 บุคลากรของสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 4 บุคลากรจัดการทรัพยากรและดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจอย่างสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 5 บุคลากรอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนเพื่อส่วนรวมและสาธารณประโยชน์

ตัวชี้วัดที่ 6 บุคลากรรู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง ต่าง ๆ

ตัวชี้วัดที่ 7 บุคลากรดำเนินชีวิตอย่างมีฐานรากทางวัฒนธรรม และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม จากกระแสโลกาภิวัฒน์

องค์ประกอบที่ 4 ผู้เรียน

ตัวชี้วัดที่ 8 ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามมาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของแต่ละระดับชั้นปีการศึกษา

ตัวชี้วัดที่ 9 ผู้เรียนปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านวัตถุ/เศรษฐกิจ

ตัวชี้วัดที่ 10 ผู้เรียนปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม

ตัวชี้วัดที่ 11 ผู้เรียนปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านสิ่งแวดล้อม

ตัวชี้วัดที่ 12 ผู้เรียนปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรม

ตัวอย่างร่องรอย/เอกสาร ประกอบการประเมิน

1. สภาพภูมิทัศน์สถานศึกษา (ภายใน-ภายนอก)
2. บรรยากาศการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษา
3. รายงานผลการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน
4. หลักฐานแสดงความเป็น “บุคคลตัวอย่าง/ต้นแบบ” เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
5. ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

โรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School)

1. ความเป็นมา

การเพิ่มของขยะที่เป็นปัญหาใหญ่ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับจุลภาคและมหาภาค กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้สนับสนุนการดำเนินโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) ริเริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในปี 2556 จนถึงปัจจุบันนั้น ถือได้ว่าเป็นโครงการที่ดีอีกโครงการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษาทั่วประเทศดำเนินกิจกรรมลดคัดแยก และนำกลับขยะมาใช้ประโยชน์ รวมถึงการรวบรวมขยะ ส่งไปกำจัดอย่างถูกต้อง ปลูกฝังจิตสำนึก การลด คัดแยกขยะ และนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ในสถานศึกษา สร้างกระบวนการเรียนรู้แก่ผู้เรียนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการจัดการขยะ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

หากผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนของชาติมีความรู้ความเข้าใจ และช่วยกันลดปริมาณขยะตั้งแต่ต้นทางโดยอาจใช้หลัก 3Rs ซึ่งได้แก่ การลดปริมาณขยะ (Reduce) การนำกลับมาใช้ซ้ำ (Reuse) และการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างพอเพียงจะทำให้เป็นการปลูกฝังลักษณะนิสัยรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมแก่ผู้เรียน เพื่อมุ่งสู่โรงเรียนปลอดขยะอย่างแท้จริง และขยายต่อจนกลายเป็นสังคมรีไซเคิล (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2561: 1)

2. แนวทางดำเนินการ

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2560: 8) มีแนวทางดังนี้

ระดับ สพฐ.

1. กำหนดเกณฑ์และนโยบายในการดำเนินงานเรื่อง การจัดการขยะ
2. พัฒนาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแกนนำ 5 ภูมิภาค ในการติดตามการสร้างจิตสำนึกในการจัดการขยะ ธนาคารขยะ และ (ZERO WASTE)
3. จัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนดำเนินการเรื่องการสร้างจิตสำนึกในการจัดการขยะในสถานศึกษา
4. ประชุมชี้แจงศึกษานิเทศก์ในระดับประเทศ 225 เขต
5. ประเมินผลและติดตามผล
6. สรุปรายงานการดำเนินงานโรงเรียนจัดการขยะ

ระดับ สพป./สพม.

1. เผยแพร่ แนวทางดำเนินการ ให้โรงเรียนและผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบแนวทางดำเนินการการสร้างจิตสำนึกในการจัดการขยะ ดำเนินการสร้างจิตสำนึกด้านการจัดการขยะ น้ำเสียและมลพิษทางอากาศ ในสถานศึกษา

2. จัดทำเอกสารแนวทางหรือคู่มือดำเนินการ

3. จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4. ดำเนินการโครงการคัดแยกขยะในสำนักงาน

5. ขยายเครือข่ายโรงเรียนเครือข่ายทุกสถานศึกษาใน สพป.ที่รับผิดชอบ

6. นิเทศ ติดตาม ประเมินผล และสรุปรายงานการดำเนินงานของโรงเรียน

7. จัดทำรายงานการดำเนินงานของโรงเรียนส่งให้ สพฐ. ทุก 6 เดือน

ระดับสถานศึกษา

1. โรงเรียนดำเนินการด้านการสร้างจิตสำนึกการจัดการขยะ น้ำเสียและมลพิษทางอากาศทั้งระบบโรงเรียนตามตัวชี้วัดที่กำหนด

2. โรงเรียนมีการบูรณาการกิจกรรมด้านสร้างวินัยและการจัดการขยะในสาระและกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้

3. มีการดำเนินงานขยายผลการคัดแยกขยะหรือโรงเรียนปลอดขยะสู่เครือข่ายและชุมชน

4. สรุปรายงานการดำเนินงานทุก 6 เดือนให้ สพท.

3. แนวทางดำเนินการ ตัวชี้วัด สู่ความสำเร็จของโรงเรียนการสร้างจิตสำนึกด้านการจัดการขยะ น้ำเสีย และมลพิษทางอากาศ ประกอบด้วย (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2561: 1)

1. มาตรฐาน ด้านการบริหารจัดการ (2 มาตรฐาน 6 ตัวชี้วัด)

มาตรฐานที่ 1 สถานศึกษามีระบบการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา (ขยะ มลพิษ น้ำ พลังงาน อนามัย) ที่มีประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัดที่ 1.1 มีการกำหนดนโยบาย/วิสัยทัศน์/พันธกิจ/เป้าประสงค์ และแผนงาน/โครงการด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา (ขยะ มลพิษ น้ำ พลังงาน อนามัย)

ตัวชี้วัดที่ 1.2 มีการดำเนินงานตามแผนงานโครงการและนิเทศ ติดตาม ประเมินผลอย่างเป็นระบบ

ตัวชี้วัดที่ 1.3 มีการส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา

ตัวชี้วัดที่ 1.4 มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา

มาตรฐานที่ 2 ครูและบุคลากรในสถานศึกษาได้รับการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างสม่ำเสมอ

ตัวชี้วัดที่ 2.1 มีการส่งเสริมให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษาได้รับการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา

ตัวชี้วัดที่ 2.2 มีการกำกับ ติดตาม ประเมินผลและนิเทศการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2. มาตรฐานด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ (2 มาตรฐาน 5 ตัวชี้วัด)

มาตรฐานที่ 3 สถานศึกษามีหลักสูตรและจัดการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น

ตัวชี้วัดที่ 3.1 มีการพัฒนาหลักสูตรเพิ่มเติม/สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพบริบทของชุมชน (ด้านการจัดการขยะ มลพิษ น้ำ พลังงาน อนามัย)

ตัวชี้วัดที่ 3.2 มีการจัดการเรียนรู้ตามหน่วย/แผนการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาด้านการจัดการขยะ น้ำเสีย มลพิษทางอากาศ และพลังงาน

ตัวชี้วัดที่ 3.3 มีสื่อ นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างหลากหลาย

มาตรฐานที่ 4 สถานศึกษามีการส่งเสริมการจัดกิจรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ พลังงาน สิ่งแวดล้อมและสุขอนามัย (น้ำ ขยะ พลังงาน มลพิษ)

ตัวชี้วัดที่ 4.1 มีโครงการ/กิจกรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ พลังงาน สิ่งแวดล้อมและสุขอนามัย

ตัวชี้วัดที่ 4.2 มีฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ พลังงาน สิ่งแวดล้อมและสุขอนามัย

3. มาตรฐานด้านการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่าย (2 มาตรฐาน 4 ตัวชี้วัด)

มาตรฐานที่ 5 สถานศึกษามีการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมภายในสถานศึกษา

ตัวชี้วัดที่ 5.1 มีการจัดตั้งชุมนุม/ชมรม/สภานักเรียน ที่ดำเนินงาน สิ่งแวดล้อมศึกษาภายในโรงเรียนอย่างชัดเจน

ตัวชี้วัดที่ 5.2 มีการขยายเครือข่ายชมรม ชุมนุมกิจกรรมสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 6 สถานศึกษามีสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมจากบุคคลและหน่วยงานภายนอก

ตัวชี้วัดที่ 6.1 จัดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยให้ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

มีส่วนร่วม

ตัวชี้วัดที่ 6.2 มีภาคีเครือข่ายสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษา

4. มาตรฐานด้านผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา (4 มาตรฐาน 6 ตัวชี้วัด)

มาตรฐานที่ 7 สถานศึกษามีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม สะอาด ร่มรื่น ปลอดภัยและเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา (Green School)

ตัวชี้วัดที่ 7.1 มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา

ตัวชี้วัดที่ 7.2 มีห้องเรียนที่สะอาด สวยงาม เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานที่ 8 ครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นแบบอย่างที่ดีด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศึกษา

ตัวชี้วัดที่ 8.1 มีพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและเป็นแบบอย่างดีแก่นักเรียนและชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 8.2 มีสื่อ/นวัตกรรม/ผลงานสิ่งแวดล้อมศึกษา ที่ได้รับการยอมรับ

มาตรฐานที่ 9 ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

ตัวชี้วัดที่ 9.1 ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามวัตถุประสงค์ของสิ่งแวดล้อมศึกษา

มาตรฐานที่ 10 ชุมชน/เครือข่าย มีสภาพแวดล้อมที่ สะอาด สวยงาม ปราศจากขยะและมลพิษ

ตัวชี้วัดที่ 10.1 สภาพแวดล้อมชุมชน/เครือข่าย สะอาด สวยงาม ปราศจากขยะและมลพิษ

2. แนวทางการประเมิน

ประเมินผลจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ

- ผู้กำกับดูแลตัวชี้วัด
- ผู้จัดเก็บข้อมูล
- ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

3. การสังเกตการณ์

การจัดเก็บข้อมูลผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัด

1. ความถูกต้อง เช่น มีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบโดยมีเจ้าหน้าที่ของข้อมูลได้

2. ความน่าเชื่อถือ เช่น วิธีการลงบันทึกข้อมูลในแบบฟอร์มและวิธีการที่เจ้าหน้าที่รับผิดชอบตรวจสอบ ข้อมูลก่อนและหลังการจัดเก็บ รวมทั้งวิธีการในการเก็บข้อมูลต่าง ๆ จากเจ้าของข้อมูล

3. ความเป็นปัจจุบันของข้อมูล โดยได้รับการปรับปรุงข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ

4. ความสามารถในการตรวจสอบได้ เช่น ส่วนราชการมีความพร้อมให้คณะกรรมการฯ ส่วนราชการ ภาคเอกชนและประชาชนตรวจสอบข้อมูลได้

5. สภาพแวดล้อมของสถานที่และกิจกรรมที่ปรากฏตามกิจกรรมและโครงการหลัก

6. การเก็บรักษาและดูแลเอกสาร/ข้อมูล

7. การมีส่วนร่วมของผู้บริหารของส่วนราชการและชุมชนท้องถิ่น

4. กรอบการประเมินสถานศึกษาโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School)

การประเมินสถานศึกษาโครงการโรงเรียนปลอดขยะ **(Zero Waste School)** เป็นการปฏิบัติของสถานศึกษา ใน 6 ด้าน 22 ประเด็น ซึ่งระบุไว้ในเอกสารประการประชุมปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายการจัดการในสถานศึกษาสู่การปฏิบัติที่ยั่งยืน “โรงเรียนปลอดขยะสัญจร” ในระดับภูมิภาคโดยมีรายละเอียดประกอบเกณฑ์การประเมินสถานศึกษาโครงการโรงเรียนปลอดขยะ ดังนี้

ด้านที่ 1 นโยบายการสนับสนุนและแผนการดำเนินงาน

1. นโยบายและการสื่อสารนโยบายของผู้บริหารภายในโรงเรียน

รายละเอียดการประเมิน

- ผู้บริหารมีการสื่อสารนโยบายหรือวิสัยทัศน์ไปยังผู้เรียนและบุคลากร
- กำหนดโครงการการบริหารจัดการโรงเรียนปลอดขยะ ผู้รับผิดชอบโครงการและบทบาทหน้าที่โดยใช้รูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

2. การสนับสนุนของผู้บริหารโรงเรียน

รายละเอียดการประเมิน

- มีการสนับสนุนด้านต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม มีการประสานกับหน่วยงานหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อการสนับสนุนโครงการจนประสบผลสำเร็จ
- มีการติดตามกำกับดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามโยบายที่กำหนดและความคืบหน้าของการดำเนินงานโรงเรียนปลอดขยะ

3. แผนการดำเนินงานของโรงเรียนปลอดขยะ รวมทั้งแผนการสร้างวินัยและจิตสำนึกให้กับผู้เรียนและบุคลากรในโรงเรียน

รายละเอียดการประเมิน

-มีการจัดทำแผนการดำเนินงานเป็นลายลักษณ์อักษร ประกอบด้วย แผนงาน/โครงการที่ดำเนินการ และแผนการสร้างวินัยและจิตสำนึกให้กับผู้เรียน และบุคลากรในโรงเรียน

- แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ดังกล่าว ควรมีขั้นตอนและกรอบเวลา งบประมาณที่ต้องใช้ ผู้รับผิดชอบหรือคณะทำงานเป้าหมายที่ชัดเจนและตัวชี้วัด

ด้านที่ 2 การส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจในการจัดการขยะมูลฝอย

4. กระบวนการส่งเสริม และเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจในและนอกโรงเรียน

รายละเอียดการประเมิน

- มีการเชิญวิทยากรจากภายนอกมาให้ความรู้แก่ครู และนักเรียน
- มีการให้ความรู้ทางเสียงตามสายหรือจอมอนิเตอร์ภายในโรงเรียน
- มีการให้ความรู้หน้าเสาธง
- มีการทำป้ายนิเทศ โปสเตอร์แผ่นพับหรือสิ่งพิมพ์อื่น
- มีการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยหรือผลกระทบต่าง ๆ ภายในโรงเรียน

5. การพัฒนาครู/บุคลากรเพื่อนำไปสู่กระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานโรงเรียนปลอดขยะ

รายละเอียดการประเมิน

- มีจุดหรือฐานเรียนรู้ในกิจกรรมโรงเรียนปลอดขยะที่มีประสิทธิภาพ
- มีองค์ความรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับชุดเรียนรู้หรือแหล่งเรียนรู้
- มีศักยภาพของผู้เรียนในการนำเสนอ/ถ่ายทอด

6. กระบวนการส่งเสริมการสร้างวินัยในการจัดการขยะฝอยให้แก่ผู้เรียนและบุคลากรในโรงเรียน

รายละเอียดการประเมิน

- มีการจัดกระบวนการการเรียนรู้เกี่ยวกับวินัยและความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อส่วนรวม
- มีการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อตกลงหรือเงื่อนไขเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยในโรงเรียน
- มีการกำหนดบทบาทความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องต่อการจัดการขยะมูลฝอยในโรงเรียน
- มีการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมการสร้างวินัยการจัดการขยะมูลฝอยภายในโรงเรียน
- มีการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลเพื่อให้คำแนะนำช่วยเหลือการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างการมีวินัยต่อตนเองและส่วนรวม

7. การบูรณาการในหลักสูตรการเรียนการสอน และความเหมาะสมในองค์ความรู้

รายละเอียดการประเมิน

- โรงเรียนมีการสอดแทรกความรู้เรื่องการจัดการยะมูลฝอยไว้ในสาระการเรียนรู้

อย่างเหมาะสม และเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างแท้จริง

- โรงเรียนมีการจัดการทำหลักสูตรการจัดการขยะมูลฝอยในโรงเรียนปลอดภัย หรือหลักสูตรเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้อง

- การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนภายหลังจากการบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้/หลักสูตร

- ความรู้เรื่องขยะมูลฝอย ความพึงพอใจระดับกับผู้เรียนในแต่ละช่วงชั้นอย่างแท้จริง

8. จุดเรียนรู้หรือแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

รายละเอียดการประเมิน

- มีจุดหรือฐานการเรียนรู้ในกิจกรรมโรงเรียนปลอดขยะที่มีประสิทธิภาพ

- มีองค์ความรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับจุดเรียนรู้หรือแหล่งเรียนรู้

- มีศักยภาพของผู้เรียนในการนำเสนอ/ถ่ายทอดเครื่องมือ/แนวทาง/วิธีการนำเสนอกระบวนการถ่ายทอดศักยภาพของผู้นำเสนอการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นในการนำเสนอ

ด้านที่ 3 กระบวนการปลูกฝังและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย

9. การปลูกฝังความรู้ความเข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับนักเรียนและบุคลากรภายในโรงเรียน

รายละเอียดการประเมิน

- มีหน่วยการเรียนรู้เรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยหรือมีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ในเรื่องดังกล่าว

- มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วม

- มีการสสร้างแรงจูงใจเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม

10. การมีส่วนร่วมของผู้เรียน ครู อาจารย์ และบุคลากรในโรงเรียน

รายละเอียดการประเมิน

- จำนวนนักเรียนและบุคลากรที่เข้าร่วมกิจกรรมมีไม่น้อยกว่าร้อยละ 50

- ผู้เข้าร่วมมีการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

- มีการสร้างกลุ่มหรือมีการส่งเสริมให้มีการสืบทอดการดำเนินงานโรงเรียนปลอดขยะ

11. การมีส่วนร่วมของบุคลากรและภาคส่วนต่าง ภายนอกโรงเรียนเพื่อดำเนินงานโรงเรียนปลอดขยะ

รายละเอียดการประเมิน

- มีบุคลากรและภาคส่วนต่าง ๆ ที่เข้าร่วมหรือสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม

- มีการร่วมคิดร่วมวางแผนหรือร่วมกันสนับสนุนกิจกรรมกับโรงเรียน
- มีการเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

12. การประเมินผลการมีส่วนร่วมของนักเรียนและผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนปลอดขยะ

รายละเอียดการประเมิน

- มีการประชุมหารือระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ
- มีแนวทางส่งเสริม ปรับปรุง หรือพัฒนาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโรงเรียนปลอดขยะ

ด้านที่ 4 การดำเนินกิจกรรมโรงเรียนปลอดขยะโดยใช้หลัก (3Rs)

13. กิจกรรมการลด การใช้ซ้ำ และคัดแยกนำกลับมาใช้ประโยชน์

รายละเอียดการประเมิน

- มีกิจกรรมการสดปริมาณขยะที่ชัดเจน
- มีกิจกรรมการใช้ซ้ำในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ
- มีกิจกรรมการคัดแยกขยะมูลฝอยและนำกลับมาใช้ประโยชน์ที่ชัดเจน

14. กิจกรรมการจัดการขยะอินทรีย์อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่โรงเรียน

รายละเอียดการประเมิน

- มีผลการดำเนินโครงการด้านการจัดการขยะอินทรีย์ภายในโรงเรียน
- มีการอบรมให้ความรู้ด้านการจัดการขยะอินทรีย์
- มีกิจกรรมการลดขยะอินทรีย์

15. กิจกรรมการจัดการขยะรีไซเคิลอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่โรงเรียน

รายละเอียดการประเมิน

- มีแผนการดำเนินโครงการด้านการจัดการขยะรีไซเคิลภายในโรงเรียน
- มีการอบรมให้ความรู้ด้านการจัดการขยะรีไซเคิล
- มีกิจกรรมการลดขยะรีไซเคิล

16. กิจกรรมการจัดการขยะทั่วไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่โรงเรียน

รายละเอียดการประเมิน

- มีการคัดแยกขยะทั่วไปอย่างชัดเจนเป็นระบบ
- มีกิจกรรมการลดขยะทั่วไป
- มีการนำไปใช้ประโยชน์/และรวมรวมส่งมอบไปกำจัด

17. กิจกรรมการจัดการขยะอันตรายอย่างมีประสิทธิภาพและไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้เรียนและบุคลากรของโรงเรียน

รายละเอียดการประเมิน

- มีการให้ความรู้เกี่ยวกับอันตรายของขยะอันตราย วิธีการจัดเก็บที่ถูกต้อง
- มีกิจกรรมการลดขยะอันตรายที่ชัดเจน เช่น การปรับเปลี่ยนการใช้อุปกรณ์ไฟฟ้าที่
- มีอายุการใช้งานนานขึ้น เป็นต้นมีการคัดแยกขยะอันตรายและรวบรวมส่งมอบไปกำจัดอย่างชัดเจนเป็นระบบ

18. ระบบเอกสารและข้อมูล การวิเคราะห์ การแสดงผลข้อมูล และการติดตามประเมินผล

รายละเอียดการประเมิน

- มีการบันทึกข้อมูลปริมาณขยะแต่ละประเภทก่อน-หลังการดำเนินงาน
- มีการวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานมีการติดตามประเมินผลกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว
- มีระบบฐานข้อมูลและการประมวลผลข้อมูลปริมาณขยะแต่ละประเภท เช่น ในรูปของ chart ตารางข้อมูล ข้อมูลรายเดือน/รายปี เป็นต้น
- มีการเผยแพร่และแสดงผลในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดนิทรรศการ แผ่นพับ สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

ด้านที่ 5 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

19. การจัดการขยะมูลฝอยโดยการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง

รายละเอียดการประเมิน

- ความพอประมาณ เช่น ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการบริโภคที่พอประมาณ
- ความมีเหตุผล เช่น ผู้เรียนรู้จักการเลือกใช้และซื้อสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
- ภูมิคุ้มกัน เช่น การสอนให้ผู้เรียนใช้จ่ายอย่างประหยัด มีการบริโภคสิ้นค้าอุปโภคบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

20. การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

รายละเอียดการประเมิน

- โรงเรียนมีกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนปลอดขยะอย่างเป็นรูปธรรม
- กิจกรรมการเพิ่มพื้นที่สีเขียวภายในโรงเรียน
- โรงเรียนมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม ร่มรื่นสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย

ด้านที่ 6 ผลสำเร็จและความยั่งยืนของโรงเรียนปลอดขยะ

21. ผลสำเร็จการดำเนินกิจกรรม

รายละเอียดการประเมิน

- ระดับความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนและบุคลากรในโรงเรียน
- พฤติกรรมของผู้เรียนและบุคลากรในโรงเรียน
- มีปริมาณขยะที่ลดลงอันเนื่องมาจากผู้เรียนและบุคลากรตระหนักถึงความสำคัญของการลอดปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในโรงเรียน
- มีศักยภาพการเป็นแหล่งเรียนรู้

22. ความยั่งยืนในการดำเนินงาน

รายละเอียดการประเมิน

- ความยั่งยืนในระบบการจัดการขยะมูลฝอยภายในโรงเรียน
- เกิดเครือข่ายโรงเรียน/ชุมชนที่มีกิจกรรมด้านการจัดการขยะมูลฝอย
- มีการพัฒนา ปรับเปลี่ยน แก้ไข โครงการ/กิจกรรมให้เหมาะสมกับสถานการศึกษา วิถีชีวิตประจำวัน วัฒนธรรมท้องถิ่น และบริบทพื้นที่

5. มาตรฐานรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school)

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการสร้างเครือข่ายสถานศึกษา ที่ดำเนินกิจกรรม ลด คัดแยก และนำกลับขยะมาใช้ประโยชน์ การรวบรวมขยะเพื่อส่งไปกำจัดอย่างถูกต้อง ปลูกฝังจิตสำนึก การลด คัดแยกขยะ และนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ในสถานศึกษาโดยให้การประเมินสถานศึกษาโครงการโรงเรียนปลอดขยะ **(Zero Waste School)** เป็นการปฏิบัติของสถานศึกษา ใน 6 ด้าน 22 ประเด็น เพื่อรับรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) โดยมีรายละเอียดประกอบเกณฑ์การประเมินสถานศึกษาโครงการโรงเรียนปลอดขยะดังนี้

ด้านที่ 1 นโยบายการสนับสนุนและแผนการดำเนินงาน

1. นโยบายและการสื่อสารนโยบายของผู้บริหารภายในโรงเรียน
2. การสนับสนุนของผู้บริหารโรงเรียน
3. แผนการดำเนินงานของโรงเรียนปลอดขยะ รวมทั้งแผนการสร้างวินัยและจิตสำนึก

ด้านที่ 2 การส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจในการจัดการขยะมูลฝอย

4. กระบวนการส่งเสริม และเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจในและนอกโรงเรียน
5. การพัฒนาครู/บุคลากรเพื่อนำไปสู่กระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานโรงเรียนปลอดขยะ
6. กระบวนการส่งเสริมการสร้างวินัยในการจัดการขยะฝอยให้แก่ผู้เรียนและบุคลากรในโรงเรียน
7. การบูรณาการในหลักสูตรการเรียนการสอน และความเหมาะสมในองค์ความรู้
8. จุดเรียนรู้หรือแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

ด้านที่ 3 กระบวนการปลูกฝังและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย

9. การปลูกฝังความรู้ความเข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับนักเรียนและบุคลากรภายในโรงเรียน
10. การมีส่วนร่วมของผู้เรียน ครู อาจารย์ และบุคลากรในโรงเรียน
11. การมีส่วนร่วมของบุคลากรและภาคส่วนต่าง ภายนอกโรงเรียนเพื่อดำเนินงานโรงเรียนปลอดขยะ

12. การประเมินผลการมีส่วนร่วมของนักเรียนและผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนปลอดขยะ

ด้านที่ 4 การดำเนินกิจกรรมโรงเรียนปลอดขยะโดยใช้หลัก (3Rs)

13. กิจกรรมการลด การใช้ซ้ำ และคัดแยกนำกลับมาใช้ประโยชน์

14. กิจกรรมการจัดการขยะอินทรีย์อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่โรงเรียน

15. กิจกรรมการจัดการขยะรีไซเคิลอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่โรงเรียน

16. กิจกรรมการจัดการขยะทั่วไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่โรงเรียน

17. กิจกรรมการจัดการขยะอันตรายอย่างมีประสิทธิภาพและไม่ก่อให้เกิดอันตราย

18. ระบบเอกสารและข้อมูล การวิเคราะห์ การแสดงผลข้อมูล และการติดตามประเมินผล

ด้านที่ 5 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

19. การจัดการขยะมูลฝอยโดยการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง

20. การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

ด้านที่ 6 ผลสำเร็จและความยั่งยืนของโรงเรียนปลอดขยะ

21. ผลสำเร็จการดำเนินกิจกรรม

22. ความยั่งยืนในการดำเนินงาน

ในปีการศึกษา 2560 โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร จึงได้เข้าร่วมโครงการประเมินสถานศึกษาโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) ในปีการศึกษา 2560 ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศ ปี 2561 เป็นโรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) โดยใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ศาสตร์แห่งพระราชาเพื่อการพัฒนา อย่างยั่งยืน ตามประกาศกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เรื่อง ผลการตัดสินโครงการโรงเรียน ประจำปี 2561 ระดับประเทศ กลุ่ม B โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา (ประกาศกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ประกาศ ณ วันที่ 12 ตุลาคม 2561) ประกอบกับโรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคารได้ผ่านการประเมินเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2561 ซึ่งโรงเรียนได้ดำเนินการภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ยั่งยืน ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารสถานศึกษาจึงได้นำหลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตรพระราชทานเป็นขั้นในการดำเนินชีวิตให้กับคนไทยนั้น คือ การดำเนินชีวิตโดยคำนึงถึงหลักการ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ การมีเหตุผลมีความพอประมาณ และมีภูมิคุ้มกันโดยอาศัยรากฐานใน 2 เงื่อนไข คือ ความรู้ และคุณธรรม ซึ่งเป็นการใช้ชีวิตอย่าง “ยั่งยืน”

ตั่งแต่ปีการศึกษา 2561 เป็นต้นมาพบว่า โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคารมีปัญหาในการจัดการขยะของโรงเรียนให้เป็นไปตามทางของโรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) มีขยะในปริมาณมากการคัดแยะขยะ และการรักษาวินัยทั้งหลายลดลง เนื่องจากนักเรียนและบุคลากรที่เข้ามาใหม่ขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการของโรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) จึงทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามกฎ หลักการ ข้อตกลง ปล่อยปละละเลย ซึ่งมีแนวโน้มว่าโรงเรียนขาดความยั่งยืนในการเป็นต้นแบบของโรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) เพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ผู้เรียนต้องได้รับการฝึกฝนอบรมและทำซ้ำเพื่อให้เกิดทักษะพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และปรับตัวเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขโดยไม่ลืม “รากเหง้า” ของความเป็นท้องถิ่นและความเป็นไทย ที่ควรคำกับการอนุรักษ์สืบสานและสร้างสรรค์ให้คงอยู่กับสังคมต่อไป

ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความจำเป็น และเล็งเห็นความสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาของโรงเรียนในการรักษามาตรฐานรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) ให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องโดย เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พิจารณาใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนและประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านกระบวนการด้านการบริหารจัดการ ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านการพัฒนากิจกรรมผู้เรียน ด้านพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา และด้านผลสำเร็จและความยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการสถานศึกษาตามขั้นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยกระบวนการ 6 ขั้นเพื่อรักษามาตรฐานรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร จังหวัดหนองบัวลำภู จะเป็นประโยชน์และแนวทางที่ดีในการรักษาความยั่งยืนตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สถานศึกษาและหน่วยงานอื่นต่อไป โดยทางโรงเรียนศรีบุญเรืองได้ดำเนินโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร จังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อรับรางวัล รางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จ พระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมาขึ้นทุกปี

6. การดำเนินโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร จังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อรับรางวัล รางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จ พระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แบ่งเป็น 7 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน

1. ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา

1.1 ที่ตั้งและขนาดของโรงเรียน

โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร ตั้งอยู่เลขที่ 200 หมู่ 13 ถนนสอนร่วมมิตร ตำบลเมืองใหม่ อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู รหัสไปรษณีย์ 39180 ก่อตั้งเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2517 บนเนื้อที่ 78 ไร่ 3 งาน 72 ตารางวา เริ่มเปิดทำการทำการครั้งแรกเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2517 สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในปีแรกเปิดทำการสอน 2 ห้องเรียน มีนักเรียน 93 คน เป็นโรงเรียนสหศึกษา มีผู้บริหารตั้งแต่เริ่มต้นถึงปัจจุบันจำนวน 11 คน และดำเนินการพัฒนาด้านการศึกษามากว่า 44 ปี ปัจจุบันโรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร จัดเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ จัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 จังหวัดเลย หนองบัวลำภู มีจำนวนนักเรียนประจำปีการศึกษา 2560 จำนวน 2,610 คน จำนวนชั้นเรียน 72 ห้องเรียน มีบุคลากรทางการศึกษาจำนวน 146 คน โทรศัพท์ 0-4235-4079 โทรสาร 0-4235-4079 เว็บไซต์โรงเรียน คือ www.srw.ac.th E-mail ของโรงเรียน: schoolsrw@gmail.com school@srw.ac.th

ส่วนที่ 2 นโยบาย การสนับสนุน และแผนการดำเนินงาน

นโยบายและแผนการดำเนินงานเพื่อมุ่งสู่โรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) นโยบายและการสื่อสารนโยบายของผู้บริหารในโรงเรียน

1. การกำหนดนโยบายหรือวิสัยทัศน์ของโรงเรียน

จากสภาพทั่วไปของโรงเรียนซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ มีพื้นที่ใช้สอยขนาดใหญ่และมีนักเรียนและบุคลากรจำนวนมากและนักเรียนส่วนใหญ่มาจากพื้นที่ทุกตำบลของอำเภอและอำเภอใกล้เคียงที่มีเขตติดต่อกับอำเภอศรีบุญเรือง การกำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน จึงได้อาศัยข้อมูลจากหลายปัจจัย เช่นสภาพแวดล้อมภายนอก ความคาดหวังของชุมชนผู้มีส่วนได้เสีย สภาพแวดล้อมภายใน สมรรถนะหลักที่โรงเรียนมี โอกาส ที่จะได้รับการได้รับการสนับสนุนจากพันธมิตร นำข้อมูลมาทำการ SWOT นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์โดยคณะกรรมการบริหารโรงเรียน ครู ตัวแทนนักเรียนกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ และเป้าประสงค์เพื่อให้มีการบริหารจัดการขยะที่ดี ส่งผลต่อสภาพบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

2. การสื่อสารนโยบาย สู่การปฏิบัติ

2.1 ใช้วิธีการสื่อสาร

2.2 ทางโดยการประชุมคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน เพื่อขอความเห็นชอบข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรมที่ต้องใช้งบประมาณ

2.3 ออกคำสั่งโรงเรียนมอบหมายครูและบุคลากรรับผิดชอบโดยตรงให้ดำเนินการขับเคลื่อนนโยบายของโรงเรียนสู่ความเป็นโรงเรียนปลอดขยะโดยมอบหมายอยู่ในโครงสร้างกลุ่มบริหารงานบุคคล งานกิจการนักเรียน

2.4 การกำหนดข้อตกลงก่อนการดำเนินการทุกปีการศึกษาระหว่างผู้บริหารสถานศึกษากับครูและบุคลากรทุกคนในโรงเรียนโดยการทำ MOU ในการดำเนินการพร้อมกำหนดกรอบแนวทางในการดำเนินการให้เป็นที่เข้าใจตรงกัน

ส่วนที่ 3 การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและการสร้างวินัยในการจัดการขยะมูลฝอยภายในโรงเรียนเพื่อมุ่งสู่โรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School)

1. กระบวนการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในและนอกโรงเรียน

โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร ให้ความสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการขยะอย่างถูกวิธีเป็นลำดับต้นๆ เนื่องจากบุคลากรและนักเรียนมีจำนวนมากและนักเรียนส่วนใหญ่ที่มาจากชนบทมีพื้นฐานครอบครัว และการสร้างวินัยในการทิ้งขยะแตกต่างกันเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการคัดแยกขยะ ทิ้งขยะ และลดปริมาณขยะ โดยโรงเรียนได้ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจหลากหลายช่องทาง โดยมอบหมายงานผู้รับผิดชอบในแต่ละช่องทางอย่างชัดเจน

2. การให้ความรู้ผ่านฐานการเรียนรู้ธนาคารขยะเพื่อสิ่งแวดล้อม

มีการจัดห้องศูนย์การเรียนรู้ โดยภายในห้องประกอบด้วย ใบความรู้ ป้ายนิเทศ สื่อการเรียนรู้ตัวอย่างผลงานต่างๆ ในการให้ความรู้เรื่อง ประเภทขยะ การคัดแยกขยะ รวมไปถึง ผลงานที่เกิดจากการนำขยะมาใช้ประโยชน์ โดยมีครูและนักเรียนวิทยากรประจำฐานและ มีกิจกรรมง่ายๆที่สามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

3. การให้ความรู้จากวิทยากรในท้องถิ่น

มีการเชิญวิทยากร จากหน่วยสาธารณสุขชุมชนเทศบาลตำบลโนนสูงเปลือยให้ความรู้ครูและนักเรียนหน้าเสาธง เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเข้าใจด้านการจัดการขยะที่ถูกสุขลักษณะและวิทยากรท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้าน ในการบำรุงดินด้วยการเลี้ยงไส้เดือน

4. การพัฒนาครู/บุคลากรเพื่อนำไปสู่ กระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานโรงเรียนปลอดขยะวิธีการดำเนินการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ผ่านกิจกรรมดังต่อไปนี้

4.1 การประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โรงเรียนได้สร้างความเข้าใจ ให้บุคลากรเกิดความตระหนักในปัญหาขยะมูลฝอยร่วมกันโดยการแจ้งนโยบายและแนวทางการปฏิบัติของบุคลากร

ให้มีส่วนร่วมผ่านการประชุมประจำเดือน และขอความร่วมมือให้ทุกคนถือวาระการกำจัดขยะเป็นหน้าที่ มอบหมายให้ครูที่ปรึกษานักเรียนได้นำนโยบายของโรงเรียนสู่การปฏิบัติของนักเรียนประจำชั้นในการจัดการขยะภายในและนอกห้องเรียนอย่างถูกต้อง

4.2 การศึกษาดูงาน แต่ละปีการศึกษา โรงเรียนให้ความสำคัญต่อการศึกษาดูงานด้วยการการนำคณะครูแกนนำ นักเรียนแกนนำศึกษาดูงานหน่วยงานที่มีการจัดการขยะมูลฝอยได้ประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาเป็นแนวทางการประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทของโรงเรียน เช่น ศึกษาดูงานโรงเรียนเมืองพัทยา 6 จ.ชลบุรี ศึกษาดูงานโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ จังหวัดเชียงใหม่ และการจัดการขยะมูลฝอยเชิงพาณิชย์ที่บริษัทวงศ์พาณิชย์ จังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น

4.3 การประชุมแจ้งแนวทางปฏิบัติงานต่อกลุ่มนักการภารโรง กลุ่มนี้เป็นกลุ่มปลายทางของการจัดการขยะ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและมีทิศทางการปฏิบัติงาน โรงเรียนได้มอบหมายกลุ่มบริหารงานทั่วไปประชุมกลุ่มแม่บ้าน-นักการภารโรง ให้เข้าใจในการจัดการขยะภายในบริเวณโรงเรียน การงดเผาขยะจำพวกใบไม้ที่สามารถใช้กระบวนการย่อยสลายมาทำปุ๋ยอินทรีย์การจัดการขยะอันตราย เช่น วิธีการจัดเก็บขยะจำพวกหลอดไฟที่เสื่อมสภาพ กระป๋องสารเคมีอันตราย เพื่อนำสู่หน่วยงานเทศบาลไปกำจัดต่อไป

4.4 การประชุมชี้แจงต่อกลุ่มผู้ประกอบการโรงอาหาร ประชุมชี้แจงทุกภาคเรียนเพื่อทำความเข้าใจวางแนวปฏิบัติสู่โรงเรียนปลอดขยะ ให้ถือปฏิบัติร่วมกันในการเลือกบรรจุภัณฑ์ที่ไม่ก่อให้เกิดขยะมูลฝอย หลีกเลี่ยงการใช้กล่องโฟม ลดการใช้ถุงพลาสติก และให้ความรู้เรื่องการนำเศษอาหารไปทำปุ๋ยชีวภาพ การทำน้ำหมักจากน้ำซาวข้าวเพื่อขจัดคราบไขมันของอาหารก่อนปล่อยไปบ่อพักน้ำเสีย โดยมีงานโภชนาการกำกับนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง

5. จุดเรียนรู้หรือแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนและชุมชนภายนอก ได้มีจุดเรียนรู้ในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม โรงเรียนดำเนินการจัดตั้งฐานการเรียนรู้ธนาคารขยะ คิดเพิ่มเติมค่ารักษาสิ่งแวดล้อม ไว้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ภายในฐานการเรียนรู้จะจัดองค์ความรู้ไว้เป็นหมวดหมู่ แต่ละเรื่องเพื่อให้ง่ายในการศึกษา มีคู่มือและขั้นตอนในการเข้าไปใช้บริการในฐานการเรียนมีครูวิทยากร และนักเรียนวิทยากร จัดแบ่งตารางเวนในการบริการทำหน้าที่คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือ มีการเก็บสถิติผู้เข้าใช้งาน และประเมินผลความพึงพอใจในการใช้ฐานการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

ส่วนที่ 4 กระบวนการปลูกฝังและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย

1. การปลูกฝังความรู้ความเข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับนักเรียนและบุคลากรภายในโรงเรียนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย ของโรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร ได้มีการดำเนินจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิล มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 และดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายส่งเสริมให้ครู-นักเรียน ได้สมัครเป็นสมาชิกและนำฝากขยะรีไซเคิล โดยมีคณะกรรมการจากห้องเรียนต่าง ๆ สมัครใจมาทำหน้าที่เจ้าหน้าที่ธนาคาร มีตารางการทำงานสำหรับเวรบริการ และมีขั้นตอนการปฏิบัติที่เข้าใจง่ายให้สมาชิกนำฝากขยะปฏิบัติได้ถูกต้อง โดยในส่วนของธนาคารขยะยังมีการกระตุ้นจูงใจสำหรับสมาชิก โดยการมอบเกียรติบัตรผู้มีคุณธรรมจริยธรรมในการรักษ์สิ่งแวดล้อมมอบให้สมาชิกที่มียอดการฝากสม่ำเสมอตามเกณฑ์ที่กำหนด

2. การมีส่วนร่วมของนักเรียนและบุคลากรภายในโรงเรียนเพื่อดำเนินงานโรงเรียนปลอดขยะโรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร มีการจัดตั้งชุมนุมธนาคารขยะ เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมีครูที่ปรึกษาชุมนุมและนักเรียนในชุมนุมเป็นแกนนำในการให้ความรู้ เรื่อง การคัดแยกขยะ นอกจากการให้ความรู้แล้วนักเรียนในชุมนุมยังทำหน้าที่รับฝากขยะ คัดแยกก่อนนำไปขาย แล้วนำเงินที่ได้ปันผลคืนให้กับสมาชิก โดยแบ่งฝ่ายรับผิดชอบเป็น ฝ่ายซื้อ ฝ่ายขาย ฝ่ายประชาสัมพันธ์ และฝ่ายบัญชี มีนักเรียน ครู และบุคลากรเป็นสมาชิกร้อยละ 100

3. การมีส่วนร่วมของบุคลากรและภาคส่วนต่างๆ ภายนอกโรงเรียนเพื่อดำเนินงานโรงเรียนปลอดขยะ มีการจัดการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อชี้แจงรายละเอียดและทำความเข้าใจนำสู่การปฏิบัติ และมีการเชิญวิทยากรท้องถิ่นมาให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ในการจัดการขยะ และการนำขยะมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนในโรงเรียน นอกจากนี้ ยังได้รับความช่วยเหลือ จากเทศบาลตำบลโนนสูงเปลือยในการให้ความอนุเคราะห์เก็บขยะในโรงเรียนเป็นประจำทุกวัน

4. การประเมินผลการมีส่วนร่วมของนักเรียนและผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนปลอดขยะ เพื่อให้การดำเนินการมีการปรับปรุงและพัฒนางานด้านการมีส่วนร่วมของนักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง โรงเรียนใช้วิธีการประเมินความคิดเห็นของสมาชิกที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่โรงเรียนปลอดขยะจัดให้ เพื่อนำผลการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะมาประชุมปรึกษาหารือในรูปคณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อหาจุดเด่นและจุดด้อยในการพัฒนางานต่อไปผลที่ได้จากการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้

ส่วนที่ 5 การดำเนินกิจกรรมโรงเรียนปลอดขยะโดยใช้หลัก 3 Rs

1. กิจกรรมการงด ลด ใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ และการคัดแยกนำกลับมาใช้ประโยชน์ 3 Rs
2. กิจกรรมการจัดการขยะอินทรีย์อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่โรงเรียน
3. กิจกรรมการจัดการขยะรีไซเคิลอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่โรงเรียน

4. กิจกรรมการจัดการขยะทั่วไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่โรงเรียน

5. กิจกรรมการจัดการขยะอันตรายอย่างมีประสิทธิภาพและไม่ก่อให้เกิดอันตรายแต่ผู้เรียนและบุคลากรในโรงเรียน

ส่วนที่ 6 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน

1. การจัดการขยะมูลฝอยโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1) การบูรณาการการเรียนรู้ ให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะ พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน ภายใต้เงื่อนไข ความรู้และคุณธรรมในการรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

2) เงื่อนไขคุณธรรม ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมให้มีความมุ่งมั่นในการทำกิจกรรมโรงเรียนปลอดขยะให้ประสบความสำเร็จ โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนมีจิตอาสารู้รักสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน โดยการแบ่งเขตพื้นที่รับผิดชอบ (โซนสะอาด) ทุกห้องเรียนได้ดูแลร่วมกับครูที่ปรึกษา มีการประกวดพื้นที่ และมอบเกียรติบัตรเพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจอย่างต่อเนื่องทุกเดือน

2. การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

3. โรงเรียนมีกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดภายในโรงเรียนปลอดขยะอย่างเป็นรูปธรรม

4. กิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนปลอดขยะ

5. กิจกรรมการเพิ่มพื้นที่สีเขียวภายในโรงเรียน โรงเรียนได้ดำเนินกิจกรรมโซนสะอาดแบ่งเขตพื้นที่ความรับผิดชอบ มีการบูรณการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลัก STAR STEMS ให้นักเรียนทุกระดับชั้นได้รับผิดชอบ โดยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีการจัด”สวนหย่อมงามตาน่าชื่นชม” เพิ่มพื้นที่สีเขียวในโรงเรียน และมีการรณรงค์ปลูกต้นไม้ภายในโรงเรียนในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันสิ่งแวดล้อมโลก เป็นต้น

6. การส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีบ้านพักอาศัยใกล้เคียงกันเดินทางมาพร้อมกัน (Car Pool)

โรงเรียนรณรงค์ให้นักเรียนที่อยู่บ้านไกลระยะทางห่างจากโรงเรียนประมาณ 5 กิโลเมตรขึ้นไปใช้รับส่งของหมู่บ้าน และทำข้อตกลงกับรถรับ-ส่ง ในการรับส่งนักเรียนตามเวลาที่โรงเรียนกำหนดในกิจกรรมของโรงเรียน ร้อยละ 70 ของนักเรียนบ้านไกลใช้รถรับ-ส่งประจำและโรงเรียนยังให้การสนับสนุนจ่ายเงินปัจจัยพื้นฐานให้กับนักเรียนเป็นค่ารถรับ-ส่ง สำหรับนักเรียนยากจนภาคเรียนละ 1,500 บาท ส่วนครูบุคลากร โรงเรียนรณรงค์การลดใช้พลังงาน ในการเปลี่ยนชั่วโมงสอนระหว่างอาคารที่มีไกลกันด้วยการปั่นจักรยาน ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี ครูจะนำ

จักรยานสำหรับการปั่นติดรถยนต์ส่วนตัวมาโรงเรียนด้วยทุกวัน

7. การจัดบริเวณที่จอดรถของผู้เรียน ครู บุคลากร และผู้ปกครอง โรงเรียนมีการจัดสถานที่สำหรับจอดรถที่มีความเหมาะสม แยกเป็นสัดส่วนระหว่าง ครู บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครองและผู้มาติดต่อราชการ เพื่อไม่ให้เกิดมลภาวะทางอากาศและเสียงรบกวนการเรียนของนักเรียน

8. โรงเรียนมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม ร่มรื่น สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย โรงเรียนมีอาคารเรียนแหล่งเรียนรู้ ทั้งในและนอกห้องเรียนที่เพียงพอ เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยในห้องเรียนมีการจัดกิจกรรมห้องเรียนสีขาว ทุกระดับชั้นมีเขตพื้นที่รับผิดชอบ มีการประเมินผล เพื่อปรับปรุงพัฒนา และการสร้างขวัญกำลังอย่างสม่ำเสมอ

ส่วนที่ 7 ผลสำเร็จและความยั่งยืนของโรงเรียนขยะ

1. ผลสำเร็จของการดำเนินกิจกรรม ความสำเร็จในการดำเนินโครงการโรงเรียนปลอดขยะ โรงเรียนใช้เครื่องมือในการวัดความสำเร็จ ที่หลากหลายทั้งการสังเกต การประเมินผล การสอบถามความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วม ตามตัวชี้วัด ดังนี้

กิจกรรมโครงการโรงเรียนปลอดขยะ	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	ผลการจัดกิจกรรม
1. กิจกรรมส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ	ครู-บุคลากรนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ปฏิบัติได้ถูกต้องในระดับมาก	ผลการสอบถามจากแบบสอบถาม ครู-บุคลากรนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ปฏิบัติได้ถูกต้องในระดับมาก
2. กิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิล	ร้อยละ 80 บุคลากร-นักเรียนเป็นสมาชิกและมีการคัดแยกขยะนำฝากสม่ำเสมอ	บุคลากร-นักเรียนเป็นสมาชิกและมีการคัดแยกขยะนำฝากสม่ำเสมอ ร้อยละ 86
3. กิจกรรมปุ๋ยดี-ชีวีมีสุข	มีแหล่งเรียนรู้ให้ได้ฝึกปฏิบัติทั้งปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยน้ำชีวภาพ	ปุ๋ยที่ได้นำมาใช้กับต้นไม้ในโรงเรียน ลดงบประมาณในการซื้อปุ๋ย และได้ความรู้ ในการนำไปต่อยอดใช้ที่บ้าน
4. กิจกรรม 5 ส สร้างนิสัยรักษ์สิ่งแวดล้อม	ครูมีความรู้ความเข้าใจในการนำกิจกรรม 5 ส ไปสู่การจัดบรรยากาศการทำงาน ในระดับดี	มีการดำเนินการนำกิจกรรม 5 ส สร้างนิสัยรักษ์สิ่งแวดล้อมและมีการตรวจเยี่ยมประเมินทุกกลุ่มงาน และกลุ่มสาระ ผ่านเกณฑ์มาตรฐานในระดับดี

กิจกรรมโครงการโรงเรียนปลอดขยะ	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	ผลการจัดกิจกรรม
5. กิจกรรมโซนสะอาด	ห้องเรียนเข้าร่วมโครงการร้อยละ 100 มีผลการดำเนินกิจกรรมผ่านเกณฑ์การประเมินร้อยละ 80	ห้องเรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมจิตอาสาหลังเลิกเรียน “โซนสะอาด" ”ครบทุกห้องเรียนและมีผลการดำเนินผ่านเกณฑ์ร้อยละ 95
6. การบูรณาการการเรียนรู้หลักสูตรการจัดการขยะมูลฝอยสู่ห้องเรียน	ร้อยละ 80 ครูสามารถบูรณาการการเรียนรู้หลักสูตรการจัดการขยะมูลฝอยภายใต้หลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ครูสามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกคนครบ ร้อยละ 100

2. ความยั่งยืนในการดำเนินงาน

จากความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมโรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร เกิดจาก

2.1 ผู้นำเอาใจใส่ในการกำกับติดตามผลเป็นระยะ สม่ำเสมอ เป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์และการปฏิบัติ

2.2 มีการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ทั้งส่วนนักเรียน บุคลากรครู โดยเฉพาะจะมีการปลูกฝังทักษะชีวิตด้วยฐานการจัดการขยะมูลฝอย ในทุกปีการศึกษาของนักเรียนใหม่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

2.3 การให้ความสำคัญและสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง

2.4 จัดกิจกรรมส่งเสริมให้เกิดความต่อเนื่อง

สรุปได้ว่าจากการดำเนินกิจกรรม ทั่ง 7 ส่วนทำให้โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร ได้รับรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) ในปีการศึกษา 2561 ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเพื่อรักษามาตรฐานรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) ผู้วิจัยจึงการพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยกระบวนการ 6 ขั้น เพื่อรักษามาตรฐานรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร จังหวัดหนองบัวลำภู

ความพึงพอใจ

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ

ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน มีส่วนสัมพันธ์กับทฤษฎีเกี่ยวข้องกับหลักความต้องการของมนุษย์ (human need) และการจูงใจ (motivation) เป็นอย่างมากซึ่งมีผู้ให้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานไว้หลายท่าน ดังนี้

พงศ์ หรดาล (2540: 50) ความพึงพอใจของมนุษย์จะไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามสภาพการณ์ของการทำงาน และปัจจัยอื่น ๆ ภายในองค์กรซึ่งการเปลี่ยนแปลงของความพึงพอใจในการทำงานจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของมนุษย์อยู่ตลอดเวลา

ไชยยันห์ ชาญปรีชารัตน์ (2543: 56) ได้กล่าวถึงทฤษฎีทางพฤติกรรมศาสตร์ที่เกี่ยวกับลักษณะและความต้องการของมนุษย์ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างเสริมความพึงพอใจของบุคคลได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วยทฤษฎีที่สำคัญดังนี้

ทฤษฎีของอับราฮัม มาสโลว์ (A.H.Maslow) ค้นหาวิธีที่จะอธิบายว่าทำไมคนจึงถูกผลักดันโดยความต้องการบางอย่าง ณ เวลาหนึ่ง ทำไมคนหนึ่งจึงทุ่มเทเวลาและพลังงานอย่างมากเพื่อให้ได้มา ซึ่งความปลอดภัยของตนเองแต่อีกคนหนึ่งกลับทำสิ่งเหล่านั้น เพื่อให้ได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น คำตอบของมาสโลว์ คือ ความต้องการของมนุษย์จะถูกเรียงตามลำดับจากสิ่งที่กดดันมากที่สุดไปถึงน้อยที่สุด ทฤษฎีของมาสโลว์ได้จัดลำดับความต้องการตามความสำคัญ คือ

1.1 ความต้องการทางกาย (physiological needs) เป็นความต้องการพื้นฐาน คือ อาหาร ที่พัก อากาศ ยารักษาโรค

1.2 ความต้องการความปลอดภัย (safety needs) เป็นความต้องการที่เหนือกว่าความต้องการเพื่อความอยู่รอด เป็นความต้องการใน ด้านความปลอดภัยจากอันตราย

1.3 ความต้องการทางสังคม (social needs) เป็นการต้องการการยอมรับจากเพื่อน

1.4 ความต้องการการยกย่อง (esteem needs) เป็นความต้องการการยกย่องส่วนตัว ความนับถือ และสถานะทางสังคม

1.5 ความต้องการให้ตนประสบความสำเร็จ (self-actualization needs) เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคล ความต้องการทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จบุคคลพยายามที่สร้างความพึงพอใจให้กับความต้องการที่สำคัญที่สุดเป็นอันดับแรกก่อนเมื่อความต้องการนั้นได้รับความพึงพอใจความต้องการนั้นก็จะหมดลงและเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลพยายามสร้างความพึงพอใจให้กับความต้องการที่สำคัญที่สุดลำดับต่อไป ตัวอย่าง เช่น คนที่อดอยาก (ความต้องการทางกาย) จะไม่สนใจต่องานศิลปะชิ้นล่าสุด (ความต้องการสูงสุด) หรือไม่ต้องการยกย่องจากผู้อื่น หรือไม่ต้องการแม้แต่

อากาศที่บริสุทธิ์ (ความปลอดภัย) แต่เมื่อความต้องการแต่ละขั้นได้รับความพึงพอใจแล้วก็จะมีความต้องการในขั้นลำดับต่อไป

มัมฟอรด (Mumford, 1972, unpaged; อ้างถึงใน สุพิชญา อุรเคนทรเนตร, 2553: 10) ได้จำแนกความคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจในการทำงานจาก ผลการวิจัยออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มความต้องการทางด้านจิตวิทยา (The Psychological Need school) กลุ่มนี้ได้แก่ มาสโลว (Maslow) เฮอรซเบิรก (Herzberg) ลิเคิรท (Likert) โดยมองค์ความพึงพอใจในการทำงานเกิดจากความต้องการของบุคคล ที่ต้องการความสำเร็จของงานและต้องการยอมรับจากบุคคลอื่น

2. กลุ่มภาวะผู้นำ (Leadership School) มองความพึงพอใจในการทำงานจากรูปแบบและการปฏิบัติของผู้นำที่มีต่อผู้ใต้บังคับบัญชากลุ่มนี้ ได้แก่ เบรก (Blake) มูตัน (Mouton) ฟดเลอร (Fieldler)

3. กลุ่มความพยายามต่อรองรางวัล (Effort-Reward Bargain School) เป็นกลุ่มที่มองความพึงพอใจในการทำงาน จากรายได้ เงินเดือนและผลตอบแทนอื่น กลุ่มนี้ ได้แก่กลุ่มบริหารธุรกิจของมหาวิทยาลัยแมนเชสเตอร

4. กลุ่มอุดมการณการจัดการ (Management Ideology School) มองความพึงพอใจจาก พฤติกรรมการบริหารงานขององค์กร ได้แก่ โครซิเอรและ โกลดเนอร(Crozier and Gouldner)

5. กลุ่มเนื้อหาของงานและการออกแบบงาน (Work Content and Job Design) ความพึงพอใจงานเกิดจากเนื้อหาของตัวงาน กลุ่มแนวความคิดนี้มาจากสถาบันทาวิสตอกของมหาวิทยาลัยลอนดอน

กรีน และคราฟ (Green and Craft, 1979, unpaged; อ้างถึงใน สุพิชญา อุรเคนทรเนตร, 2553: 9-10) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความพึงพอใจ และการทำงาน พบว่ามีแนวคิด ดังนี้

1. ความพึงพอใจให้เกิดการทำงาน (Satisfaction Causes Performance) กลุ่มนี้มีความเชื่อว่าผู้ที่มีความสุขในการทำงานต่าง ๆ ด้วยความพึงพอใจจะมีผลผลิตจากงานดี แนวคิดนี้ได้แก่ แนวคิดของรูม (Vroom. 1964)

2. การทำงานให้เกิดความพึงพอใจ (Performance Causes Satisfaction) ผลงานที่ดีมีผลจากงาน สร้างความพึงพอใจให้กับคนปฏิบัติ แนวคิดของกลุ่มนี้ ได้แก่แนวคิดของพอรตเตอรและลอวเลอร (Porter and Lawler. 1968)

3. รางวัลเป็นปัจจัยของความพึงพอใจในการทำงาน (Reward as a Causal Factor) แนวคิดนี้ มีรางวัลหรือสิ่งที่ได้รับผลตอบแทนเป็นตัวแปรที่ให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน และเกิดผลของงานด้วย กลุ่มนี้เป็นแนวคิดของเบรฟลและครอกเคท (Brayfield and Crockett. 1955)

มัลลินส์ (Mullins, 1985, unpaged; อ้างถึงใน ปัณณวัชร์ พัชราวลัย, 2558ก: 8) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ รอบด้าน เป็นสภาพภายในที่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกของบุคคลที่ประสบความสำเร็จในงานทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพเกิดจากมนุษย์จะมีแรงผลักดันบางประการในตัวบุคคลซึ่งเกิดจากการที่ตนเองพยายามจะบรรลุถึงเป้าหมายบางอย่างเพื่อที่จะสนองตอบต่อความต้องการ หรือความคาดหวังที่มีอยู่ และเมื่อบรรลุเป้าหมายนั้นแล้วจะเกิดความพอใจเป็นผลสะท้อนกลับไปยังจุดเริ่มต้น เป็นกระบวนการหมุนเวียนต่อไปอีก ดังนั้น ความพึงพอใจของผู้รับบริการจึงเป็นหัวใจของธุรกิจ ที่ให้บริการสร้างความพึงพอใจที่จะมารับบริการอีกในครั้งต่อไป ธุรกิจหรือองค์กรใด ๆ ที่ไม่สามารถสร้างความพึงพอใจแก่ผู้มารับบริการแล้วนั้นสุดท้ายก็จะถูกคู่แข่งขันผ่านไป หรือถูกลูกค้าไม่สนใจ โดยไม่มีการกลับมาใช้ซ้ำอีกเลย

เกษร แสงจันทร์ (2554: 19-20) จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจความคาดหวังต่อการใช้ บริการทางการแพทย์พอสรุปได้ว่า ส่วนใหญ่เน้นการให้บริการของสถานพยาบาลที่จะตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการแพทย์ให้ได้รับความพึงพอใจมากที่สุดจะให้ความสำคัญใน 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการบริการ
2. ด้านพฤติกรรมบริการ
3. ด้านความสะดวกในการเข้าถึงบริการ

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว เมื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผลตอบแทนภายในหรือรางวัลภายใน เป็นผลด้านความรู้สึกของผู้เรียนที่เกิดแก่ผู้เรียนเอง การรู้สึกต่อความสำเร็จที่เกิดขึ้นเมื่อสามารถเอาชนะความยุ่งยากต่าง ๆ และสามารถดำเนินงานภายใต้ความยุ่งยากทั้งหลายได้สำเร็จ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความมั่นใจ ตลอดจนได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่นส่วนผลตอบแทนภายนอก เป็นการได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ส่วนผลตอบแทนภายนอกเป็นการได้รับคำยกย่องชมเชยจากครูผู้สอน ผู้ปกครองหรือแม้แต่การได้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จของงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับการตอบสนองต่อแรงจูงใจหรือความต้องการของแต่ละบุคคลในแนวทางที่เขาพึงประสงค์ ได้มีนักการศึกษากล่าวถึงความหมายของความพึงพอใจไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า พึงพอใจ หมายถึง รัก ชอบใจ และพึงใจ หมายถึง พอใจ ชอบใจ

เคิร์ก (Quirk 1987: 56) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้ที่มีความสุข หรือความพอใจเมื่อได้รับความสำเร็จ หรือได้รับสิ่งที่ต้องการ

ฮอร์นบี้ (Hornby 2000: 47) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ดีเมื่อประสบความสำเร็จ หรือได้รับสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นเป็นความรู้สึกที่พอใจ

วิรุฬ พรรณเทวี (2542: 93) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าจะมีความคาดหมายกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างไร ถ้าคาดหวังหรือมีความตั้งใจมากและได้รับการตอบสนองด้วยดีจะมีความพึงพอใจมากแต่ในทางตรงกันข้ามอาจผิดหวังหรือไม่พึงพอใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตั้งใจไว้ว่าจะมีมากหรือน้อย

กาญจนา อรุณสุขรุจี (2546: 23) กล่าวว่า ความพึงพอใจของมนุษย์เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปร่างได้ การที่เราจะทราบว่าบุคคลมีความพึงพอใจหรือไม่ สามารถสังเกตโดยการแสดงออกที่ค่อนข้างสลับซับซ้อนและต้องมีสิ่งเร้าที่ตรงต่อความต้องการของบุคคล จึงจะทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจ ดังนั้นการสิ่งเร้าจึงเป็นแรงจูงใจของบุคคลนั้นให้เกิดความพึงพอใจในงานนั้น

จิราภรณ์ หอมกลิ่น (2548: 42) ให้ความหมายไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อได้รับการตอบสนองตามความต้องการหรือได้รับการยกย่องชมเชย

จำปา วัฒนศิรินทรเทพ (2550: 63) สรุปไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อการแสดงความรู้สึก ความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยแสดงพฤติกรรมมา 2 ลักษณะคือ ทางบวก ซึ่งแสดงในลักษณะความชอบ ความพึงพอใจ ความสนใจ เห็นด้วย ทำให้อยากทำงานหรือปฏิบัติกิจกรรม อีกลักษณะหนึ่ง คือ ทางลบ ซึ่งจะแสดงออกในลักษณะของความเกลียด ไม่พึงประสงค์ ไม่พอใจ ไม่สนใจ ไม่เห็นใจ อาจทำให้บุคคลเกิดความเบื่อหน่าย หรือต้องการหนีห่างจากสิ่งนั้น นอกจากนี้ ความพึงพอใจอาจจะแสดงออกในลักษณะความเป็นกลางก็ได้ เช่น รู้สึกเฉย ๆ ไม่รักไม่ชอบไม่น่าสนใจในสิ่งนั้น ๆ

สมพิศ ไชยเสนา (2550: 81) กล่าวว่า ความพึงพอใจ คือ ความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความรู้สึกพึงพอใจเกิดขึ้น เมื่อบุคคลได้รับสิ่งที่ตนต้องการและทำให้บุคคลมีพฤติกรรมต่อสิ่งเร้านั้นใน เชิงบวกหรือเป็นไปตามเป้าหมายที่ตนเองต้องการ หรือไม่มีความรู้สึกขัดแย้งกับสิ่งเหล่านั้น และถ้าระดับความรู้สึกถ้ามีความเครียดมากจะทำให้เกิดความไม่พึงพอใจในการทำงานความพึงพอใจเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและสถานการณ์แวดล้อม

สุภัทรา มิ่งปรีชา (2550: 11) สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติทางด้านบวกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการให้แก่บุคคลนั้นได้ ทั้งนี้ความพึงพอใจของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันไป

สมหมาย กลางหิน (2553: 8) สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง แรงจูงใจและความรู้สึกเป็นสุขที่เกิดจากการปรับตัวของบุคคล จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้รับสิ่งที่ต้องการ

คมสัน อินทเสน และคณะ (2560: 8) สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่ได้รับการตอบสนองจากการปฏิบัติงานและได้รับผลตอบแทนจนทำให้เกิดความสุขทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้นมีความมุ่งมั่นที่จะทำงานเกิดขวัญและกำลังใจส่งผลให้งานมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ การแสดงความรู้สึก ความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่องานหรือกิจกรรมซึ่งสามารถเป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ ระดับความพึงพอใจของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกัน

3. การวัดความพึงพอใจ

การวัดความพึงพอใจ เป็นการวัดความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในลักษณะหนึ่งลักษณะใด การที่เราจะทราบว่าบุคคลนั้นมีความพึงพอใจหรือไม่ สามารถสังเกตโดยการแสดงออกที่ค่อนข้างซับซ้อน จึงเป็นการยากที่จะวัดความพึงพอใจได้โดยตรง การที่จะวัดความคิดเห็นของบุคคลเหล่านั้นจะต้องตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงจึงจะสามารถวัดความพึงพอใจที่แท้จริงได้ มีนักวิชาการได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการวัดความพึงพอใจไว้หลากหลาย ดังนี้

Parasuraman, Zeithaml & Berry, 1988 (อ้างในปราณี เอี่ยมละออภักดี, 2550) ได้กล่าวถึง การวัดคุณภาพบริการ (SERVQUAL) ในกระบวนการของการให้บริการสิ่งที่ธุรกิจคาดหวังคือ ความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อการบริการที่ได้รับ ดังนั้นเพื่อให้ผู้ใช้บริการรับรู้ถึงคุณภาพของการบริการธุรกิจสามารถพิจารณาตัวชี้วัดคุณภาพของบริการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ความสามารถ (Competence) หมายถึง ความสามารถ ทักษะ และความรู้ของผู้ให้บริการ และสามารถใช้สิ่งเหล่านั้นในการดำเนินการด้านบริการ

2. ความน่าเชื่อถือ (Reliability) หมายถึง ความสม่ำเสมอในการบริการได้อย่างถูกต้องเป็น ที่น่าเชื่อถือหรือเป็นที่ไว้วางใจของผู้รับบริการ

3. การตอบสนอง (Responsiveness) หมายถึง ความพร้อมที่จะให้บริการเพื่อเป็นการตอบสนองลูกค้าได้ตรงเวลาหรือภายในเวลาที่ลูกค้าต้องการ

4. ความเข้าถึงได้ (Accessibility) หมายถึง ผู้รับบริการสามารถที่จะติดต่อกับผู้ให้บริการได้สะดวก

5. ความเข้าใจผู้รับบริการ (Understanding) หมายถึง ผู้ให้บริการจะต้องมีความเข้าใจความต้องการของผู้รับบริการและพร้อมที่จะเสนอตอบความต้องการดังกล่าว

6. การติดต่อสื่อสาร (Communication) หมายถึง ผู้รับบริการจะต้องเป็นผู้ฟังถึงปัญหาของผู้รับบริการและมีความสามารถที่จะแจ้งให้เกิดความเข้าใจได้กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ผู้ให้บริการต้องเข้าใจภาษาของผู้รับบริการเพื่อจะได้สื่อสารระหว่างกันได้เข้าใจและเกิดความพึงพอใจที่จะรับบริการต่อไป

7. ความไว้วางใจ (Creditability) หมายถึง ผู้ให้บริการควรให้บริการด้วยความซื่อสัตย์ไม่ปิดบัง แต่ต้องโปร่งใสตรวจสอบได้

8. ความปลอดภัย (Security) หมายถึง การให้บริการด้วยความปลอดภัยต่อผู้รับบริการทั้งทางด้านกายภาพและการเงิน

9. ความสุภาพอ่อนโยน (Courtesy) หมายความรวมถึง มารยาทที่ดีงาม ความอ่อนน้อม การพูดจาที่ไพเราะ ความเป็นมิตร และความเอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างดีในขณะที่ให้บริการผู้รับ

10. การจับต้องได้ (Tangibility) หมายความรวมถึง เครื่องมือและอุปกรณ์ในการให้บริการ บุคลิกภาพและการแสดงออกของผู้ให้บริการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เป็นต้น

ภณิดา ชัยปัญญา (2541: 11) ได้กล่าวไว้ว่า การวัดความพึงพอใจนั้น สามารถทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้

1. การใช้แบบสอบถาม โดยผู้ออกแบบสอบถาม ต้องการทราบความคิดเห็นซึ่งสามารถกระทำได้ในลักษณะกำหนดคำตอบให้เลือก หรือตอบคำถามอิสระ คำถามดังกล่าว อาจถามความพอใจในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ตอบทุกคนมาเป็นแบบแผนเดียวกัน มักใช้ในกรณีที่ต้องการข้อมูลกลุ่มตัวอย่างมาก ๆ วิธีนี้นับเป็นวิธีที่นิยมใช้กันมากที่สุดในการวัดทัศนคติ รูปแบบของแบบสอบถามจะใช้มาตรวัดทัศนคติ ซึ่งที่นิยมใช้ในปัจจุบันวิธีหนึ่ง คือ มาตราส่วนแบบลิเคิร์ท ประกอบด้วยข้อความที่แสดงถึงทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีคำตอบที่แสดงถึงระดับความรู้สึก 5 คำตอบ เช่น มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

2. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการที่ผู้วิจัยจะต้องออกไปสอบถามโดยการพูดคุย โดยมีการเตรียมแผนงานล่วงหน้า เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด

3. การสังเกต เป็นวิธีวัดความพึงพอใจ โดยการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลเป้าหมายไม่ว่าจะแสงดออกจากการพูดจา กริยา ท่าทาง วิธีนี้ต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจัง และสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน วิธีนี้เป็นวิธีการศึกษาที่เก่าแก่ และยังเป็นที่นิยมใช้อย่างแพร่หลายจนถึงปัจจุบัน

ศจี อนันต์นพคุณ (2542: 70-71) ได้กล่าวถึงวิธีการที่จะวัดความพึงพอใจว่าสามารถใช้วิธีการสำรวจเป็นเครื่องมือวัดได้ ซึ่งมีวิธีการที่สำคัญ 4 วิธี คือ

1. การสังเกตการณ์ (Observation) โดยที่ผู้บริหารสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของผู้รับบริการจากการแสดงออก การฟังจากการพูด สังเกตจากการกระทำแล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมาวิเคราะห์

2. การสัมภาษณ์ (Interviewing) เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจโดยการสัมภาษณ์จะต้องเผชิญหน้ากันเป็นส่วนตัวหรือสนทนากันโดยตรง แลกเปลี่ยนข่าวสารและความคิดเห็นต่าง ๆ ด้วยวาจา

3. การออกแบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นวิธีที่นิยมใช้กันมาก โดยให้ผู้รับบริการแสดงความคิดเห็น และความรู้สึกในแบบสอบถาม การสร้างคำถามต้องพิจารณาอย่างดี เพื่อที่จะตั้งคำถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ได้ทั้งหมด และลักษณะของคำถามจะต้องให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจสมบูรณ์ครบถ้วน

4. การเก็บบันทึก (Recording keeping) เป็นการเก็บประวัติที่เกี่ยวข้องกับการรับบริการของผู้รับบริการแต่ละคน

ดำริ มุศรีพันธุ์ (2544: 56) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายขงการวัดความพึงพอใจไว้ดังนี้

1. เพื่อจะได้เข้าใจถึงปัจจัยต่าง ๆ ทั้งด้านส่วนบุคคล ด้านงาน ด้านการจัดการที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจและความไม่พึงพอใจในการทำงาน

2. เพื่อจะได้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในการทำงานกับการปฏิบัติงานว่า อะไรเป็นสาเหตุให้คนทำงานได้ดี

3. เพื่อให้เข้าใจถึงหน่วยงานลักษณะใดที่คนพึงพอใจและไม่พอใจ รวมทั้งเกี่ยวกับการจัดการและบริการหน่วยงานนั้น

4. เพื่อให้เข้าใจถึงผลจากการไม่พึงพอใจงาน เช่น การขาดงาน ลางานและออกจากงาน รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาต่อ การจัดสวัสดิการบริการต่าง ๆ ว่าจะสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับการทำงานได้อย่างไร

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543: 12) ได้กล่าวว่า เครื่องมือที่จะนำมาเร้าความรู้สึกของบุคคลที่นิยมนำมาใช้วัด ซึ่งมีความเป็นปรนัย สะดวกในการสร้างและการนำไปใช้วัดและได้รับการนิยมก็ คือ แบบสอบถาม ซึ่งสามารถสร้างได้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. การสร้างแบบเทอร์สโตน (Thustone's method) เป็นลักษณะที่มีข้อความให้อ่านแล้วผู้ตอบแสดงความคิดเห็นว่า มีความคิดเห็นเชิงบวกกลางหรือมีความคิดเห็นเชิงลบโดยไม่มีตัวเลข

2. การสร้างแบบลิเกต (Likert's method) มีลักษณะเป็นข้อความที่แสดงความรู้ซึ่งมีลักษณะทางบวก ทางลบหรือผสมกันก็ได้ โดยกำหนดค่าเป็นเชิงปริมาณในรูปของตัวเลข

3. การสร้างแบบออสกูด (Osgood's method) มีลักษณะเป็นข้อความ โดยพิจารณาร่วมกับคำตอบซึ่งเป็นคำคุณศัพท์ และผู้ตอบพิจารณาว่าความรู้สึกของผู้ตอบโน้มเอียงไปทางใด

ภณิดา ชัยปัญญา (2546: 96) ได้กล่าวไว้ว่า การวัดความพึงพอใจนั้น สามารถทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้

1. วิธีการใช้แบบสอบถาม โดยออกแบบสอบถาม ถามเพื่อต้องการทราบความคิดเห็น ซึ่งสามารถกระทำได้ในลักษณะกำหนดคำตอบให้เลือกหรือตอบคำถามอิสระ คำถามดังกล่าว อาจจะถามความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ

2. วิธีการสัมภาษณ์ เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจทางตรง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ดีจึงจะได้ข้อมูลที่เป็นจริง

3. วิธีการสังเกตเป็นวิธีการวัดความพึงพอใจทางตรง ซึ่งต้องอาศัยการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลเป้าหมาย ไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูดจา กริยาท่าทาง วิธีนี้ต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจัง และสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน ซึ่งการวัดความความพึงพอใจ สามารถใช้เครื่องมือวัดได้หลายแบบ เช่น วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม เป็นต้น

ปริญญา จเรรัชต์และคณะ (2546: 5) กล่าวว่ามาตรวัดความพึงพอใจสามารถกระทำได้หลายวิธีได้แก่

1. การใช้แบบสอบถามโดยผู้สอบถามจะออกแบบสอบถามเพื่อต้องการทราบความคิดเห็นซึ่งสามารถทำได้ในลักษณะที่กำหนดคำตอบให้เลือก หรือตอบคำถามอิสระคำถามดังกล่าวอาจถาม ความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ เช่นการบริการการบริหารและเงื่อนไขต่าง ๆ เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์เป็นวิธีวัดความพึงพอใจทางตรงทางหนึ่งซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ดีที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงได้

3. การสังเกตเป็นวิธีการวัดความพึงพอใจโดยสังเกตพฤติกรรมของบุคคลเป้าหมายไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูดกิริยาท่าทาง วิธีนี้จะต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจัง และการสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน

สุรชัย พิศาลบุตร(2549: 12-13) อธิบายการวัดความพึงพอใจของผู้รับบริการสามารถทำได้ 2 วิธี คือ

1. วิธีวัดความพึงพอใจจากความคิดเห็นของผู้รับบริการ โดยวัดจากการสอบถามความคิดเห็นของผู้รับบริการที่เลือกมาเป็นตัวอย่างจำนวนหนึ่ง เกี่ยวกับบริการแต่ละด้าน และบริการรวมทุกด้านที่ได้รับจากผู้ให้บริการ โดยที่ผู้รับริการจะต้องมีประสบการณ์ในการใช้บริการมาเป็นระยะเวลานานมาก พอที่จะประเมินคุณภาพในการบริการที่ได้รับในแต่ละด้านได้

2. วิธีวัดความพึงพอใจจากข้อมูลที่สะท้อนระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการโดยวัดจากเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นสำหรับวัดระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อบริการแต่ละด้าน และบริการรวมทุกด้านของสินค้าหรือบริการนั้น ๆ เช่นการวัดความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อความรวดเร็วในการให้บริการ

โยธิน แสวงดี. (2551: 9). กล่าวว่า มาตรวัดความพึงพอใจสามารถกระทำได้หลายวิธี ได้แก่

1. การใช้แบบสอบถาม ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยให้กลุ่มบุคคลที่ต้องการวัด แสดงความคิดเห็นลงในแบบสอบถามที่กำหนด เพื่อต้องการทราบความคิดเห็นซึ่งสามารถทำได้ในลักษณะที่กำหนดคำตอบให้เลือกหรือตอบคำถามอิสระ คำถามดังกล่าวอาจถามความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ เช่น การบริหารและการควบคุมงาน และเงื่อนไขต่าง ๆ เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีวัดความพึงพอใจทางตรงทางหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคความชำนาญพิเศษของผู้สัมภาษณ์และวิธีการที่ดีจึงจะทำให้ผู้ตอบคำถามตอบตามข้อเท็จจริง ได้ข้อมูลที่เป็นจริงได้

3. การสังเกต เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจโดยสังเกตพฤติกรรมของบุคคลเป้าหมายไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูด กิริยาท่าทาง วิธีนี้จะต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจังและการสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน

สรุปได้ว่า การวัดความพึงพอใจสามารถที่จะวัดได้โดยการแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกและเจตคติของบุคคลที่มีต่อตนเอง เพื่อนร่วมงานและองค์กรผ่านลงยังเครื่องมือวัด

4. วิธีการสร้างความพึงพอใจในการเรียน

มีการศึกษาในด้านความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างสภาพจิตใจกับผลการเรียนจุดที่น่าสนใจจุดหนึ่ง คือ การสร้างความพอใจในการเรียนตั้งแต่เริ่มต้นให้แก่เด็กทุกคน ซึ่งในเรื่องนี้มีผู้ให้แนวคิดไว้หลายท่าน ดังนี้

สมยศ นาวีการ (2544: 81) ได้กล่าวว่า การดำเนินงานกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ความพึงพอใจเป็นสิ่งที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายหรือต้องการปฏิบัติให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ครูผู้สอนซึ่งในปัจจุบันเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกหรือให้คำแนะนำปรึกษาการทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกพึงพอใจในการปฏิบัติงานครูผู้สอนต้องคำนึงถึงแนวคิดพื้นฐาน ที่มีความแตกต่างกันใน 2 ลักษณะต่อไปนี้

1. ความพึงพอใจนำไปสู่การปฏิบัติการตอบสนองความต้องการผู้ปฏิบัติงานจนเกิดความพึงพอใจ ซึ่งจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานที่สูงกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการตอบสนอง

2. ความพึงพอใจนำไปสู่การกระตุ้นการเสริมแรง เป็นแรงบันดาลใจ เพื่อให้ผู้ได้รับจากการกระตุ้นด้วยวิธีการหรือเทคนิคต่าง ๆ ได้รับความพึงพอใจอย่างต่อเนื่องและอยากปฏิบัติเพื่อตอบสนอง การเสริมแรงในเชิงบวก ก่อนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานใด ๆ ได้ ดังนั้น ครูผู้สอนที่ต้องการให้กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบรรลุจุดประสงค์ต้องคำนึงถึงการจัดบรรยากาศ สถานการณ์ สื่อการสอน ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนเพื่อตอบสนอง ความพึงพอใจของผู้เรียนให้มีแรงจูงใจทำกิจกรรมจนบรรลุจุดประสงค์

จากแนวคิดที่กล่าวมา เมื่อนำมาใช้ในการเรียน ผลตอบแทนภายในหรือรางวัลภายในเป็นผลด้านความรู้สึกของผู้เรียนที่เกิดแก่ตัวผู้เรียนเอง เช่น ความรู้สึกต่อความสำเร็จที่เกิดขึ้นเมื่อสามารถเอาชนะความยุ่งยากต่าง ๆ และสามารถดำเนินงานภายใต้ความยุ่งยากทั้งหลายได้สำเร็จทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความมั่นใจตลอดจนได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ส่วนผลตอบแทนภายนอกเป็นรางวัลที่ผู้อื่นจัดหามาให้มากกว่าที่ตนเองให้ตนเอง เช่น การได้รับคำยกย่องชมเชยจากครูผู้สอน พ่อแม่ผู้ปกครอง หรือแม้แต่การได้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับที่น่าพอใจ

สกินเนอร์ (Skinner 1971: 64) มีความเห็นว่าการปรับพฤติกรรมของคนไม่อาจทำได้โดยเทคโนโลยีทางกายภาพและชีวภาพเท่านั้น แต่ต้องอาศัยเทคโนโลยีของพฤติกรรม หมายถึง เสรีภาพและความภาคภูมิจุดหมายปลายทางที่แท้จริงของการศึกษา คือ การทำให้คนมีความเป็นตัวของตัวเองเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน เสรีภาพและความภาคภูมิ จึงเป็นครรลองของการนำไปสู่ความเป็นคน เสรีภาพ มีความหมายตรงข้ามกับการควบคุม แต่เสรีภาพในความหมายสกินเนอร์ไม่ได้ หมายถึง ความเป็นอิสระจากการควบคุมหรือความเป็นอิสระจากสิ่งแวดล้อม แต่หมายถึง ความเป็นอิสระจากการควบคุมบางชนิดที่มีลักษณะแข็งกร้าว แต่เป็นการวิเคราะห์ปรับเปลี่ยนหรือปรับปรุงรูปแบบใหม่ โดยทำให้อำนาจการควบคุมอ่อนตัวลงจนบุคคลเกิดความรู้สึกว่าตนมิได้ ถูกควบคุมหรือต้องแสดงพฤติกรรมใด ๆ ที่เนื่องมาจากการความกดดันภายนอก บางอย่างบุคคลควรได้รับการยกย่องยอมรับในผลสำเร็จของการกระทำ การเป็นที่ยกย่องยอมรับเป็นความภาคภูมิ ความภาคภูมิเป็นคุณค่าของมนุษย์ แต่การกระทำที่ควรได้รับการยกย่อง ยอมรับมากเท่าไรจะต้องเป็นการกระทำที่ปราศจากการบังคับหรือสิ่งควบคุมใด ๆ มากเท่านั้น สกินเนอรได้อ้างคำกล่าวของ จาค รุสโซ (Jean-Jacques Rousseau) ที่แสดงความคิดในแนวเดียวกันจากหนังสือ “เอมีล” (Emile) โดยได้ให้ข้อคิดแก่ครูว่าจงทำให้เด็กเกิดความเชื่อว่าเขาอยู่ในความควบคุมของตัวเขาเอง แม้ว่าผู้ควบคุมที่แท้จริง คือ ครู แต่ก็ไม่มีวิธีการใดดีไปกว่าการให้เขาได้แสดงด้วยความรู้สึกว่าเขามีอิสรเสรีภาพ วิธีนี้คนจะมีกำลังใจด้วยตัวเอง สรุปได้ว่า เสรีภาพนำไปสู่ความภาคภูมิและความภาคภูมินั้นนำบุคคลไปสู่ความเป็นตัวของตัวเองเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการคิดตัดสินใจ การกระทำและผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเองและนั่น คือ เป้าหมายปลายทางที่แท้จริงของการศึกษา ในสิ่งที่สกินเนอร์ ต้องการเน้น คือ การปรับแก้พฤติกรรม ของคนต้องแก้ด้วยเทคโนโลยีของพฤติกรรมเท่านั้น

บลูม (Bloom 1976: 34) มีความเห็นในทำนองเดียวกันว่า ถ้าสามารถจัดให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมตามที่ตนเองต้องการ ก็น่าจะคาดหวังได้แน่นอนว่าผู้เรียนทุกคนได้เตรียมตัวสำหรับกิจกรรมที่ตนเองเลือก หรือจากสิ่งนอกโรงเรียนที่ผู้เรียนอยากเรียน เช่น การขับรถยนต์ ดนตรีบางชนิดเกมหรืออะไรบางอย่างที่นักเรียนอาสาสมัครและตัดสินใจได้ โดยเสรีการเรียน การมีความกระตือรือร้นและ

ความสนใจ เมื่อเริ่มเรียนจะทำให้ผู้เรียน เรียนได้เร็ว และประสบความสำเร็จสูง อย่างไรก็ตามบลูม เห็นว่าวิธีนี้ค่อนข้างเป็นอุดมคติที่จัดได้ลำบาก

ช่วงสำคัญของการจัดประสบการณ์เพื่อสร้างความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนนี้ทั้งไวท์ เฮด และบลูมเห็นว่า ต้องทำในระดับประถมศึกษา เพราะบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 14 ปีลงมา มีพัฒนาการอยู่ในขั้นตอนของความสนใจ ความพึงพอใจ และเป็นช่วงการสร้างฐานของการสะสมความรู้สึกที่มีต่ออดีตประสบการณ์ความสำเร็จในชั้นเรียนที่สูงขึ้นไป หรือในเด็กที่อายุมากขึ้นการสร้างหรือการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกจะทำได้ยาก

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการเรียนและผลการเรียน จะมีความสัมพันธ์กันในทางบวกทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า กิจกรรมที่ผู้เรียนได้ปฏิบัตินั้น ทำให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นส่วนที่จะทำให้เกิดความสมบูรณ์ของชีวิตมากน้อยเพียงใด นั่น คือ สิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ การเสริมสร้างความพึงพอใจในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

5. การสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน

มีนักวิชาการกล่าวถึง การสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2553: 103) ได้กล่าวถึงการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

คะแนน 5	หมายถึง	ความพึงพอใจระดับมากที่สุด
คะแนน 4	หมายถึง	ความพึงพอใจระดับมาก
คะแนน 3	หมายถึง	ความพึงพอใจระดับปานกลาง
คะแนน 2	หมายถึง	ความพึงพอใจระดับน้อย
คะแนน 1	หมายถึง	ความพึงพอใจระดับน้อยที่สุด

กำหนดเกณฑ์ในการตัดสินความพึงพอใจของผู้เรียน ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.51-5.00	หมายถึง	มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.51-4.50	หมายถึง	มีระดับความพึงพอใจมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51-3.50	หมายถึง	มีระดับความพึงพอใจปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.51-2.50	หมายถึง	มีระดับความพึงพอใจน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.50	หมายถึง	มีระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด

กาญจนา วัฒายุ (2548: 96) ได้กล่าวถึงการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนเป็นการรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) สอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้ค่าคะแนนของระดับความพึงพอใจดังนี้

มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด ให้ค่าคะแนน 5
มีระดับความพึงพอใจมาก ให้ค่าคะแนน 4
มีระดับความพึงพอใจปานกลาง ให้ค่าคะแนน 3
มีระดับความพึงพอใจน้อย ให้ค่าคะแนน 2
มีระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด ให้ค่าคะแนน 1

ระดับความพึงพอใจเฉลี่ยของผู้ตอบใช้เกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.49 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.50-2.49 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.50-3.49 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.50-4.49 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.50-5.00 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด

สรุปได้ว่า การสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนเป็นแบบสอบถาม ความพึงพอใจในการรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า สอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้ค่าคะแนนของระดับความพึงพอใจ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชญาน์นันท์ ศิริกิจเสถียร (2556: บทคัดย่อ) การน้อมนำแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติงาน ในคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จากการศึกษาพบว่า คณะวิทยาการจัดการมีสภาพการน้อมนำแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านงบประมาณมีสภาพการ น้อมนำฯ มาใช้ในการปฏิบัติงานมากที่สุด ส่วนด้านที่ควรปรับปรุง คือ ด้านบริหารจัดการ และปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการน้อมนำฯ มากที่สุด ได้แก่ ด้านผู้บริหาร ปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายของมหาวิทยาลัยและเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกจากการสนทนากลุ่ม สามารถสรุปแนวทางในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติงานในคณะฯทั้งหมด 4 ด้าน คือ ด้านบริหารจัดการ ด้านพัฒนาบุคลากร ด้านสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและด้านงบประมาณ โดยมอบหมายให้โปรแกรมวิชาเศรษฐศาสตร์การเงินการคลังนำมาทดลองใช้ จากการทดลองใช้ พบว่า บุคลากรภายในโปรแกรมฯ เกิดความตระหนักในการเห็นคุณค่าทรัพยากรและคำนึงถึงการประหยัดพลังงานมากยิ่งขึ้นโดยมีการนำวัสดุที่ใช้แล้วนำกลับมาใช้ใหม่ มีการน้อมนำหลักปรัชญาฯ มาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน เช่น จัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้ทราบถึงรายรับ-รายจ่าย ในแต่ละเดือนทำให้สามารถวางแผนการใช้จ่ายและมีเงิน ออมมากขึ้น รู้จักพอประมาณในการซื้อสินค้าโดยมีการพิจารณาถึงความจำเป็นและมีการปรึกษาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นก่อนการซื้อสินค้าต่าง ๆ

ดลนภา ท้วมยัง (2556: บทคัดย่อ) การพัฒนากลยุทธ์การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. การศึกษาสภาพการดำเนินการของการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก พบว่า มีการดำเนินการของการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก อยู่ในระดับมาก สถานศึกษาขนาดเล็กมีจุดแข็ง คือ มีแหล่งเรียนรู้และบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาและใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ทั้งภาครัฐและเอกชนมีจุดอ่อน คือ ขาดการนำผลการประเมินผลการปฏิบัติงานในโครงการหรือกิจกรรมมาปรับปรุงพัฒนางาน

2. การสร้างและตรวจสอบร่างกลยุทธ์การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก การตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของผู้ทรงคุณวุฒิ ปรากฏว่ามี 5 กลยุทธ์หลัก 11 กลยุทธ์ย่อย 34 กลวิธี 37 ตัวชี้วัด และคู่มือ 1 เล่ม

3. การทดลองใช้กลยุทธ์การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก พบว่า สถานศึกษาขนาดเล็กที่มีการปฏิบัติเป็นแบบอย่างมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าสถานศึกษาขนาดเล็กปกติตามลักษณะ/สภาพการปฏิบัติ

4. การประเมินผลกลยุทธ์การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก

ปาริชาต แอนเดรส (2559: 94) การพัฒนาศักยภาพของแกนนำ นักเรียนในการจัดการขยะในโรงเรียน โดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมพบว่า

1. แกนนำ นักเรียน มีคะแนนเฉลี่ยความรู้ในการจัดการขยะในโรงเรียนภายหลังการเรียนรู้ 1 เดือน สูงกว่าหลังการเรียนรู้ทันที และก่อนการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2. แกนนำ นักเรียน มีคะแนนเฉลี่ยด้านการปฏิบัติในการจัดการขยะในโรงเรียนภายหลังการเรียนรู้ 1 เดือน สูงกว่า ก่อนการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

ผลการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาศักยภาพของแกนนำ นักเรียนในการจัดการขยะในโรงเรียนโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีผลทำให้แกนนำนักเรียนพัฒนาด้านความรู้ เจตคติและการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการขยะในโรงเรียน ดังนั้นควรนำชุดการเรียนรู้ และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในโรงเรียนมาใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพของแกนนำนักเรียนต่อไป

มาลีรัตน์ ทองแช่ม (2560: บทคัดย่อ) การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านหัววัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่า 1. ด้านการบริหารวิชาการ ได้แก่ 1) ขาดความร่วมมือจากผู้ปกครองในการส่งเสริมกิจกรรมนักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) การจัดกิจกรรมนักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ต่อเนื่อง 2. ด้านการบริหารงบประมาณ ได้แก่ 1) มีข้อจำกัด ด้านระเบียบการใช้เงินงบประมาณทำให้สถานศึกษาไม่มีความคล่องตัวในการบริหารจัดการ 2) ครูและบุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในระบบการจัดสรรงบประมาณแบบพอเพียง 3. ด้านการบริหารงานบุคคล ได้แก่ 1) ขาดการพัฒนาครูด้านการทำงานเป็นทีม 2) ขาดการส่งเสริมสนับสนุนด้านการใช้ชีวิตแบบพอเพียง และ 4. ด้านการบริหารทั่วไป ได้แก่ 1) ขาดการใช้ข้อมูลสารสนเทศการส่งเสริมความเป็นอยู่อย่างพอเพียง 2) ขาดการวางแผนพัฒนากิจกรรมส่งเสริมผู้เรียน

วิทูรย์ สินธุวงศ์ (2560: บทคัดย่อ) รายงานการประเมินโครงการพัฒนาสถานศึกษาสู่ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนบ้านอ้อยวิทยาคาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 สรุปผล การประเมินรายงานการประเมินโครงการพัฒนาสถานศึกษาสู่ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนบ้านอ้อยวิทยาคาร สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1ครั้งนี้ ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 293 คน สามารถจำแนกได้ดังนี้เป็นครูผู้สอน จำนวน 26 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 7 คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 130 และนักเรียนจำนวน 130 คน ผลการประเมิน ด้านบริบทของโครงการพัฒนาสถานศึกษาสู่ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนบ้านอ้อย

วิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 ความคิดเห็นของครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านปัจจัยนำเข้าโครงการพัฒนาสถานศึกษาสู่ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนบ้านอ้อยวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 ความคิดเห็นของครูผู้สอน และความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านกระบวนการของโครงการพัฒนาสถานศึกษาสู่ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนบ้านอ้อยวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 ความคิดเห็นของครูผู้สอน พบว่าโดยรวมและความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับมากด้านผลผลิตโครงการเกี่ยวกับวัดความรู้ ความเข้าใจของนักเรียนใน เรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 พบว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คะแนนรวม 118 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 84.29 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 คะแนนรวม 132 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 82.50 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คะแนนรวม 249 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 83.00 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 คะแนนรวม 163 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 81.50 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 คะแนนรวม 225 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 83.33 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 คะแนนรวม194 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 84.35 และด้านผลผลิตโครงการพัฒนาสถานศึกษาสู่ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนบ้านอ้อยวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 ความพึงพอใจของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านผลกระทบของโครงการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมต่อโครงการพัฒนาสถานศึกษาสู่ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนบ้านอ้อยวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 ความคิดเห็นของครูผู้สอน ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก

วรนุช ปานคุ้ม (2560: 95) การจัดทำแผนกลยุทธ์การพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 13 จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า

1. สภาพการบริหารสถานศึกษาพอเพียงโดยรวม มีการปฏิบัติ/เป็นจริง อยู่ในระดับปานกลาง และด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก และปัญหาการบริหารสถานศึกษาพอเพียง ด้านที่มีปัญหามากที่สุด คือ ด้านบุคลากร

2. แนวทางการพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา พบว่า ต้องอาศัยความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านบุคลากร ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมกายภาพ คือ มีแหล่ง การเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และมีฐานการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้

จากการปฏิบัติจริง และด้านความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก คือ มีความสัมพันธ์กับสถานศึกษาอื่นและหน่วยงานที่สังกัดหรือหน่วยงานภายนอก

3. แผนกลยุทธ์การพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 13 จังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ 6 โครงการ

4. ผลการตรวจสอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ตาม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 13 จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า แผนกลยุทธ์มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม และมีความเป็นไปได้ ในระดับมาก

5. ผลการรับรองแผนกลยุทธ์การพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 13 จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เห็นชอบแบบฉันทามติและได้ลงลายมือชื่อรับรองแผนกลยุทธ์

ศรัทธาธิป มาประสพ (2560: 89) การศึกษาการจัดการขยะตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการศึกษาวิธีการจัดการขยะเพื่อ หาสาเหตุและหาแนวทางแก้ไขปัญหาขยะตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหาขยะ และ 2) เพื่อประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการ จัดการปัญหาขยะ โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร ที่มุ่งศึกษาค้นคว้า รวมรวม และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจเพื่อค้นหาชุดคำอธิบายในการจัดการขยะตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษาวิจัยพบว่าการจัดการขยะที่ประเทศไทยดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน เป็นการแก้ปัญหา ที่เน้นการกำจัดขยะด้วยต่าง ๆ เช่นการฝังกลบ, การเผาและการเทกองกลางแจ้ง ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ ปลายทาง โดยมิได้พิจารณาถึงสาเหตุปัญหาที่แท้จริงที่ทำให้เกิดขยะ อันได้แก่ การผลิต การบริโภค และอรรถประโยชน์ การจัด การขยะในปัจจุบันเป็นไปในลักษณะของการวิ่งตามปัญหา จึงไม่ประสบผลสำเร็จใน การจัดการขยะเท่าที่ควร ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้เสนอแนวทางการพัฒนาและแนวทางการแก้ปัญหา ด้วยการแก้ไขจัดการที่จุดเริ่มต้นสาเหตุของปัญหา ดังนั้น การจัดการขยะตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง จึงเป็นการแก้ไขจัดการที่สาเหตุของปัญหาขยะ โดยการประยุกต์ใช้เงื่อนไขและคุณลักษณะของ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดในการจัดการ จากการศึกษาตัวอย่างของการจัดการขยะที่มี ลักษณะใกล้เคียงกับการจัดการขยะตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า การจัดการขยะตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการขยะได้จริง เพราะสามารถลดปริมาณขยะ ที่เกิดขึ้น และลดผลกระทบของปัญหาขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

กิตติพันธ์ ติคำ (2561: 102) การพัฒนากระบวนการคิดแบบมีส่วนร่วมของนักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจในตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่าสถานการณ์กระบวนการคิดของนักเรียนในโรงเรียนประถมและมัธยม ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ก่อนการวิจัยมีกิจกรรมที่สนับสนุนให้นักเรียนได้ฝึก กระบวนการคิด เช่น กิจกรรมทีผ่านมาของโรงเรียนความเป็นชาติพันธุ์ของนักเรียนและสภาพปัญหา ที่เกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการคิดเป็นต้น สำหรับการพัฒนากระบวนการคิดของนักเรียนแบบมี ส่วนร่วมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีขั้นตอน ดังนี้ 1) การชี้แจงและเชื่อมโยงเป้าหมายของ โครงการวิจัยกับเป้าหมายของโรงเรียน 2) การสอบถามความต้องการของผู้อำนวยการ ครู/อาจารย์ ประจำชั้นและที่ปรึกษา ผู้ปกครอง ผู้รู้/ชาวบ้านและนักเรียน ต่อการพัฒนาความคุณลักษณะที่พึง ประสงค์ของนักเรียน 3) การกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนแบบมีส่วนร่วม 4) การ ออกแบบกระบวนการและกิจกรรมพัฒนากระบวนการคิดของนักเรียนแบบมีส่วนร่วม 5) การปฏิบัติการตามกระบวนการ/การสรุปบทเรียนหลังกิจกรรมและการปรับกิจกรรมระหว่างทาง 6) การ ประเมินผลลัพธ์/ผลกระทบ ส่วนปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จได้แก่ 1) นโยบายของรัฐลดเวลาเรียนเพิ่ม เวลาเรียนรู้ 2) ความสามารถของผู้เอื้ออำนวย 3) ชาติพันธุ์ของนักเรียน 4) การเป็นต้นแบบของ นักเรียน 5) ระดับการศึกษาของนักเรียน ทั้งนี้เงื่อนไข ที่เอื้อต่อความสำเร็จได้แก่ 1) นักเรียนได้ ออกแบบกิจกรรมด้วยตนเองผ่านการปฏิบัติจริง 2) กิจกรรมตามความต้องการของนักเรียน 3) การสะท้อนคิดหลังกิจกรรม 4) การกระตุ้นให้นักเรียนได้ใช้ความคิด 5) การใช้คำถามกับนักเรียน 6) การสร้างบรรยากาศในห้องเรียน 7) การมีส่วนร่วมของครู นักเรียน ผู้รู้ในชุมชนและนักศึกษาสาขา ส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตรและ
8) งบประมาณการที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุน

จักรพงศ์ มัตสยะวนิชกูล (2561: บทคัดย่อ) กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาอยู่ในลำดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา และด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ในลำดับต่ำสุด 2) ผลการยกร่างกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 5 ด้าน 19 กลยุทธ์ ดังนี้ ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ประกอบด้วย 7 กลยุทธ์ ด้านที่ 2 ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ด้านที่ 3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย 1 กลยุทธ์ ด้านที่ 4 ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ ด้านที่ 5 ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์3) ผลการยืนยันกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน พบว่า ผู้เชี่ยวชาญ

มีความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อให้กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และผู้เชี่ยวชาญปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ มีจำนวน 5 ด้าน 29 กลยุทธ์ ดังนี้ ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ประกอบด้วย 8 กลยุทธ์ ด้านที่ 2 ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบ ด้วย 5 กลยุทธ์ ด้านที่ 3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ ด้านที่ 4 ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา ประกอบด้วย 6 กลยุทธ์ ด้านที่ 5 ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ ประกอบด้วย 6 กลยุทธ์ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่า กลยุทธ์ทั้งหมดมีความเหมาะสม ถูกต้อง เป็นไปได้และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 4) ผลการทดลองใช้กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และกลยุทธ์ของโรงเรียน จำนวน 5 ด้าน 29 กลยุทธ์ ส่วนการจัดประชุมเสวนาผู้ที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษา ได้วิธีการดำเนินงานตามกลยุทธ์

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ควรจะมีกลยุทธ์ในด้านการบริหารสถานศึกษา ด้านหลักสูตร และการการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนา (เรียนและด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา และจากการศึกษางานวิจัยข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า มีการทำวิจัยอย่างแพร่หลายในทุกภาคส่วน ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินการต่าง ๆ โดยการน้อมนำสู่การปฏิบัติในองค์กร ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนการสอดแทรกและบูรณาการในการเรียนการสอน รวมทั้งการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีความรู้ความเข้าใจในระดับใดเพื่อหาแนวทางในการนำไปออกแบบโครงการหรือกิจกรรมในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยกระบวนการ 6 ขั้น เพื่อรักษามาตรฐานรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร จังหวัดหนองบัวลำภู ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

การจัดการเชิงกลยุทธ์ได้ศึกษาแนวคิดของนักวิชาการ Gordon Judith R.and associates (1990), Fred R. David (1991), Bateman and Snell (1999), Schermcrhorn (1999), Pearce and Robinson, (2000), Robbins and Coulter, (2007: 89), Thompson Strickland (2008), นิติธร รุ่งเรือง (2553), ปกรณ์ ปริยากร (2550), พระมหาศิริชัย สิรินฺทาโณ (ศรีรัมย์) (2556)

จากแนวคิดหลักการขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังภาพประกอบที่ 11

การจัดการเชิงกลยุทธ์

Gordon Judith R.and associates(1990), Fred R. David (1991), Bateman and Snell (1999), Schermcrhorn (1999), Pearce and Robinson, (2000), Robbins and Coulter, (2007: 89), Thompson Strickland (2008), นิติธร รุ่งเรือง (2553), ปกรณ์ ปริยากร (2550), พระมหาศิริชัย สิรินฺทาโณ (ศรีรัมย์) (2556)

แนวคิดการบริหารจัดการสถานศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช มหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 , เกษม วัฒนชัย (2550) กรมการพัฒนาชุชนกระทรวงมหาดไทย (2550) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549) กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2561)

กรอบการประเมินสถานศึกษาพอเพียง กรอบการประเมินสถานศึกษาพอเพียง กระทรวงศึกษาธิการและกรอบการประเมินโรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school)

กระบวนการพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยกระบวนการ 6 ขั้นเพื่อรักษามาตรฐานรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร จังหวัดหนองบัวลำภู

ขั้นที่ 1: สร้างศรัทธา (Motivational Faith)

ขั้นที่ 2: ตามหาความรู้ ความเข้าใจสู่แนวคิดการแก้ปัญหา (Acquiring Knowledge And Solving Problems)

1. กลยุทธ์การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร

ขั้นที่ 3: กระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory Process)

2. กลยุทธ์การปลูกฝังและส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่าย

ขั้นที่ 4: นำพาสู่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Reaching To Sufficiency Economy Philosophy)

3. กลยุทธ์การพัฒนาแหล่งเรียนรู้และการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

4. กลยุทธ์การจัดการความรู้แก่ผู้เรียนเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5. กลยุทธ์การส่งเสริมบุคลากรให้มีการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

ขั้นที่ 5: เคียงคู่ ติดตาม ปรับปรุง สร้างสรรค์และพัฒนาอย่างยั่งยืน (Approaching Sustainable Development)

6. กลยุทธ์การส่งเสริมผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อรักษามาตรฐานรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school)

ขั้นที่ 6: ขยายผลนำความรู้สู่สาธารณชน (Expanding Knowledge To The Public)

กลยุทธ์การบริหารจัดการตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยกระบวนการ 6 ขั้นเพื่อรักษามาตรฐานรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนปลอดขยะ (zero waste school) โรงเรียนศรีบุญเรืองวิทยาคาร จังหวัดหนองบัวลำภู

ภาพประกอบที่ 11 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย